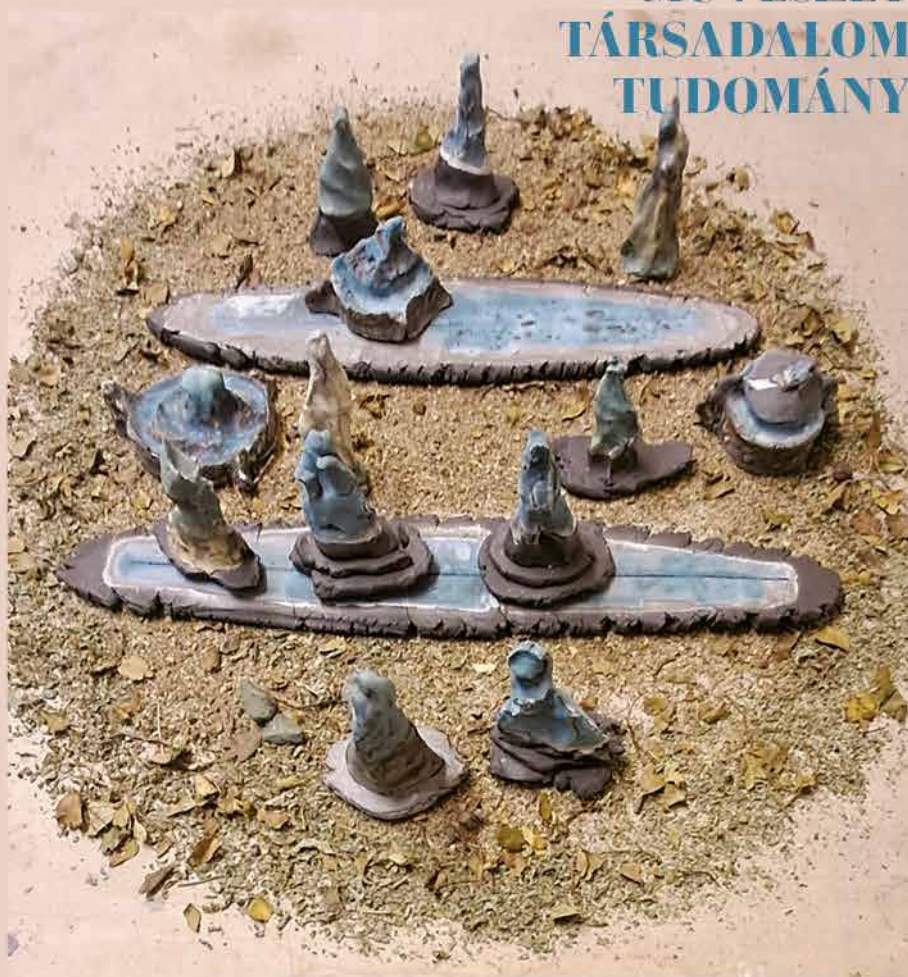

VÁRAD

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
TUDOMÁNY

2025
4

VÁRAD

2025/4.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2025. április • XXIV. évfolyam 4. (241.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó

Telefon: 0259/431-257; 0771/269-647

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

Szerkesztőség:

Dénes László (főmunkatárs)

Fried Noémi Lujza

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyváradi Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

PETŐFI SÁNDOR <i>Az ítélet</i>	3	HARAJI ADALBERT <i>Média és testkép</i>	53
PÓSA ZOLTÁN <i>Nana és mama</i>	5	ANISZI KÁLMÁN <i>Egy elszakított nemzetrész művészete</i>	56
ZSIRAI LÁSZLÓ <i>Versek</i>	13	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Jelek aszályban</i>	62
JUHÁSZ ZSUZSANNA <i>Pörköltzsír</i>	18	LENCAR PÉTER <i>Az amerikai álom ismét megbukott</i>	64
AKNAY TIBOR <i>Kell, hogy valaki legyen</i>	22	SERDÜLT BENKE ÉVA <i>Apa és lánya</i>	66
KOVÁCS-SZÉLES ANDREA <i>A nagykabát</i>	23	SZOMBATI-GILLE TAMÁS <i>Mesék az Ullmann-palotából</i>	80
ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON <i>Versek</i>	28	KÓSA-KISS ATTILA <i>A kisbolygók</i>	90
WESSELY GÁBOR <i>Gyerekes írások</i>	33	BARABÁS ZSUZSA <i>A kapcsolatról (keresztretjtvény)</i>	94
BALIZS DÁNIEL <i>Versek</i>	36	<i>Lapszámunk szerzői</i>	96
FERENCZFI JÁNOS <i>Bor és bodzaszörp</i>	41		
TÓTH HAJNAL <i>Spirituális szigetek és zarándoklatok</i>	45		
P. BUZOGÁNY ÁRPÁD <i>Néhány magyar közmondás bibliai párhuzama</i>	48		

Áprilisi számunkat JAKOBOVITS MÁRTA keramikusművész alkotásaival illusztráltuk, a címlapon: *Furcsa lények jelentek meg* (kerámia, homok, szárított növények, változó méretű, újrendezhető, 2024), a hátlapon: *Hullámok* (2024) és *Piramisdobozok* (2019).

RESTITUTIO IN INTEGRUM

Petőfi Sándor (1823–1849?)

Az ítélet

*A történeteket lapozám s végére jutottam,
És mi az emberiség története? vérfolyam, amely
Ködbevesző szikláiból a hajdannak ered ki,
És egyhosszában szakadatlan foly le korunkig,
Azt ne higgyétek, hogy megszűnt már. Nincs pihenése
A megeredt árnak, nincsen, csak a tenger ölében.
Vértengerbe szakad majd a vér hosszú folyója.
Rettenetes napokat látok közeledni, minőket
Eddig nem látott a világ; s a mostani béke
Ez csak ama sírcsend, amely villámnak utána
A földrendítő mennydörgést szokta előzni.
Látom fátyolodat, te sötét mélytitkú jövendő,
És, meggyújtván a sejtés tündéri tüzét, e
Fátyolon átlátok, s attól, ami ott van alatta,
Borzadok, iszonyodom, s egyszersmind kedvre derülök
És örülök szilaján. A háború istene újra
Fölveszi páncélját s kardját markába szorítván
Lóra ül és végigszáguld a messze világon,
És a népeket, eldöntő viadalra, kihíja.
Két nemzet lesz a föld ekkor, s ez szembe fog állni:
A jók s a gonoszak. Mely eddig veszte örökké,
Győzni fog itt a jó. De legelső nagy diadalma
Vértengerbe kerül. Mindegy. Ez lesz az ítélet,
Melyet ígért isten, próféták ajkai által.
Ez lesz az ítélet, s ez után kezdődik az élet,
Az örök üdvesség; s érette a mennybe röpnünk
Nem lesz szükség, mert a menny fog a földre leszállni.*

Pest, 1847. április

A vízcseppek begyűjtése. Installáció, kerámia, homok, kavics, szárított növények, 2022

Pósa Zoltán

Nana és mama

**Avagy a feleségem, múzsám, szerelmem, Barna Márta
(1955–2023) mesél az anyai nagymamájáról és az édesanyjáról**

Zolikám, bár szerintem az, hogy az ember szereti az édesanyját, természetes, de én tizennégy éves koromig már-már természetellenes erővel ragaszkodtam a mama állandó jelenlétéhez. Első hallásra képtelennek tűnhet, de majd elmagyarázom mindjárt, engem anyu konkrét és negatív traumái tettek – áttételesen – ennyire anyafüggővé. Édesanyám minden áron nekem akarta kamatostul megadni azt a szeretetet és gondoskodást, amit ő nem kapott meg az anyjától, nagymamától, kit Nanának becézünk székelyesen. Kifejteném. S hadd peregjen mesém egy szegény kislányról, ki Erdély egészen déli csücskén, Ó-Romániához közel született, nincstelen anyától és már a homályba veszőn kitudjaki apától. Koldusszegény, már-már a Regátra hajazón nyomorúságos hegyi magyar faluban, ahol az emberek – Nana meséiből visszaköszönőn – úgy ettek, hogy megkenték zsírral az asztaldesz-kát, s rosszul megsütött komiszkenyérrel mártogattak belőle, s ünnepnap volt, ha nem szegényesen főzött puliszkát kellett enniük, hanem megízeshették egy kis hagymás szalonnával is. A kidőlt-bedőlt falú gunyhók gyér falucskává összeállt tömegét ősvadonian dús és rendetlen, erdőnek, ligetnek aligha nevezhető sűrű facsoportosulás övezte, amely még annak a kevés nap-

fénynek a zömét is eltakarta, ami átütött a hegyi falu növényzetén, így a nap nagyrésztében félhomály vagy teljes sötétség uralta a pusztafalut, minden második gyerek angolkóros és vérszegény. Bizony, ezek Nana gyerekkorából megmaradt reminiscenciái is jelzik, hogy nem csak a burjánzón vadköltői nyelvezetű, Tamási Áron, Szabó Dezső, Nyíró József, Sütő András által megénekelte tisztelen romantikus, folklórba pácolt szegénység és csilingelő gazdagság létezett Erdélyben, hanem bizony Zola naturalista, Reymont realista és Giovanni Verga verista regényeiben megörökített mélyszegénység mérhetetlen nyomorúsága és fájdalma sugárzott a főként a csodáiról és mesés kincseiről közismert Siebenbürgen peremvidékéről. S hogy bizony a millenniumi csillogás szekeréről lemaradt nincstelenek a saját baloldali rokonaiktól által is fényezett Horthy-korszakban is nélkülöztek, ahogy bizony a tanyavilágban s a városok peremén most még inkább, a Kádár János-féle hamis konszolidáció nagy szegényére. Nana homályos emlékeiben őrzi vékony, tudóveszes, valószínűleg a bukovinai vagy moldvai csángóföldről, a szórványból elszármazott édesanyjának képét, kivel végigkoldulva Dél-Erdélyt, a Mezőséget, Székelyföldet, a Partiumot, még csontsoványabban,

mint voltak, de megérkeztek az anyaországba, annak Álmosd nevű hajdúsági községébe. Dédanyám, a csángó-magyar asszony ott halt meg idegen pajtában, irgalmasabb parasztoktól befogadottan. A Nanát, nevezett Egri Etelka Rózát befogadta egy jobbágy-sorsban tengődő, viszonylag jó módban élő parasztcsalád. Cselédnek nevelték, ahogy a saját gyermekeiket is. Kicsi, de formás, jó külsejű moldvai székely menyecske lett belőle, kire szemet vetett a földbirtokos, álmosdi nemmes Nagy Mihály nagyságos úr, és amint nagyanyám betöltötte a tizen-nyolcadik életévét, szeretőjévé tette. Ez az ember volt édesanyám igazi apja, s nekem az igazi nagyapám. Addig jó dolguk volt, amíg anyám meg nem született, ám Nagy Mihály uram felesége megneszelte, hogy a tündérszép kisedről azért gondoskodik hűtös ura oly nagy szeretettel, mert az ő véréből való, s így elkezdte nagyanyámat kegyetlenül, keményen dolgoztatni. Magyarán, Nana elvesztette kedvenc szerepét, s a hároméves anyuval együtt Debrecenbe szökött szekeresek járgányára fölkeredzkedve egy Kulcsár nevű országcsavargója munkakerülővel, s az Olajútóban szereztek lakást. S Nana, ahogy Nagy Mihályért is, Kulcsárért is alázattal rajongott, s hagyta, hogy ez a szarházi ember kirakja anyukámat a Nagytemplom elé naponta koldulni. A többi már elmeséltem neked. Nana, amikor megtudta, hogy Nagy Mihály megözevgyült, vissza mert térni Álmosdra, szolgálni, de anyut nem vitte magával, sőt, egyedül hagyta ezzel a Kulcsárral, kivel most is együtt él. Ez a szörnyű ember alkalmi munkákat is alig vállalt, abból élt, amit anyu hazahozott, nagyrészt ő falt föl mindent,

alig adott enni anyunak, hadd legyen jó sovány, mert így megsajnálják a módos cívisek. Anya nem bírta tovább, két hónap múlva megszökött az éj leple alatt, másnap reggel, délben, estig lábát sebesre gyalogolva ért Álmosdra, hol a Nana rémülten dugdosta napokig, s aztán egy Debrecenbe vásároló parasztcsaláddal visszaküldte az Olajútóba Kulcsárhoz. Anya, amikor a szekeres gazdáék betértek az első kocsmába, amit megláttak Debrecen határában, megszökött tőlük. Ám mivel mást nem tehetett, vagyis mást nem ismert, kiült önként koldulni a Nagytemplom elé, ahol megtörtént a csoda, amit szintén elmeséltem már. Egy katolikus apáca és egy református diakonissza rátalált, s bevitték Ravasz Lászlóhoz, a nagyszívű, később a kommunistáktól megkínzott püspökhöz, ki megkönnyezte anyám történetét, rendbe hozatta, felhizlalta, s beiskolázta. Anyám nagy rajongással beszélt a püspökről, s nagyon szerette a kis fehér-kék színekben pompázó református iskolai egyenruhácskáját. Az egyház taníttatta ki, letette nem csak a polgári iskolai, hanem a rendes érettségít is, éppen akkor, amikor 1945-ben hazánk földjére léptek a régi, a német helyett az új, a szovjet megszállók, az ukrán hadtest vérszomjas katonái. Ravasz László még el tudta helyezni anyut a Debrecenben ma is híresként emlegetett Szipál Fotó Stúdióba, s akkor tette le a fényképész szakvizsgát, amikor 1947-ben a kommunisták a kékcédulás voksolási csalással megnyerték a választásokat, s elhatalmasodott az 1919-es idéző vörösvörös terror (ami szelídítve bár, de ma, 1976-ban is uralkodik rajtunk – summa summarum, nekünk is jobb volta a Horthy-korszakban, mint a vörös

vész nyitányát követő években). Szipálék szereztek neki vőlegényt is, egy bumfordi fotóshoz akarták hozzáadni, ám mivel anyu egy újságíróba volt szerelmes, kerekét oldott. Olvasta a fő-fő hazugsággyárban, a Szabad Népből, a jelenlegi, nem kevésbé hazug Népszabadság elődjében a hangzatos felhívást: *Fiatalok, gyertek Pestre a Beloianniszi Híradástechnikai Gyárba, a „béhágéba”, jó fizetésért, tiszta munkásszálláson pihenve építhetitek a kommunizmust.* Anyu felszökött hát Pestre, jelentkezett a BHG-ba lakatostanulónak, s elhelyezkedett a koszos, külső csapos, néhány zuhanyozós munkásszálláson. Kilencedmagával kínlódtak ott egy kutricában, egymás hegyén-hátán, fényképész léteére új, lakatosi szakképesítést szerzett. A közös koszos és rohadt kelkáposztaszagú konyhában (nekik kellett főzőcskézniük is munka után) éjjelenként a tankönyvet biflázva tette le három év alatt a szakmunkásvizsgát. Immár oklevélhalmozó lettem – mesélte keserűen. S ott találtak egymásra édesapámmal, ki a lakatosok részlegvezetője volt. Nos, a szörnyű, francia naturalista vagy olasz verista regénybe illő nyomortörténet utolsó részét már korábban elmeséltem neked, s csak azért rekapituláltam, hogy értsd. Jött a ballada kunmadarasi, budafoki, majd rózsadombi fejezete, apa eltemetett civil pilóta, anya karmesteri, énekesi álmainak fiaskója, a duplán füstbement terv. Anyu számunkra megkönnyítette ezt a szomorú „utazást a szürke folyón”, közös erdélyi zsidó, lágerban elhunyt kedvencünk, Karácsony Benő regénycímére utalva. Engem, pici lányát, mindvégig simogatott, csókolgatott, dédelgetett, anyafüggővé tett, amiért hálás vagyok neki.

S m ami miatt leborulok édesanyám nagysága előtt az, hogy ő az anyjáról is máig gondoskodik. Évszakonként leutaznak – olykor velünk együtt Debrecenbe, az Olajútőbe, ott hagyva neki – nem Kulcsárnak – havi tisztas fizetésnyi pénzösszeget, élelmiszert, takarítanak náluk, s olykor ott is alszunk a kibírhatatlan macskaszagtól fuldokolva. S a karácsonyt mindig nálunk tölti. – Csodálatos emberek a szüleid, de hát ezt az is bizonyítja, hogy fölneveltek Téged és Lacit tisztességes magyar emberré. S ahol szükséges, eltávolodtatok a világnézetüktől, de Te arra is képes voltál, hogy átlásd a baloldali anarchista álértelmiségi hecc állellenzékiség szitáján is és valódi, keresztény ellenzékivé lettél, ahogy ezt Bözse bárátnéd is elismerte. S az, hogy nem csak szavakban, hanem tettekben is keresztény vagy, bizonyítja, hogy eszedben sincs édesanyádat arra biztatni, hogy bosszúból hagyja sorsára azt az embert, aki kicsiny gyermekként sorsára hagyta. – A drága Nana még mulatságos is, majd, amikor idén karácsonykor is nálunk leszel, találkoztok, hiszen december 23-áig, amióta a kis szerelmed az eszét tudja, évente lejátsszódik ugyanaz a Nana-mama-papa cirkusz. Minden december első hetiben Kulcsár Nana nevében ír levelet, nagyanyó ugyanis analfabéta, melyben elpanaszolja az összes létező betegségét, s azt prognosztizálja, hogy aligha lesz ereje fölutazni „az nagy Budapestre”, de majd elválík. Ám december 22-e táján megérkezik a második levél, melyben Kulcsát tollával ékeskedve Nana arról az örömhírről értesít bennünket, hogy mégis csak szerencsétlen bennünket, és kéri leányát, hogy jöjjön elé arra a Nyugati Pályaudvarra, mert ő bizony

Felemelkedés. Installáció, merített papír, farostlemez, márványpor, halenyv, 2022

nem tud tájékozódni abban a fene nagy városban. Szegény apám szenved a legtöbbet Nana lelki oszcillációitól, de mivel ugye a remény hal meg utoljára, évente bízik abban, hogy „nagyságos Egri Róza Etelka asszony, Háromszék és Erdély gyöngye” ezúttal mégis otthon marad. Nem, nem – panaszkodik tréfásan már nekünk is Lacival, az én másodgimnazista korom óta jóatyám, nagyanyátok bármily komoly betegségeket is vízionál magának, Szentestéig könyörtelenül felépül. Anyám ilyenkor a fejét csóválja: hogy mondhat szívet? Szívtelen vagy. Látszik, hogy csak formálisan vagy evangélikus. – Nana – emeli föl az ujját apu. – Évente elviselem, udvarias is vagyok vele. – Kivéve, amikor nem – vág közbe anyám. – Legalább a mormogás jogát hagyd meg nekem. – Akkor se kívánd, hogy anyukám beteg legyen. – Na, Márták, ti tényleg jó lelkek vagytok, még a Kismárta is megbocsájtja a nagyanyjának, milyen cudarul bánt kisgyermekkorában az édesanyjával. S ilyenkor érzékenyül: ezért is szeretem az én mintagyereket, mintatanulókat, mintakeresztény kislányomat. S a jó nagyanyó, mintha ösztönösen bosszantaná halálra apámat s idegesítené anyámat, továbbra is bizonytalanságra ítél bennünket. Ugyanis anyu okulva az évek tapasztalataiból, már előre szabadságra vonul december 23-án, ám azóta előfordul, hogy Nanóánk juszta is, csak azért is már 22-én megérkezik, de anyám munkahelyi főnökei már tudják, s előre bemondják: igen, Mártika, édesanyád egy nappal korábban jön Debrecenből karácsonyozni. S mi humorral viseljük el, apu kevésbé, de azért legtöbbször fegyelmezetten tűr ő is mindent, de a drága nagyanyó olyan

kifinomultan képes megsértődni anyám logikus és valóban nagy szeretettel és türelemmel előadott pontos-sági kérelmeitől, mint ha a világ legszeretőbb mintaédesanyja lett volna anyukámnak valaha is. Mit is értek ezen? Hiába mondja el neki anyu logikusan, hogy „édesanyám, addig tetszik maradni, amíg akar, de tessék már bejelenteni, jó előre, hogy mikor jön Budapestre és mikor utazik vissza Debrecenbe, mert azon a két napon, amikor hazahozom a Nyugatiból, vagy visszakísérem édesanyámat a pályaudvarra, szabadságot kell kivennem, mert én dolgozó ember vagyok. – Értem, fiam, tehát terhetekre vagyok. Apám egyszer ugyanezt kicsit türelmetlenebb tónusban előadva tárta a nagy elé, ő zokogni és csomagolni kezdett, apám a végén jobb meggyőződése ellenére bocsánatot kért. Így anyunak továbbra is loholnia kell 23-án vagy 22-én Nana elé, s türelmesen kívárni, mikor kíván visszatérni a civisek és a kálvinisták Rómájába. Jó szokásaitól jottányit sem tér el, általában újév után, amikor apám már lassan belenyugszik, hogy anyósa örökké a nyakán marad, jobb esetben este jelenti be, hogy másnap reggel elutazik, a lidércesebb forgatókönyv, amikor reggel közli: fiam, csomagoljunk össze, a tízórással hazamegyek. Anyám sóhajt, betelefonál az egykori Vörös Hajnalból Nagykovácsi Rozmaring Termelőszövetkezetté átkeresztelt munkahelyére, hogy mára szabadságot vesz ki. – Tudom, Mártika, a mama most jelentette be, hogy hazautazik. Tudod mit, ne vegyél ki szabadságot. – Nem, nem, úgy korrekt, legalább rendet csinállok otthon a nagy után. – Akkor se pazarold már a szabadságaidat – szívélyeskedik a főnöke,

maga a nagyhatalmú elnök. Látod, azért van ennek a Kádár-világnak egy kopott, avított, de mégis csak létező kedélyessége (amely sajnos teljesen eltűnt 1994-ben-ban, a kommunisták első visszatérése után, a pufajkás miniszterelnök diktatúrája alatt, de azt akkor még nem tudhattuk). Ám ebből a történetből megérted, hogy a magukat baloldalinak valló szüleimben mennyi türelem és keresztényi alázat maradt meg. Másrészt hogy az édesanyám megható aggodalommal kerüli még a távoli árnyékát is annak, hogy a Nana és Kulcsár gondatlanságát, illetve kegyetlenségét kicsit is megismételné, vagy picikét is utánozná, így kényeztetett, babusgatott bennünket. Istenem, drága Zolikám, abban is hasonlítunk egymásra, hogy emlékezni vélek arra a szolgálati házra, amelyben a világra jöttem hozzád hasonlóan bába segédletével utánad kábé hét esztendővel, 1955. március 5-én délelőtt fél tizenegykor. Napközben is sötét szobákat, elhanyagolt kertet látok vízióimban, amelyet édesanyám próbál rendben tartani, s anyu a kezében tartva ringat, énekliz az „Aludj édesem már” kezdetű Schubert-altatódalt, s ha kell, megszoptat, mélykocsiban tol végig a patinás, jászkun városka, hivatalosan nagyközség, Kunmadaras főutcáján. Nem csak azért, mert a budafoki lakásunk helyszínére már a szüleim sem emlékeztek, Budafokról nincsenek transzcendens reminiszcenciáim. A valódi első emlékeim már a Rózsadomb egyik legszebb, Kút nevű utcájához és annak öt szám alatti lakásához kötődnek, ahogy elmondtam, én is fentről, madártávlatból látom, ahogy egy gyönyörű fiatal nő szánkázik egy pöttöm leánykával, aki egyszerre már én va-

gyok, az asszony pedig az anyukám. A hajlékunk kényelmes, otthonos, meleg, puhán béelt fészek, anyu pedig énekel, olykor egészen archaizáló csángó népdalt, máskor a székely altatódalokat, és amikor nem velem foglalkozik, azokat a színes, változatos dallamvilágú népi és műdalokat is trillázza, melyeket szokás nagyképpün legiccsezni, ám bármelyik más nemzet örülne, ha ilyen mélyről fakadón ősi archaikus népi énekekkel, Szenczi Molnár Albert zsoltáiraival, ugyanakkor Pósa Lajos és Dankó Pista nótáival, Erkel, Liszt, Kodály, Bartók komolyzenéjével, s Kálmán Imre, Ábrahám Pál operettáriáival büszkélkedhetne. Zenében is, lírában is a legek közé tartozunk, nagyhatalom vagyunk, bizony, akár tetszik ez a saját nemzetünket fitymáló hazátlan, gyökértelen pesti hecc- és állellenzéki liberálisnak álcázott szélsőbaloldali anarchista álbarátaimnak. Anyu igazi, vérbeli nótafa, ahogy ezt megtapasztalhattad azon a nagykovácsi bulin. Engem kényeztet, dédelget, fülembe dúdolgat, bár beírat óvodába, de első szóra elhiszi, hogy breteg vagyok á la Kosztolányi Dezső, ha dedóundorom vagy suliuundorom van. Iskolás koromban már magára mert hagyni, ebben a patriarchális házban, ahol egykori szocdemek, Prieszol Olga csicskásai, az egykori Láng Gépgyár tulajdonosainak ivadékai, öregedő pártiskolai oktatók és apám, a jólelkű keresztényszocialista balek, anyukám, az önfeláldozó igazi keresztény él egy fedél alatt, a dús, orgonás kert fölött. Imígyen hát aranykori bőség uralkodott alkalmi nagymama-jelöltekből, kik szívesen néztek rá az otthon valódi vagy álbetegség okán dekkoló kicsinyekre. Anyám is megtette, ha kell, a szomszédok is ügyeltek

arra, hogy foglalkoztak a más gyerekével is. Velem ráadásul könnyű dolguk volt, mert már elsős koromba olvastam, bújtam a mesekönyveket. Megvan az *Aranyláncon függő kastély*, a misztikus latin országok, a *Hegyi szellem*, a germánok és lengyelek, szlovákok, *A Szoria-Moria palota*, a skandinávok mesegyűjteménye és Benedek Elek apó teljes feldolgozott népmese-vertikuma. Én is imádtam ezeket, s a *Mondák könyve* című remek, zseniális, ősmagyar keresztyén hitet őrző meseregényt, az Arany János által tervezett s csak töredékben megvalósított ősmagyar mítosz regénybe oltott változatát, és olvastam először a lassan újra megjelenő mesésített Biblia-feldolgozásokat, majd a modern nyelvre átírt Szentírást. Így már a kicsiny gyermek „barnamárta” lelkivilágában interiorizálódott, hogy Jézus áldozatával megmentette az emberiséget az örök élet számára, kibékítve bennünket Mennyei Atyjával. Tudtam, hogy létezik az valóság fölött egy másik, sokkal fontosabb szellemvalóság. S belém ivódott, hogy mi vagyunk itthon a Kárpát-medencében, mert az őslakos kelták a mi rokonaink, ők voltak itt először,

hunok, avarok, kunok, besenyők, mind egy vérből valók vagyunk, még ha egymás ellen is hergelt bennünket az ő nyugati fondorlat. Szent István óta mi vagyunk a kereszténység igazi védőbástyája, s hiába próbált bennünket tatár, török, osztrák, német, ruszki (s mára újra a Nyugat, csak ezt akkor még nem tudjuk) megsemmisíteni: él nemzet e hazán! S mindezen bölcsességeket édesanyámnak köszönhetem, ki rendelkezésemre bocsátotta csodás könyvtárának tárházát. Ez az egyszerű aszszony a szeretet erejével nevelt bennünket igazabb magyarrá és hitelesebb gondolkodóvá, mint a sok belvárosi hazátlant.

– Na, csak nem sírtál, Zolika...

– Dehogynem. Drága egyetlen szerelmem, feleségem, múzsám, Barna Márta, olyan megható, amit mesélsz. S magamat hallom belőled megszólalni.

Részlet az Önreflexiók (1948–1973) – Vaskori tekercsek a remény országából című, az 2024-es könyvhétre megjelent önéletrajzi regény idén megjelenő folytatásából, a tervezett tetralógia második könyvéből.

Határozatlan emlék, 2023

Zsirai László

Életút

*Egy halvány évtized felén
kopaszon megszülettem én
és sírtam is.*

*Anyukám példásan nevelt,
sok iskolás év elszelelt,
kibírtam itt.*

*Tizennyolc éves lettem én,
jövőm fészkében költemény
érlelődik.*

*Huszonnyolc éves lettem én,
gondfűst a kémény tetején
mérgelődik.*

*Harmincnegyzolc éves lettem én,
életem sors-egyetemén
járok-kelek.*

*Negyvennyolc éves lettem én,
művem több sikeres regény,
házat veszek.*

*Ötvennyolc éves lettem én,
locsolom álmok reggelén
a kertemet.*

*Hatvannyolc éves lettem én,
bottal a járda közepén
járó beteg.*

*Hetvennyolc éves lettem én,
ülök a kopott kanapén,
imádkozom.*

*Nyolcvannyalc éves lettem én,
magamat gyengeségemért
hibáztatom.*

*Kilencvennyolc már nem leszek,
sírhand őrzí a testemet
egy darabig.*

*Századik évem ünnepén
koszorút helyeznek fölém
majd valakik.*

*Azt diktálja a jellemem:
könyvekben élő szellemem,
jót tanítson,*

*s ha romlik is a köztudat,
találjon ép magánutat,
hogy javítson.*

Líra-szanatórium

*Rigók füttyülnek sanzonettet.
Galambok búgnak reggel, este.
Nappfényből faragj szép szonettet,
szíved szándékát rejtve versbe,*

*mert a ritmusok, a dallamok
az embert nyugtató gyógyszerek,
a mellékhatásmentes sorok
fájdalom nélküli módszerek.*

*A düh, a harag, a szócsata
csak ártó-kábító ópium.
A szeretet méltó otthona
óvó líra-szanatórium.*

Meditáció

*Ha nem is fut, legalább menni tudjon.
Tiszta levegőt lélegezzen.
Ha nem is tud, legalább enni tudjon.
Lélekből erőt vételezzen.*

*A természet mindenre megtanítja.
Jókedv dalol a napsütésben,
hogy bánatát azonnal elhajítva
örömét lelje. Könnyű szélben*

*a bokrokról levelek integetnek,
a vízparton kavicsok mosolyognak,
vad vágyak itt most megpihennek.*

*Ki tudja miket tartogat a holnap.
Jöttében zajos percek zakatolnak
vagy csend muzsikál a szívekben?*

Napkezdet

*A legszebbek a nyári hajnalok.
A sötétségből kivirul a táj.
Köszöntheted az ébredő Napot,
a csend nyugalma neked szalutál.*

*A folyón méltóságosan halad
egy uszály. Zölden mosolyog a rét.
Templomtoronyban konduló harang
nyitogatja az álmodók szemét.*

*Az egyik kertben kiskutya ugat.
Levelet borzoló postás a szél.
Egy pillanat s tűnik a pirkadat.
A hangos reggel tervekről beszél.*

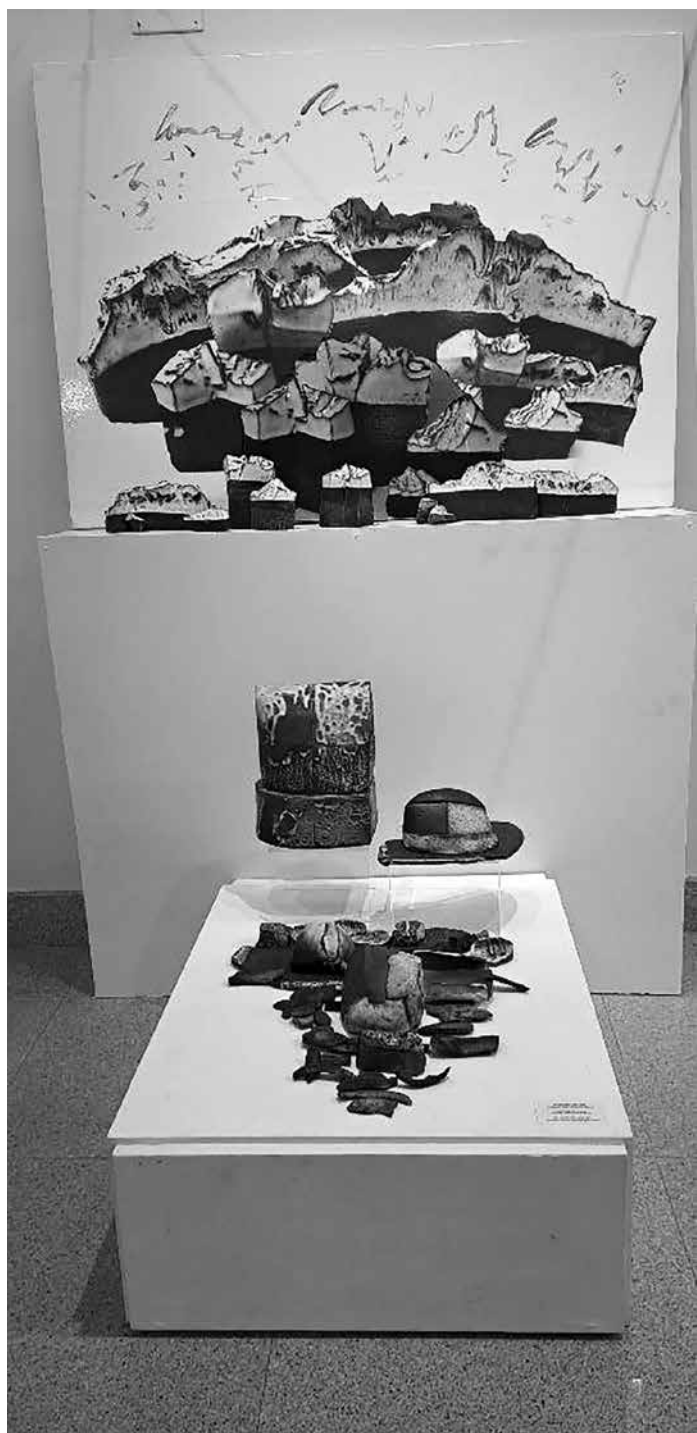
*Biztató, ha így kezdődik a nap.
Jó találkozásokat tartogat.
Kedvet határozó a hangulat,
az ember egymástól lesz boldogabb.*

Miközben

*Ha erre se, meg arra se,
vihar fékezi utamat.
A szél gázfelhőket terel,
eső mérgezi kutamat.*

*A vágy szívemben csillapul,
mosolygó napsugárra vár.
Kutyám a házban meglapul,
miközben ősze vált a nyár.*

*A jó idők s a rossz idők
változnak, mint az évszakok.
Szép tavasz űz el zord telet.
Fázom. Izzadok. Megvagyok.*

Hegyeim. Folyamatban lévő installáció, kerámia, farostlemez, fotókollázs, növényi elemek, 2001–2024

Juhász Zsuzsanna

Pörköltzsír

Kedves Naplóm! Ezentúl nyalja a seggedet az, akit ezért megfizetsz. Jól megfizetsz. Én most nem kellemkednék veled.

Tudod, nem jópofiznék. Velem ugyanis csúnyán kibaszta. Pedig nők voltak, akiknek, ugye, nincs is mivel baszakodni. De megtették. És ráadásul én ezt észre se vettem.

Mert mentem a posztmodern fejem után. Ami jól meg volt tömve közgazdaságtani ismeretekkel, plusz valami zsidó-keresztény utánlövással. Tudom, tudom, ez így nem nagyon érthető, de tényleg így volt. Csak még kerülgetem a forró kását. A szégyent, hogy ezt tették velem. Már magam főztem. Látod, látod, belátás az van még bennem. Nem hibáztatok én senkit. Ma még nem. De lehet, hogy holnap már igen. Ezért is közlöm veled gyorsan, hogy hagytam magam, és ráadásul kettőnek is, de főleg az, hogy nőknek. Az tényleg cefetül dühít. Akiknek, ugye, elméletben, nincs is mivel ekkora károkat okozni énbennem. De okoztak.

Mert, figyelj, én csak át akartam ültetni a gyakorlatba a túléléshez való jogot, a két szomszéd csajszi túléléshez való jogát. És hagytam, hogy rajtam gyakoroljanak. Ugyanis sokszor megkérdeztem, hogy miben segíthettek, mire van szükségük. És ők rám haraptak. Ráharaptak a kérésre. Az egyik egyre nyíltabban, a másik kicsit pironkodva. De aztán ő is beletörődött a megváltoztathatatlanba. Hagyta,

hogy társa úgy kezeljen engem, mint egy dzsinnt. Ha megjelentem náluk, rögtön mondta, mi kell. Nekik. Nem nekem. És ráadásul minden bevezető, körítés nélkül kérhetett, mivel rossz a memóriája a cukra, vércukra miatt. Tehát neki eleve joga volt rögtön a közepébe vágni. Az én közepembe, kedves Naplóm, az enyémbe. Bár azt nem tudom, hogy előről vagy hátulról. De úgy emlékszem, is-is. Mert olykor utánam is szóltak, a hátamhoz beszéltek, vagyis kértek. És én hagytam. És ma még hajlok rá, hogy a saját hülyeségemnek tekintsem a dupla női megtosztatásomat. De azért ne félj, ne félts engem, már gyanakszom, hogy egy genetikai csapda áldozata lettem. De erre a verzióra még alszom egyet. Vagy nem.

Mert, képzeld, aztán tényleg és nagyon rámkaptak. És én, hát igen, még tetszelegtem is magam előtt. Persze titokban. Hogy milyen jó is nekik, élhetnek a Biblia ígéretével, azzal, amit beígért valaha valaki, hogy kérjétek és megadatik néktek. És kértek, és nekik tényleg meg is adatott. Csakhogy aztán a bankok elkezdtek egyezkedni. A jóléti bankszövetségek a csődközeli, nekik adós államokkal. És úgy nézett ki, hogy nem vágják le. Nem vágják le a már nem arany, de azért ezüst tojást még tojó, tojni tudó nemzeteket. Hisz' ezt diktálta az érdekük, a józan eszük. Viszont sajna nekem csak Ciprus után esett le a tantusz. Te, te, Naplóm, hogy

ezek, ezek az én szomszédaim, akiknek megengedtem, hogy jogot gyakoroljanak, a túlélés jogát énrajtam. Ezek nem egyezkednek. Nem kérdezik meg, hogy vagyok. Vagyis azt igen, de az egyáltalán nem érdekli őket, hogy hogyan leszek. Egy szóval se mondták, hogy szóljak, ha nekem van szükségem valamire, azt meg végképp nem, hogy ha egyszer nekem nem lesz, forduljak majd nyugodtan hozzájuk. És fogalmam sincs, hogy mit gondoltak közben. Biztos azt, hogy nekem ez a hobbim, a passzióm, a szenvedélyem. Az adás. Hogy megszoktam, és nem tudok róla lemondani. Még akkor se, ha ezzel a saját családom vagy a magam jólétét veszélyeztetem. Biztos azt hitték, hogy függő vagyok. Nem tudok meglenni anélkül, hogy adnék. Pedig meg tudok lenni. Sőt. Ettől a hónaptól meg is leszek.

Mert az elv szép volt. És teljesen helyi és magánkezdeményezésű volt. Emlékszem, én csak azt akartam, hogy ha én jól érzem magam itthon, ők is jól érezzék magukat. De ők nem érezték jól, és aztán el is mondták, hogy miért. Én meg elcsodálkoztam, hogy csak ennyi, ennyi kell a boldogságukhoz? De aztán mindig kellett valami, és azt láttam, hogy az örömük is egyre lejjebb száll, ha adok. Függők lettek. Ők lettek függők. Egyre nagyobb, több kapás kellett volna nekik, hogy úgy tudjanak örülni, mint először. Aztán végül az egyikük egyre nyíltabban, már-már dühödten kért, a másik meg már meg se mert szólalni. Hogy ne, ne kérjenek már semmit. Vagy legalább illene valamit felajánlani cserébe. Vagy esetleg adni. De valszeg ezt is csak én gondolom, hogy vigasztaljam magam. Inkább a másik is csak sodródott végül

az árral. A főmufti, a főkérdő által diktált irammal. A kérések tekintetében.

De tényleg, Naplóm! Hol, mikor lett volna ennek magától vége? Mert jó, jó, kapjanak azok, akik kértek, de a Bibliában szó sincs az adók-adakozók sorsáról. Persze megkönnyebbedik a szívük. Ez rendben is van. S aztán esetleg a Mennybe mennek. Na, de addig? Mi lesz, ha egyszer nekik lesz szükségük alamizsnára? Lesz-e, aki akkor nekik ad? És hol, és miért is adna? A túléléshez való jogát ugyan hol és ki által fogja érvényesíteni? Különbösen is, jut eszembe! A szomszédaim nálam jóval több pénzforrással rendelkeznek. A szegyezősebbik szép lassan kikotyogta. Tudat alatt segített a hülye, jó bolondnak, aki voltam. Még az is lehet, hogy miközben csontig tarhálták a háztartásomat és pénzeszközeimet, jobb anyagi szinten éltek, mint én. Mert az az igazság, kedves Naplóm, hogy a pörkölttől megvilágosodtam. Bár akkor még hagytam magam. És előről. Mert a fő tarha-mári nyíltan nekem szegezte a kérdést, hogy van-e olajam. Van, de kevés – mondtam. Viszont kacsa- és libazsírom is van a pörköltözhöz, a szafthoz a zsír jobban is megy, mint az olaj. És ők a kacsazsírt választották. És tényleg pörköltet főztek. Míg a mi húsvétunk hústalan volt, mert a kosztipénz végét elvitte a gázszerelő. Tönkrement ugyanis a cirkónk. Viszont legalább tudtunk fűteni. Bár se sonka, se sült hús, se kalács nem volt, jó melegben voltunk. És ettük a még nyáron vagy ősszel befagyasztott ételeket a fagyóból. És nevettünk, mert olykor túlszaladtunk a kiolvasztásban, és ezért kutyaínk olykor nem hittek a szemüknek. Hurkán, csirkén, tejszínes vaníliakrémen tartottuk őket jó pár napig.

Hát így jártam, Naplóm. A pörköltből pedig még a csontokat is a kukába dobták a szomszédaim. Pedig egyszer már mondtam, hogy a nagyobbik kutyánk szívesen venné a nagy csontokat is. Azokat, amiket az ő kiskutyájuk esetleg már nem tudna elrágni. Én hülye még a lerágott csontnak is örültem volna. Mert ez a nagy böhöm állat, képzeld, szelíd, mint egy bárány. De ez még bégetni se tud. Csendben, némán tűr mindent. Minden testi fájdalmat és lelki gyötretést.

Szóval szerintem, Naplóm, az történt, hogy én egy genetikai, egy evolúciós csapdába estem. Rosszul éreztem magam attól, hogy a szomszédaim ennyire morgósak, apátiásak. Elfásultak? Dühödt-tehetetlenek? Nem tudom, de ez nem hagyott nyugodni. És meggyőződése, vagyis úgy érzem, biztosan tudom, hogy az én ősanym betakarta azt, aki nem tudott reggel felkelni. A barlangban, vagy odúban, vagy ritkáljú bokrok alatt. És elindult helyette is, és igyekezett kicsivel többet hazahozni abból, amit talált. És felültette és meg-etette és meg-itatta a másikat este. Aki lehetett párja, gyereke, testvére, bárki-je. Az mindegy volt, de ott volt, a fő, hogy ott volt mellette, és ő úgy érezte jól magát, hogy betakarta, etette, itatta, amíg kellett. És nem kérdezett semmit, nem is gondolkodott el ezen, hogy mi lesz. Mert talán ővele is megtörtént már a fekvés, a betegség vagy csak az

erőtlenség. Testi vagy lelki, mindegy már.

Aztán valamikor már a génjeiben hordta a segítőkészséget, és gondolkodás nélkül tette, amit kell egy későbbi, fiatalabb ősanym. Máskülönben én meg se születhettem volna.

Csakhogy ezek, lásd be, Kedvesem, Naplóm, hogy olyanok, mint egy pusztító, idegen horda. Vagy le kell telepíteni őket és csereberélgetni velük a szigorú kölcsönösség jegyében. Vagy hagyni, hogy elhordják magukat innen, el a (bélpoklos, feneketlen) belüket a picsába! Már megbocsáss, kedves Naplóm, a durva szavakért. Vagy ne bocsáss meg, ha neked úgy jobb.

Mert, lásd, én se haragszom senkire. Sőt. Még hálás is vagyok a két némbereknek, mert nélkülük nem jöttem volna rá, miféle genetikai csapdák leselkedhetnek a válságban levő emberre, aki uralja a világot, esze, mint a beretva. De ott van, ottmaradt, ottragadt valamikor mégis a helyen. A kicsit védettebb helyen. Ja, persze, az otthonában. (A bázison, a várában, az anyahajón stb.) És reggel van, és nézi a társát. És mindig reggel van, és mindig van egy, aki fekvve marad. És indulna, de maradna is. És aztán tervez és dönt.

Betakar és elindul. Kicsit gyorsabban, kicsit több kedvvel, mint máskor. Hogy hozzon, hozhasson a fekvő másiknak is.

És süt a nap, és a világ tele tápláló, könnyű táplálékkal.

Kiállítás-összkép a *Kék zárándoklattal – Utazás a gyermekkoromba* című alkotással, 2024

Aknay Tibor

Kell, hogy valaki legyen

*Kell, hogy valaki legyen.
Hol egymásba ér
a két végtelen,
a belső titkos,
s túl az egeken,
kell, hogy
valaki legyen.*

*Kell, hogy valaki legyen.
Ki az egyetlen
senki foglya,
s együtt lép veled
lábnyomodba,
kell, hogy
valaki legyen.*

*Kell, hogy valaki legyen,
kiben úgy lakik
a két végtelen,
hogy elfér benned
leges legbelül.*

*Kell, hogy
valaki legyen.*

Kovács-Széles Andrea

A nagykabát

– Indulhatok?... Várnak ott rám?...

Hogy választ nem kap, felveszi a seprút és lesepri a tornác kövére hullt faleveleket. Még egyszer, utoljára.

Helén nyolcvankét éves, és hat hete csomagol. Emlékeket, hangokat, ízeket, színeket rakosgat a lelkébe, és néha ott moccan benne a félsz is, hogy nehogy itthon maradjon valami. Négy lányt nevelt fel, akik hat hete úgy döntöttek, hogy egy idősothonban tökéletes helye lesz, ahol majd gondját viselik.

A szobában Veron csomagol. Papucsot, hálóinget, családi fotókat. Helén szerint csupa kacatságokat.

Reccsenve súrlódik odébb a száraz diófalevél a seprű alatt. Helénnek ez a hang is kell.

– Hol van a nagykabátod? – lép ki Veron az udvarra egy üres vállfával.

Ritmust kopog egy fakopáncs a szomorúfűz törzsén. Az asszony rá se néz a lányára, csak odaveti.

– Nincs meg... Odaadtam a tavaly télen az öreg cigányasszonynak. Fázott... a Rozinak jobban kellett... Nekem itt a kardigán.

– Az a rozsdavörös kardigán ezeréves. És ronda. Olyanba nem jár már senki... Te mindenedet odaadogatsz másoknak?...

Szél indul, fűzfaág lebben, s a harakály riadva repül odébb. Vége a csomagolásnak. Helén úgy érzi, most van vége mindennek. Felveszi a vörös kardigánt, s míg Veron bezárja az ajtót, ő elindul a keskeny járdán. Sárga-fehér

krizantémok buknak a lába elé. Eres keze úgy kapaszkodik az utcaajtó kilincsébe, mintha a remény üstökét ragadná meg, olyan csodaváró gyermeki lélekkel áll ott, hogy hátha történik valami, hátha megszólal ez a milliósor nyitott kisajtó, s azt mondja „Már pedig én téged innen el nem engedlek.”

Harangszófoszlányt hoz a szél, miközben egy idős asszony arra gondol, vajon mit akarhat még tőle ez a keserűségektől roskadó világ...

A nő eléje húz egy széket. Helén megállapítja magának, hogy fél három van, mert ez a nő ilyenkor szokott megjönni, hogy elbeszélgessen vele. Csakhogy Helén két hete hallgat. Amióta megjött az otthonba, egy kukkot se szólt még senkihez. Egész nap ül egy széken a szobájában, a társalgóban, az étkezdében, az udvaron, ahová éppen terelik a programok szerint. Ül a rozsdaszín kardigánjában és néz maga elé. Amikor letelik a félóra, a nő visszateszi a széket a helyére, és megy a maga dolgára.

Az öreg Vincét egy pénteki napon hozzák meg. Kerekesszékét odatolják a Helén széke mellé, s így ülnek egymás mellett hosszú órákon át szóvalatlanul. Az idős úr nem tud beszélni, de a tekintete akár a baglyoké, örökké fürkésző. Szája szélén néha alig látható csíkban kiszivárog a nyál.

Helén feláll, odamegy hozzá és egy törlőkendővel gyöngéden megérinti az állát. Két sebes pislogás a „köszönöm”.

Újabb hét telik el, s az októberi fény a lábaik elé hull az otthon teraszán. Könnyű szék fémlába koccan a kőhöz. Helén megállapítja, hogy fél három van. Az a fiatal nő sokat beszél, szaporán, hosszú mondatokat fűz össze, s csak addig áll meg egy pillanatra, míg egy hajtincset visszaigazít a kontyútű mögé. Az idős asszony arra gondol, mennyi jót lehetne most odahaza tenni. Hogy lassan most már jönni fog a tél, s otthon az a sok takaró, de odaadná azt is mindet, mint a tavaly télen a nagykabátot. Hogy haragudott a Veron érte, és hogy örült neki a Rozi...

S hirtelen, akaratlan kiszalad a száján egy szó:

– Nagykabát.

A nő bólint és odaszól egy arra járó ápolónak.

– Hozzanak Heléna néninek egy nagykabátot! Fázik...

Tűsarkúja elkopog a kövön. Helén kigombolja a kardigánt, mert mint ha meggondolta volna magát a nyár, s visszalépett egy október végi délutánba. Vince nézi őt, a tekintete tele miértekkel.

– Fázik a rosseb... Nem kell nekem nagykabát... Csak kicsúszott a számon... Most mi van? Azt hitted, néma vagyok?... Anya vagyok... Négy, felfogod? Négy lánynak az anyja. És egy anyának a csendje a leghangosabb sírás ezen a világon... Most zokog a lelkem... Keserűn, fájdalmasan... Úgyhogy hallgatok... Érted?

A férfi bólint egy aprót. Pislog. Érti.

– Van az a kutya, tudod, amelyik folyton nyáladzik... Mindjárt eszembe jut a neve... Örülök, hogy itt vagy... Leginkább a csenednek örülök. Az értő csenednek... Megyek, megtörölöm az álland, Rottweiler úr.

Az első enyhe mosolysuhanás az asszony arcán. Alig rezdülnek meg tőle a ráncok. Aztán a csend a szék karfájára ül, s ők ketten nézik, hogy nyugaton a nap befúrja magát a lombok közé.

Villanyt gyújt, ahogy belép a szobájába. S az ágyán ott van egy szürke nagykabát. Dermedten áll előtte, lecsukja a szemét, és egészen közélről érzi a fahéj illatát a petróleumlámpa füstjével vegyülve, csilingelő kislányhangokat hall, s érzi, ahogy a ruhája szegélyét ráncigálják: „Anyus, ez csodaszép!”

Helén ráborul arra a szürke nagykabátra, és sokáig rázza testét a zokogás. A fiók mélyéről előkerül az olló. Aztán a cérna és a tű is. A fekete seilyemblúzról lepattognak a gombok. És Helén egész éjszaka térül-fordul azon a hídon, amely a múlt és a jelen között feszül és emlékezésnek nevezik.

Fél nap, kemény csennddel kirakva.

Fél három. Könnyedén billenti mag alá a széket, miközben fürkészi az idős asszony arcát. A magával hozott dobozt leteszi az asztalra, és vár. Helén nem tudja, mi van a dobozban, és nem is érdekli. Néha olyan messze járnak a gondolatai, hogy a nő jelenlétéről is teljesen megfeledkezik.

Az a fiatal nő megigazítja azt a kósza tincset, kecsesen áll fel, egymás mellett összeszorított lábakkal, mint aki szavalni készül, majd a dobozból kiemel egy összevissza vagdalt szürke rongymaradványt.

– Heléna néni! Mi ez? – jó magasra tartja, hogy szemügyre vehesse.

– Nagykabát – mondja, és most először belenéz annak a nőnek a szemébe.

– Az. Az volt... Mi lett ezzel itt? Miért faricskálta szét? Dühében? Megbeszélhetnénk.

De Helén hallgat, mint a sír. Már alkonyodik, amikor mégis összefogóznak lassan a szavak, s odaperegnek Vince értő csendje elé.

– Az este szétvágтам a nagykabátot... Ezerkilencszázötvenhatban négy kislány várta a karácsonyt s az angyal ajándékát... Semmink se volt... Amíg aludtak, a nagykabátomból játékpatkányokat varrtam... Az került a fa alá... Visongtak a boldogságtól. Mintha a tegnap lett volna... Ők elfelejtették. Én nem... Nekem nem kell nagykabát... Mindig volt valaki, akinek jobban kellett... Hát odaadtam. Megyek, lefekszem. Az éjjel nem aludtam semmit, négy patkányt varrtam abból a nagykabátból.

Vince ránéz, és legördül egy könnyecsepp az arcán.

– Nekem nehogy sírdogálni kezdj! Vacak egy kabát volt. De a patkányok aranyosak lettek. Az egyiket Veronnak hívják. Odatettem a családi fotó mellé... Bertának ragyog a fekete gombszeme... Jucusom huncutul mosolyog. Terusnak meg hosszabb lett a bajsza... A lányaim nem akartak törődni velem, nyűg lettem nekik. Hát bedugtak ide, ebbe a haldoklóházba. A patkányaim szeretnek engem... Az ölemben ültek reggelig.

Lassan gombolja be a kardigánt, le-törli a Vince ráncba rekedt könnyét s a kiszívárgott nyálcsíkot, megérinti a férfi mozdulatlan kezét, és elindul a szobája felé.

– Aludj jól, Rottweiler úr! – szól még vissza ugyanazzal az enyhe átsuhanó mosollyal.

November zordsága végleg a társalgóba rekeszti őket. Helén hallgat. A pszichológusnő megírja a jelentésében, hogy a külvilágtól elzárkózott,

befelé forduló viselkedésének teljesen ellentmond a szobájából kiszűrődő folytonos beszélgetés. Odabent kislányokat tanít, dúdol, magyaráz, nevel. A család jelenlétében egyetlen hangot sem hallat, csak ül maga elé nézve.

Vince két hete ágyban fekszik. Helén alig mozdul el mellőle. Kell neki ez a csend, amiből kiérződik az empátia, a figyelem, a hűség. Megigazítja a párnáját, és leül az ágya melletti székre.

– Ma itt volt az egyik... Muffint hozott. Nem ő sütötte... Vette. Adnék belőle szívesen, de megfulladnál tőle... Olyan nyögvenyelős. Hallgattam egész idő alatt. Most mit mondjak nekik? Hogy mit csináltam egész nap? Semmit. Tudod, én odahaza reggel tüzet rakok, délelőtt paszulyt fejték, meglocsolom a muskátlikat, megetetem a verebeket...

Hirtelen hallgat el, jó ideig van ott-hon, gondolatban átnézi a dolgait, felidézi a hangokat, színeket, ízeket. Aztán olyan nyugalommal tér vissza, mint aki odahaza mindent rendben talál.

– Az este rászóltam Veronra, hogy ne pakolásson folyton, mert akkor nem lelem meg a dolgaimat. Meghökkenően nézett rám a nagy gombszemeivel. Bertának is beolvastam, hogy ne vihorásson állandóan, engem nem tud átverni úgysem a kacarászásával, mert tudom, hogy rendszeresen veri az ura. Jucusomnak a szeme se áll jól, az meg már mindenkivel összefeküdt. Neki is megmondtam a magamét. Terust is kiosztottam, hogy ne lefetyeljen annyit, mert ki nem állhatom a pletykafészkeket... Helyre raktam az este mindegyiket... Aztán odafeküdtek mellém... Mert szeretnek... Az idén fehér karácsony lesz...

Vince pislogva igenel, „biztosan úgy lesz”, mondaná.

Egy szombat reggel kezd hullni a hó. Nagy renyhe pelyhekkel. Aztán két napig meg sem áll. Az ápolók ember nagyságú hóembert gyúrnak az udvar közepére. Helén az ablakból nézi, aztán átmegy Vincéhez, aki már egy hete nem nyitja ki a szemét.

– Tudom, hogy hallod, amit mondok... Most már hóemberünk is van. Szómennek hívják... Piros fazékkalap van a fején... Ez is olyan kevéssel beéri, akárcsak én... Mégsem akadt egyiknél sem egy szoba, egy sarok, ahol meghúzhattam volna magam, amíg meghalok. Karácsonyra se visznek haza... Külföldre mennek... Sielni... Ha te is elmész, Rottweiler úr, akkor én egészen egyedül maradok itt. Négy rongypatkánnyal, meg Szómennel, a hóemberrel... Semmink sem volt, igazán semmink, de színültig voltunk szeretettel '56 karácsonyán...

Odakint ismerős ritmust kopog egy fakopáncs.

Két nappal karácsony előtt Helén csomagot kap, nagy díszes dobozban. A piros selyemszalagon fehér angyalok trombitálnak. S amikor leemeli a doboz fedelét, a csalódás az arcára szökik, a döbbenet meg a szívére.

– Nagykabát – súgja maga elé, mint-ha titkon világvést hirdetne.

Sokáig töpreng a csodaszép kabát sorsáról. Nincs már senkije, akinek odaadhatná.

Éjfél felé vacogva lép be Vincéhez, a rozsdaszínű kardigánján még ott van néhány hópehely.

– Tudom, hogy még nem alszol... Holnap szenteste van. Veron küldött egy nagykabátot... Bogárfeketét... Nekem nem kell már nagykabát. A lelkem fázik. A tetteiktől. Megint havazik odakint... Úgyhogy odaadtam a kabátot Szómennek. Begomboltam rajta azokat a díszes gombokat... Ez a kardigán nem egy szép darab, de nagyon szeretem, olykor arra gondolok, hogy a talán a szívem is ebbe van elrejtve... Nekem ez se kell már... Holnap karácsony lesz. Ez a kardigán az én ajándékom neked, Rottweiler úr... Boldog karácsonyt, Vince!...

Nincs két sebes pislogás...

Helén visszafekszik a saját ágyába, és átöleli azt a négy szürke szövetpatkányt. Valahonnan a távolból a saját hangját hallja. „Várnak ott rám? Indulhatok?”

Visszanéz, s a végtelen fehér hómezőben Vince integet neki kezében piros selyemszalaggal, amelyen angyalok trombitálnak. Soha nem hallott kedves hangja betölti az egész mezőt: „Várnak ott ránk. Indulhatunk.”

Részlet a *Kék zárándoklat – Utazás a gyermekkoromba* installációból, 2024

Albert-Lőrincz Márton

(gyűjtogatók)

„minden vers a másik rokona”
Brodskij: Elégia John Donne-ért, IV.

miért találtátok fel a verset
álmodozó magányosok
pogány gazdagok miért

miért nem mentetek inkább viharokba
mint a vihardarak
vagy mint Odüsszeusz
vágósarkantyús gyors röptű hajón

ott is a remény remetái laknak
kik meggyújtják a magasság csillag-kanócat

2025. január 19.

(szalamandra)

félárnyékban felsejlik az alakja
mutatkozik egész valójában
de csak foltjait veszi észre a világ:
jóbarátja kebeltársa gyilkosa

2024. szeptember 13.

(szinte minden)

aszimmetrikus szinte minden
néhány példával igazolom
az arc két fele - választója az orr tengelye

az egymás fölé helyezett tenyerek erezete
az ujjlenyomatok a poháron
a jobb vese a bal vese
s persze a kapcsolat szóban levélben
s ahogy hallgatsz s ahogyan megszólalsz
az elhallgatás és az elhallgattatás
a levélírás és a válaszolás
a fent a lent a jobb a bal
ahogy az ember egymaga
kirajzolódik az egészben
aszimmetrikus szinte minden
ki érti miért ilyen az ember

2025. január 23.

(ha)

ha történeteim lennének
jópofiznék hogy megszeressenek
kétségtelenül középpontba kerülnek
csak a hátam mögött mondanák suttogva
hogy ,milyen exhibicionista,
még a saját intim történéseit is megosztja,
a másokéit meg eltulajdonítja,
s végül maga sem tudja,
mely élmények azok, amelyekkel
önmagát kifosztja'

2025. január 26.

(vacsora)

mondhatta más is
bárki mondhatta
talán még marta petreu is
miért ne mondhatnám én is

*óhajtom
meghívhatlak a versembe
remélem eljössz
együtt elfogyasztjuk a vacsorát
azután megyünk ki merre lát
a következő meghívásig*

2025. január 28.

(gomolyáról lebomló cérna)

*világraszóló vállalásom egy se volt
nem volt elég szavam – Popeye-spenót
s mi volt az is csak épphogy hallható
kotta nélküli dudorászás*

*nem volt világom sem amelybe
fölkapaszkodni
bárkinek is lett volna kedve
pedig az elguruló gomolyáról lebomló cérna
amelyből szövettem
tűjét kereste*

2025. január 22.

(vers melyet a lenyugvó nap inspirált)

*kilépni szmokingból versből és visszakopogni
kilépni templomból szerelemből és visszakéredzkedni
kilépni rövidnadrágból és pőrén maradni
így haladsz végig a vak életfonálon
mely foszlik vékonyodik és eltűnik a dombok mögött
a láthatáron s
miután végigméred magad
mennél tovább hogy meglásd
mi van ott túl a domb hajlatán
fúj-e szél süt-e nap susog-e a vágyó lélek
madarakkal kígyókkal virágokkal
mivelhogy nem látsz át oda*

2025. január 30.

Türkiz hangulat

Wessely Gábor

Gyerekes írások

Játsszunk gyilkososat!

Ritka ünnep, amikor együtt a család. Az USA-ban. Az amerikai könyvekből és filmekből az szűrhető le, hogy ez a sikeres nép a biznisznek él. Gyerekeiket bébiszitterekre bízzák, öregjeiket szereztetothonokba dugják, aztán szabadon belevetik magukat az üzletbe, leszagatják és elbulizzák a manit.

Nekünk is nagyon szimpi ez az életforma, haladunk is felé öles léptekkel. A megnyerhető verseny ígérete, a kólamámor, a sztárgyártás mind erről szól. A tévé, a számítógép előtt magukra hagyott gyerekeink az animációs és az akciófilmek főhőseitől tanulnak meg viselkedni. Poénkodni, káromkodni, becsajozni, bepancsolni. Nincs olyan amerikai film, amelyikben ne idéznének egy-két másik amerikai filmből. (Emlékszel, mikor John Star azt mondta a *Patakokban folyjon a vérben*, hogy „Baby, harapd ki a köldökömet, hogy tudjam: szeretsz!”) És szinte soha nem emlegetik apjuk, anyjuk szavait, mert a szülők nem értek rá velük foglalkozni, a család szerepe semmivé foszlott, a nagymama mákos kalácsa, a nagypapa bölcs tanácsa a mesékbe költözött, közös élményeik csak a mozivászonnal, a képernyővel és a monitorral voltak, vannak. Így cseperedik fel a „fejlett társadalmak” ifjúsága. Az erőszakon erőszakkal diadalmaskodó, izgalmas produkciókon.

Nálunk is kitört a demokrácia, a hiánygazdaság után itt a (túl)kínálati

piac, a televíziós csatornák mindent elkövetnek a nézőszámnövelés érdekében. A publikum igénye ugyanaz, mint az óceánon túl: jöjjenek a piff-puff filmek! Nincs messze az idő, amikor Hófehérke is hőkövető rakétát lő ki a gonosz mostohára.

Nézzünk végig egy műsorújságot! *Tomboló jég, Piszkos ügynökök, Skalpvadászok, A bevetés szabályai, Pusztító vizek, Fiatalkorú tettesek, Pokoli játszma, Légi zsaruk, Boszorkánykard, Gengszterek gengsztere, Buffy, a vámpírok réme, Az üldözött szemtanú, Vészhelyzet, Gyilkos robotok, Randevú az ördöggel, Véres leszámolás, A gyilkos nyomában, Halálközelségben, Vérdíj, Terroristák markában, Egy sorozatgyilkos nyara, Halálos szenvedély.*

Pazar kínálat.

*

Valamelyik nap átjött babázni a kislányomhoz az egyik barátnője. Minden babaház más, nálunk a konyha a legfelszereltebb, nemcsak bútorok vannak benne, hanem evő- és ivóalkalmatosságok, apró bögrék, tányérok, kanalak is. Meglátva a kis, kétcentis műanyag késeket, a vendég kislánynak korszakalkotó ötlete támadt:

– Játsszunk gyilkososat!

És a két aranyhajú baba fedezékbe vonult, aztán vagy rápattantak a rózsaszín pónijukra, vagy átkúsztak a szőnyeg alatt, vagy más fondorlatos

módon megközelítették és jól megölték egymást. Nagy volt a lányok öröme, ha az ő „harcosuk” győzött, s bizony nehéz lett volna nekik megmagyarázni, hogy ez nem egy nagyszerű játék.

Római nulla

Emelt fővel veszíteni – fél győzelem. Tízéves lehettem, amikor Árpi bácsi-val, a lakótelep legjobb sakkozójával játszottam. Árpi bácsi újságot olvasott, s közben lazán lépkedett, sakkot adott, mattot adott. De az egyik partinál félretette a lapot, felhúzta a szemöldökét, s azt mondta:

– Nocsak, néha egész nehéz helyzetbe hozol!

És hosszú percekig át komolyan koncentrált, mire kimászott a slamasztikából, ahova akkorra megint én kerültem.

Mindkettőnk számára emlékezetes maradt az a nap. Nekem azért, mert igencsak megszorongattam az addig verhetetlennek hitt Árpi bácsit, neki meg azért, mert rádöbbsent: elodáztatlanul közeledik az a perc, amikor megfosztják a lakótelep sakkbajnoka címtől.

Elszaladt az idő. Most már én játszadózom a gyerekeimmel, lazán, félgőzzel, strandolgatás, olvasgatás, tévézgetés közben. Rugdosom nekik a gólokat, ütöm az ászokat a hetes zsírban, felelgetek a butuska felvetéseikre.

A kislányomat valamelyik nap nagyon érdekelte a nulla. Parlamenti tudósítást sose néz, úgyhogy sejtellem sincs, honnan nyerte az ihletet, miért kezdte firtatni, mi is az a semmi. Nem hó végén, hanem a számegyenesen. Pozitív vagy negatív előjelű a zérus? Magabiztosan feleltem, hogy se ilyen,

se olyan, és továbbolvastam egy mai magyar költő versét arról, hogy államférfit keres a cirkuszban. De megzavarta a műélvezetet leánykám következő kérdése: és a rómaiak hogyan írták a nullát?

Letettem a könyvet, felhúztam a szemöldököm, és a bölcs atyák hanghordozásával rászóltam: – Hogy tudsz ilyen hülyeségeket kérdezni?

Ez hatott. Persze Árpi bácsi keményebben megdolgozott volna a „sikerért”. Szemlesütve nyerni – egyenlő a vereséggel.

Szülői szigor

Aznap kicsit pikkelt rám a tanítónő. Szülői értekezleten csücsültünk a 6. b-ben, és arról volt szó, hogy az anyukák, apukák megvásárolhatják csemetéik produktumait. Azokat, amelyeket a kézműves foglalkozásokon gyártottak. És én bizony semmit se vettem.

Úgy voltam vele, hogy ha anyagi támogatásra szorul a sulis, szívesen adok pár százast, ezrest, de könyörgöm, hadd ne kelljen hazaszállítanom a huszonharmadik sógyurma-figurát, a harmincötödik fakanál bábót és a negyvenhetedik origamicso-dát! Nálunk ezeket otthon három gyerek termeli, nagyüzemi szinten. Valamelyik nap – megszámoztam! – ötvenhárom papírhajót tüzeltem el. (Csakóból egy kicsit többet.) Szóval: tudom, hogy roppant ügyesek, tehetségesek a gyerekeim – az apjukra ütöttek –, elhiszem, hogy agyagozásban és tojásfestésben nincs párjuk a Kárpát-medencében, de mikor már a papucsom és a fogmosó poharam is gyöngyállatkákkal van tele, akkor másom is tele van...

A tanítónő, nem csekély diplomáciai
érzéssel, még egyszer felröppentette a
kérdést: – Más nem kíván vásárolni?

Akik találva érezték magukat, gyorsan
vettek még egy tucat vízfestményt
vagy két marék dióhéj teknőst, de én

nem engedtem szülői szigoromból.
Nekem elveim vannak!

Minden tekintet felém fordult. És
ekkor döböntem rá, hogy ezek engem
nem következetesnek tartanak, hanem
sóhernek!

Én, Claudius, a császár!, 2024

Balázs Dániel

Antivers

I.

túl sok vagytok

*nekem mint irodalmi
és minden más szempontból
visszamaradottnak
ez a fröccsenő jókedv
ez a zászlóként kitűzőtt*

már több mint befogadható

*apának néznek ott
itt fiúnak*

Isten szerint ne álmodozzak

*megyek mosogatni
akkor senki sem nézeget
és nem mond baromságokat*

II.

*a csapból barna lé csobog
ólmosak a vezetékek
előttem összekupacolt
halogatók halmaza*

*ahogy az ujjam
a sugárba feszítem
felhabzik és a hangja
zizegővé válik*

*így nem hallom
mikor valaki sír*

III.

tudod, az ember
az egyetlen
ami irtani szeretné
az embert

a természet tele magától értetődő
gyarapodással
úgy, hogy ezért nem ünnepli
magát

de az ember folyton nőni
akar
közben sokallja saját
sűrűségét

IV.

ez csak a megszokott
relaxáló fájdalom

mint esténként evés után
a tetoválószékekben
vagy lyukas cipővel a hóban

kirúgás előtt
nem érdemelt dicséretkor
vagy fenyőfa díszítés közben

Isten mindenható
de nem hibátlan

Fekete lyuk

*van egy fekete lyuk a szobámban
és nem tudom, mit tegyek vele
nem tudom, miért van itt
azt sem, hogy került ide
nem tudom, miért épp
az én szobámban van
csak azt tudom biztosan
egy fekete lyuk van a szobámban*

*minden irányból ugyanolyan
arany gyűrűvel határolt semmi
vibráló peremű végtelen
a fény hang nélkül tűnik el
fekete lencséje mögött*

*talán épp a múlt hónapban
eltűntette a macskámat
aztán a szerelmem is
aki, mielőtt hozzáért
megnyálazta mutatóujját
majd csak úgy semmivé olvadt*

*azóta egyedül vagyok
a könyveim, a bútoraim
a lépteim és szokásaim
körpályán keringenek*

*homályos káosz a szobám
de érzem, valahogy mégis
rendszeretelenül rendezett*

*gondoltam, falat építek
fehér falat a fekete lyuk előtt
de a szép új fal hamar kidőlt
majd lazán keringeni kezdett*

*mikor elmegyek otthonról
mindig bezárom az ajtót
egy fekete lyukra zárom rá*

már odakint is mindenben
apró fekete lyukat látok
szétköpködött dinnyemagban
kávéfőző pereme alatt
hidat tartó szegecsben
kulcslyukakban, szőrszál helyén
félbehagyott mondat végén
fekete lyukat mindenfelé

aztán nemrég, a macskám
majd a szerelmem után
feltűnt, hogy hozzáfogott
eltűntetni engem is

próbálok megfeledekezni
róla, mint egy béna filmről
egy tapintatlan kérdésről
vagy arról, mikor elmulasztok
valami nagyon fontosat

ám nem számít, amit teszek
mi vagyok és voltam régen
ott lebeg a szobámban
egy fekete lyuk a szobámban

gondolataim szép sorban
kilépnek a koponyámból
ahogy minden mozdulatom
és ébren töltött perceim
egyre szűkülő pályán
keringenek, keringenek

talán már minden részem
tömegem, időm, terem
odabent van, odabent
túl az eseményhorizont
néma lencseként lebegő
labdányi semmijében

talán ez már rég megtörtént
és mindig odabent voltam
elnyelve más létezésben
egy fekete lyukban a szobámban

Mielőtt olyanná

*minden nap, amely véget ér
acélmagányú ketrecbe zár
és ha még életben lát a hajnal
majd csodálkozom
a föld most is elvisel
nem siklott ki és merült el éjjel
mint egy cethal, alólam
megírom előre verseim
mielőtt olyanná válok, mint ők
befogott, nyugtalan állattá
mely kikoplalja magát a rácson
végigrohan az erdön, aztán
nyoma vész az erjedt avarban*

Türkiz együttes, 2023

Ferenczfi János

Bor és bodzaszörp

Rókaháti elvtárs iszonyatos haragra gerjedt: „Hogy képzeled te, hogy oda szarj, ahonnan eszel? Mire mennél te a magad erejéből? Mi megláttuk benned a tehetséget, és felemeltünk. Lehetőséget adtunk, hogy sikeres költő lehess! És te belemarsz a kézbe, amely felemel? Magyarázkodnom kell miattad az elvtársaknak? Amíg én az irodalmi életben dolgozom, addig te nem viszed semmire!”

És úgy lett. A szegény ember legkisebb gyermeke, Akáctővispuszta sáros Petőfi utcájából eljutott a nagyvárosba, majd szégyenszemre hazatért. Az édesanyja, aki pár napja még büszkén mutogatta az oklevelét, most hallgatott. Az oklevél és a jutalomkönyvek egy dobozba kerültek, a doboz a padlásra. Az apja morgott: „El kellett volna égetni, és elfelejteni az egészet!” De az anyja csak eltüntetni akarta, és nem megsemmisíteni a fia álmát.

„Mi az, hogy ’álnok zászlók lengenek a szélben’? Azt állítod, hogy ez csak egy szerelmes vers?”

Azt állította. Az apja dühödt szótlanúsággal forgatta a két napja levágott szénát. Ő maga is igyekezett. A tenyerére előbb hólyagot tört a villa durva nyele, majd a hólyag kilukadt, hogy a sós, ragacos nedvtől csúszóssá vált a tenyere. Utóbb aztán a bőr is leszakadt a hólyagok helyéről, és nyers, hússzínű sebeit marta a verejték. Nem tudott lépést tattan az apjával. Az iskolapadban nem erősödik meg az ember.

Elment Petri Györgyhöz. Valaki beszélt neki róla, az ellenzéki költőről. Petri szabadkozott, hogy majdnem üres a lakás. „Tudja, így kényelmesebb, mert gyorsabban érnek véget a házkutatások.” A feleségéből végtelen szeretet sugárzott, és a bodzaszörp igazán ízletes volt. De Petri György nem tehetett semmit. Csak annyit mondott el, hogy a költőnek hinnie kell az igazságban, még akkor is, ha sok bor kell a túléléshez. Visszatért hát a sáros utcába, hogy a ház körül dolgozzon, kevés szót váltva komor felmenőivel.

Így telt el az a nyár. Augusztus elején megjött a behívója. A hadkiegészítő parancsnokságon megnézték, van-e aranyere. Órákon át valami tanteremben ült a földön ötvenedmagával, aztán egy fiatal őrmester vezényletével gyalog mentek a vasútállomásra.

Éjfél felé értek a laktanyába. A méretes étkező színpadáról egy tiszt üvöltve szónokolt arról, hogy az összes újonc szedett-vedett szarházi. Egy szál gatyában álltak sorban, hogy a felszerelést átvegyék. A sorállományú raktárosok unottan és a zavarodott újoncokat siettetve baszták oda a holmit. Igen, az a jó szó. Ruhák, pokrócok, málhazsák, rohamsisak, hadtáp készlet, csajka és kulacs, surranó. Szarnak a méretére! Majd elcseréli. „Írja lá!” Aláírta. Mind aláírták, hogy átvették, és felelősek a dolgozó magyar nép rájuk bízott vagyonáért.

Hajnali kettőkor megnyírták. Pedig két napja nyiratkozott. De a fodrásznak kell a pénz.

Gyalog fókázott éppen a folyosón, amikor a politikai tiszthez hívták. Amaz előbb letolta, hogy milyen mocskos a gyakorlóruhája. Aztán egy dosz-sziéra mutogatott, és az üvöltésről halk szóra fogva mondta: mindent tudunk magáról. „Látja, itt van: rendszerellenes gondolkodó elem.”

Az eskütételre eljött a család. A szerelme is. A nővére szörnyülködött, hogy mennyire sovány. Az apja mogorván sürgette a nőt, hogy pakolják már össze az elemózsiát. Mindenki egyszerre beszélt hozzá. Aztán a tisztek felszólították a látogatókat.

Októberben kétszer gyakorolták az oszlató éket. Karácsonyra már kapott eltávozást.

Rókaháthy úr, most már „T-H-Y”-nal egy művelődési házban találkozott havonta régi felfedezettjeivel. Valaki szólt neki is, hogy egyszer jöjjön el. Egyszer elment. Sokáig nem kapott szót. Nézte azokat a fiúkat és lányokat, akik vele együtt a húszas éveikbe léptek, és már neves folyóiratokban publikálnak, antológiákról és kötetekről mesélnek. Ő csak azt mondhatta el, hogy végre van járda abban az utcában, Akáctővispusztán, így az anyjának nem kell a sárban caplatnia, ha felmegy a templomba vagy a boltba. Ő megmaradt városinak. Dolgozik, megházasodott és a két fizetésből az egyik teljes egészében az albérletre megy.

De ez senkit nem érdekelt. Mikor aztán nekiszegezték a kérdést, hogy ő miért is van itt, zavartan arról mondott pár szót, hogy mennyire sajnálja, hogy akkor rég kellemetlenséget okozott,

mert hát tudja ő, hogy akkor milyen szelek fújtak. De reméli, hogy ma már nem bűn az a sor az álnok zászlókkal, hiszen az elvtársak ideje szerencsére lejárt. Sőt, talán ma már nem kell szégyenkeznie, hogy akkor, naiv, vidéki és idealista fiúként ellenezte azt, amit mások is elleneztek, csak okosabban, hiszen ma már senki sem elvtárs.

„Az a baj veled, fiatal barátom, hogy túlságosan baloldali vagy. Mi, polgári értelmiségiek így nem vállalhatunk közösséget veled. Köszönjük, hogy eljöttél, de többé ne gyere.”

Pár évvel később találkozott még egyszer Rókaháthyval. Megpróbált újra bocsánatot kérni, de hiába. Este aztán megivott egy sört, és dobozba rakta mindazt, amit az utóbbi években írt. Nem semmisítette meg, csak felrakta porosodni a szekrény tetejére. Temette, felejtette. Kereste az okát az életének.

Pár évig rendezvényeket szervezett egy alapítvány munkatársaként fiataloknak. De a tollat nem vette fel az évtized végéig.

Aztán hallotta a hírt a rádióban: Petri György meghalt. Már sötétedett. A buszt lassan bekebelezte az este. Ő pedig írni kezdett, mert üvöltött a lelke. Amikor ő átvette Rókaháti elvtárstól azt az oklevelet, Petri Györgyről hivatalosan nem tudtak. Hivatalosan nem létezett. Most ő sem létezik. Mert ellenezte a rendszert, amely látszólag megbukott. De csak ő bukott meg. Valaki azok közül a fiatalok közül most kapta meg a második József Attila-díját. Ő meg biztosítást árul, egyre nyomorúságosabb jutalékért. Hiteleket törleszt, és azzal bajlódik, hogy valahogy biztosítsa a családjának azt a keveset, ami feltétlenül kell.

Rókaháthy a költészet nagy embe-
re lett. Annyira jobboldali, nemzeti,
keresztény és magyar, amennyire csak
lehet. A nemzet ellenségeinek számító
baloldaliakra, liberálisokra rossz idők
járnak. Hiszen ezek mind külföldi üg-
ynökök, buzik és minden vágyuk az,
hogy az országnak ártsanak. Ő pedig
annyira megbántotta akkor régen az
elvtársakat, hogy nyilvánvalóan köz-
jük tartozik. Úgy igaz az, mint az, hogy
akik annak idején elvtársi sikereket ér-
tek el, mind antielvtársak voltak, a lel-
kük velejéig. Ilyen ez az ország: ő azért
mutatta magát a rendszer ellenségének,
mert a rendszer feltétlen híve volt. Ők
pedig azért mutatkoztak a rendszer
híveinek, mert az esküdt ellenségei
voltak. És ezt ma fényesen bizonyítja
is, hogy ők vannak, ő azonban nem lé-
tezik, mert odaszart, ahonnan adtak, és

ezzel örök gyűlöletet váltott ki azokból,
akik mindig is azok voltak, akik.

Már nem néz tévét. Minek? Így ha-
zudtak gyerekkorában is. Néha mege-
red a tolla, de sokszor hónapokig egy
sort sem ír. Mi értelme? A szél fúj,
amerre akar, a szélkakas forog, amer-
re kell. De ő nem forgolódott jól. Ha
mégis ír, gyakran figyelmeztetik, ne
politizáljon. De miről írjon akkor? A
politika ott van az élet minden zugá-
ban. Tolakodóbban, erőszakosabban,
mint ahogy bevalljuk magunknak.
Ahogy Illyés írta az Egy mondatában:
„jelenvalóan mindenekben.”

Miről írhatna, ha nem írhat az igaz-
ságról?

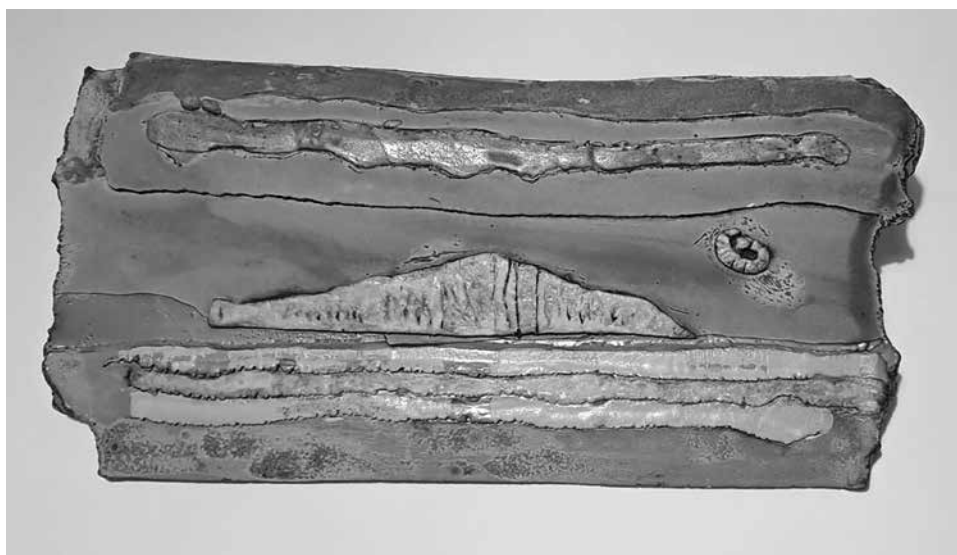
Nem kell más, csak egy majdnem
üres élet, bor és bodzaszőrp. Így ké-
nyelmesebben és gyorsabban ér véget.

Kísérletek: máztesztek, 2022–2024

Lélegzetvételek. Raku-égetés, kerámia, festett alapon, 2024

Tengerkép felhőkkel, 2024

Spirituális szigetek és zarándoklatok

A sokak által tisztelt és szeretett, világot járt és a nagyvilágban sokfelé elismert kerámiaművész, **Jakobovits Márta** tavaly töltötte be nyolcvanadik életévét, s ebből az alkalomból *Metaterra* címmel nyílt meg retrospektív kiállítása a nagyváradi Körösvidéki Múzeumban 2024 novemberében. A tárlatot 2025 februárjának közepéig lehetett látogatni. Jó néhányan meg is csodálták a művésznő kompozícióit, tündöklő türkizeit, fényes feketéit, ragyogó fehérjeit vagy éppenséggel a föld színeit viselő alkotásait, lelki zarándokútra indulván Jakobovits Márta mágikus művészetében. A zarándoklat persze folytatódik. Beszélgetésünk idején a kerámiaművész épp újfent Londonba készült egy új kiállítás vernisszázsára. Mesélt a mázak és formák rejtelméről, a végtelen lehetőségekről, amelyeket fölfe-
dez az alkotás során, a kövek, levelek, fakérgék és a saját kerámiái közötti párbeszédéről, szimbiózisról, művészetének visszatérő motívumairól. Szó esett továbbá az új londoni tárlatról.

„Újra és újra provokál az, hogy az alkotási folyamat során mindig azt érzem: a következő lépés még érdekesebb lesz. Ezért sosem tudom abbahagyni a kísérletezést” – magyarázta Jakobovits Márta. Hihetetlenül csodálatos számára az is, hogy a természet időről időre olyan köveket, faleveleket ajándékoz neki, amelyek szinte éppen ugyanolya-

Kísérletezések, fölfe-
dezők, kerámiatesztetekkel

nok, mint egy-egy agyagból formázott, égetett kreációja.

Jóleső érzés volt, mondja, hogy sokan megtekintették a Körösvidéki Múzeumban a *Metaterra* kiállítást. Diákok, keramikus kollégák, művészet iránt fogékony, értő és érző emberek. Érdekes volt elbeszélgetni velük, látni a reakcióikat. Volt olyan keramikus, aki a kisgyermekét is hozta, ők lehetnek a jövő kerámiaművészei.

A Nagyváradon élő alkotó kilenc éve dolgozik együtt a londoni Elizabeth Xi Bauer Galériával. Március elején pedig újabb izgalmas tárlat jött létre:

Jakobovits Márta és egy Londonban élő brazil szobrászművész, Anderson Borba kettős egyéni kiállítása, melynek címe *Harvest (Betakarítás)*. Mindkettőjük művészetére jellemző a természetközelség. Márta az agyagot, Borba a fát formázza. Rétegeket hoznak létre mázak és kollázsok segítségével. Természetes anyagokat használnak, továbbá fontos a hagyományokhoz való kapcsolódás, ugyanakkor erőteljes a kortárművészeti kontextus. Jakobovits Márta a saját munkáinak amolyan összszegző alcímként a *Spirituális szigetek* elnevezést adta. Márta ellipszis alakú kompozíciókat hozott létre: kerámiák homokkal, kövekkel, száraz levelekkel.

Érdekes, ahogy összecseng a két hasonló, mégis merőben más művészet, a keramikusé és a szobrászé.

Márta kerámiái időnként „vándorolnak” ide-oda. Például az egyik türkiz kerámiaegyüttese a budapesti Néprajzi Múzeumban, míg néhány alkotása Horvátországban, az *Érintés* című csoportos kiállításon szemlélhető meg. És a tavasz második hónapjában Márta máris visszatér a brit fővárosba: nagy örömmel újságolta el, hogy meghívást kapott a londoni Magyar Kulturális Intézetbe, ahol április 30-án nyitják meg egyéni tárlatát, az Elizabeth Xi Bauer Galéria együttműködésével. Ez lesz az első képzőművészeti kiállítás a Magyar Kulturális Intézetben, igazi premiernek számít majd e rendezvény.

És ha már a vándorlásoknál tartunk, Jakobovits Márta világában vannak visszatérő motívumok, szimbólumok. Ilyen például a zarándoklat, a metaterra, a metamorphosis mimesis. Arról is beszélgettünk, hogy mit jelent Mártának az időtlenség és az idő múlása. „Folyamatokban gondolkodom. Ezért nem létezik olyan, hogy lezárt munka. Egyik alkotás szüli a másikat, egyik lépés követi a másikat. Ha elérek egy eredményt, az újabb kihívásra sarkall. Az elmélyülés élményt ad. Rengeteg titok áll előttem, amelyekhez szeretnék közelebb kerülni, amelyekre szeretnék valamiképpen rávilágítani. Óriási ajándék, hogy ezzel foglalkozhatom. Különleges érzésekkel töltenek el mindazok a hangulatok, amelyeket átélek, megtapasztalok az anyagokkal való dialógusokon keresztül. Ha az alkotásaim másnak is örömet adnak, az még nagyobb boldogság. A keramikusok között nagyon

Kedves látogatókkal a Körösvidéki Múzeumban

jó a kollegiális viszony. Jóleső érzés, ha a munkáim tovább inspirálnak más művészeket. Mindez spirituális

energiákat ad. Mint ahogyan az is, amikor utazom az időben. Néha visszamegyek a kezdetekig. Ugyanazt a rácsodálkozást élem át, mint amit az első ember érezhetett, aki az agyaghoz nyúlt, ami által magyarázta magának a létezést, a lét titokzatosságát. Az alkotási folyamat során minden munkafázis érdekes. Különleges utakat járhatok be. Minden az alkotó ún. lelki szűrőjén megy át, ez nyújt egy szubjektív, egyedi vonulatot. A saját életemet fordítottam és fordítom le a zárándoklatokon keresztül. Minden élet egy zárándokút. Sokat lehet töprengeni azon, hogy miért szólít meg valami, hogy miért van rám hatással. Mindez bevonzza a hasonló lelkületű embereket. Érdekes lelki rokonságok jönnek létre. A természethez való viszonyomat jól jellemzi az, hogy minden forma, minden természeti elem megszólíthat és inspirálhat. Temérdek ajándékot kaptam a Teremtőtől mind vizuálisan, mind lelkileg, spirituálisan.”

Tóth Hajnal

P. Buzogány Árpád

Néhány magyar közmondás bibliai párhuzama

Mindenki ismer közmondást, szólast, közhelyet, és sokan szívesen is használjuk, ugyanis azokkal szemléletesebbé tehetjük mondanivalónkat. Legtöbbször jelentős számú közmondást tudunk, a műfaj jó ismerői több százat is. Minden közösségben a szellemi kincsek népszerű és hasznos, emiatt sűrűn használt rétegéhez tartoznak a közmondások. Már a tankönyveinkben is helyet kapnak. Ugyanakkor a régi korok embereit is jellemzik a ránk maradt ismert mondások.

Tekintve, hogy valamely általános érvényű megállapítást vagy tanácsot, elvet tartalmaznak röviden és közérthetően megfogalmazva, népszerű műfajnak számít nem csupán a beszélt nyelvben, hanem a szépirodalomban is.

Eredetüket, kialakulásukat ritka esetben tudjuk bizonyosan. A klasszikus nyelvek (görög, latin) közmondásait századokon keresztül bevették a tantervekbe is. Hasonló a helyzet a Biblia által a keresztény világban elterjedt tanácsokkal is: a biblia magyarázatokban helyet kaptak, egy-egy ismert bibliai történet tanulságát fogalmazzák meg.

Am a tény, hogy valamelyik közmondás ismert valamelyik nyelvben,

nem jelenti azt, hogy ott alakult ki és onnan vették át más nép fiai, hiszen, éppen becsénél fogva, szinte közkincsnek számítottak századokon át. Szabadon kölcsönözték, használták más nyelvekből átvéve, közkeletűvé váltak. És az sem ritka, hogy egy-egy közmondás szinte szó szerint előfordul több nyelvben is – akár olyanokban is, amelyek például a nagy földrajzi távolság miatt nem kerültek kapcsolatba, kizárható a nyelvi-műveltségbeli kölcsönhatás. Vagyis ugyanazt a bölcsességet, tapasztalati tanulságot bárhol és bármely nyelven megfogalmazhatták.

A következőkben az ismertebb magyar közmondások közül néhány olyant olvashatunk, amelyeknek hasonló értelmű vagy szinte szóról szóra megegyező változata a Biblia szövegében is megtalálható. A magyar közmondás szövegét követi a bibliai hely megjelölése, aztán a jelentésének magyarázata, végül zárójelben utalás más magyar közmondásokra, netán szólásokra, melyek hasonló jelentésűek.

Jobb adni, mint kapni – (Apostolok cselekedetei 20,35) 1. jó érzés, ha az ember a magából másnak adhat, vagy máson segíthet 2. jobb helyzet, ha mi

segítünk máson, mintha mi magunk szorulnánk más segítségére (l. még: Adjon az isten sok irigyet s kevés szánót; Több irigyet, mint megszanót; Sok szánót s kevés bánót!)

Sok beszédnek sok az alja – (Péld 10,19, máshol is: Préd 5,2 és 6,11 vagy 10,11) főlöszleges dolog sokat beszélni (alja – itt: hitványabb, értéktelen része) (l. Sok beszéd szegénység; Aki sokat beszél, keveset mond; Beszélni könnyű.)

Amilyen az anyja, olyan a leánya – (Ez 16,44) a gyerek elsősorban a szü-lőtől tanul, az ő példáját követi, tehát hozzá hasonlít, a szü-lőt ismerve követ-keztetni lehet, hogy gyermeke milyen lesz (l. Nézd meg az anyját, vedd el a lányát; Az alma nem esik messze a fá-jától.)

Nézd meg az anyját, vedd el a lányát – (vö. bibliai: Amilyen az anya, olyan a lánya, Ez 16,44.) amilyen az anyja, olyan lesz a lánya is, felfogásában, viselkedésében, szorgalmában is, tehát feleséget úgy kell választani, hogy erre lehet számítani (l. Amilyen az anyja, olyan a leánya; Az alma nem esik messze a fájától.)

Ki mint vet, úgy arat – (bibliai eredetű: Amit az ember vet, azt is aratja, Gal 6,7, ill. Cicero latin nyelvű szólásából: Ut sementem feceris, ita metes = Ki mint vet, úgy arat.) ki ahogyan előre gondolkodik, tervez, aszerint ér el eredményt is (l. Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát.)

Aki szelet vet, vihart arat – (vö. bibliai Hós 8,7: Mert szelet vetnek és vihart aratnak; lat. Ventum seminabunt ut turbinem metent) aki haraggal viszonyul máshoz, az ne csodálkozzon, hogy vele szemben is úgy viselkednek (l. még: Amilyen a mosdó, olyan a tö-

rülkőző; Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten; Aki másnak vermet ás, maga esik belé; Kéz kezét mos; ill. Jótét/jótett helyébe jót várj.)

Aki másnak vermet ás, maga esik belé – (bibliai, Péld 26,27) aki másnak rosszat akar, éppen az kerül bajba (l. Aki szelet vet, vihart arat.)

A bajban ismerszik meg, ki a jó/igazi barát – (Sirák fia 6,8, vö. lat. szállóigével: In angustiiis amici apparent = Szükségben mutatkoznak meg a jó barátok, Petronius Arbiter: Satyricon 61.9.) a barátságok próbaköve a nehéz helyzet, a baj, és az az igazi barát, aki a bajban, nehézségben segít (l. Jobb egy jó barát száz rokonnál; Borbarát van, de bajbarát nincsen; Szükségben ismered meg, ki az igazi barát.)

Nyugtával dicsérd a napot – (bibliai eredetű: Ne dicsekedjél a holnapi nappal; mert nem tudod, mit hoz a nap tereád, Péld 27:1, lat. Vespere laudari debet amoena dies = Este kell dicsérni a kellemes napot.) csak a végén derül ki, mi hogyan lesz, akkor lehetünk biztosak, hogy jól sikerült vmi., ezért nem jó előre örülni valaminek (l. Akkor mondjad, hogy hopp, amikor átugrottad a sáncot/árkot; Ne igyál előre a medve bőrére; A végén csattan az ostor; Minden jó, ha jó a vége.)

Öndicséret gyalázat – (Pál apostol korinthusiakhoz írt 2. levele 10,17, ill. vö. lat. Laus propria sordet = Az öndicséret büzlik.) nem jó, ha valaki saját magát dicséri, magasztalja: nem hiteles (vö. Cigány is/mindenki a maga lovát dicséri.)

Aki nem dolgozik, (az) ne is egyék! – (Pál ap, 2Thessz 3,10) a lusta ember még az ételét sem érdemli meg (l. Ki dolgozni nem szeret, nem érdemel kenyeret.)

Ki dolgozni nem szeret, nem érdemel kenyeret – (Pál apostol 2Thessz 3,10–12) szó szerint értendő megállapítás: aki nem dolgozik, az nem érdemli meg az ételét sem (l. Aki nem dolgozik, ne is egyék.)

Munka után édes a pihenés – (bibliai eredetű, ill. vö. lat. *Dulcis a labore quies* = A tisztességes munka nyugalmat ad, ill. *Post laborem dulcis quies* = Munka után édes a pihenés; *Grata quies post exhaustum solet esse laborem* = Az elvégzett munka után kedves szokott lenni a pihenés.) 1. aki dolgozik, az megérdemli a pihenést utána 2. a munka utáni megpihenés mindig jólesik (vö. lat. *Acti iucundes labori* = Az elvégzett munka kellemes, Cicero: *De finibus bonorum et malorum*.)

Utolsókból lesznek az elsők – (Lukács 13,30, Márk 10,31, Máté 19,30, 20,16, a szőlőmunkásokról való példabeszéd szerint Jézus hitt abban, hogy isten méltóképpen bánik mindenki-vel) 1. néha tréfás vigasztalás azoknak, akiket nem érdemük szerint értékelnek, vagy később vesznek sorra, mint következnenek: az igazság órájában a mellőzöttek helyükre kerülnek 2. (a helyzet hozta változásra vonatkozó megállapításként) akit megaláznak, akivel igaztalanul bánnak, az felmagasztaltatik, és aki első volt valamiben, az megaláztatik (l. Egyszer fenn, egyszer lenni; Egyszer hopp, máskor kopp; Borúra derű; Ma rajtam, holnap rajtad; Ma nekem, holnap neked; Kiderül s beborul.)

Ember tervez, Isten végez – (bibliai eredetű: Az embernek az értelme tervezi ki útját, de az Úr irányítja járását, Péld 16,9, lat. *Homo proponit, Deus disponit*, Kempis Thomas: *Imitatio Christi*) amit tervbe veszünk, az sok

esetben a körülmények miatt megghiúsul, megváltozhat, ill. terveink nem mind válnak valóra

Más szemében a szálkát észreveszi, a magáéban a gerendát nem látja/ Más szemében a szálkát észreveszi, a magáéban a gerendát feledi – (vö. Biblia, Újszövetség, Mt 7,3–5: Miért nézed pedig a szálkát, a mely a te atyádfia szemében van, a gerendát pedig, a mely a te szemedben van, nem veszed észre? Avagy mi módon mondhatod a te atyádfiának: Hadd vesse ki a szálkát a te szemedből; holott imé, a te szemedben gerenda van? stb.; ill. Luk 6,42, vö. még: lat. *Festucam in alterius oculo vides, trabem in tuo non vides* = Más szemében meglátod a szálkát, a magadéban a gerendát sem.) sokan saját magukat más mércével mérik, mint másokat, a kis hibát másnak felróják, a maguk nagyobb tévedését eltitkolják (l. Bagoly mondja a verébnek, nagyfejű.)

Hetedik napon az isten is megpihent – (a Teremtés könyve 2. fejezetére való utalás, 1Móz 2,2–3) a munka után meg kell pihenni, erre joga van az embernek (l. Munka után édes a pihenés.)

Ne ítélj, hogy ne ítéltess (irodalmi alak)/ Ne ítélj, hogy téged se ítéljenek meg – (bibliai példázatból, Máté 7,1) ne mondjunk elítélő véleményt semmiről, senkiről, mert mi magunk is kerülhetünk ugyanabba a helyzetbe

Jobb a jó szomszéd, mint a távoli (rossz) rokon – (vö. lat. *Melior est vicinus iuxta, quam frater procul* = Jobb a közeli szomszéd, mint a távoli testvér, ill. Biblia, Ószövetség, Péld 27,10: Jobb a közel való szomszéd a messze való atyafinál.) szó szerint értik: a szomszédra hamarabb rászorulunk, hamarabb várhatjuk tőle a segítséget, mint a rokontól

Aki keres, az kap – (Máté evangéliuma 7,7–8, a Hegyi beszéd részlete, ill. Lk 11,9–10) 1. kitartóan kell keresni, akkor sikerrel jár az ember (keresgélésben) 2. akinek szüksége van vmire, végül, ha nem is rögtön, hozzájut a megfelelő eszközhöz 3. (átv) aki megoldást keres, az sikerrel jár előbb-utóbb 4. erdei gyümölcs, gomba stb. gyűjtésekor sokszor öndicséretként elhangzó megállapítás

Mindenkinek megvan a maga keresztje (, még ha nincsen is kitéve) – (bibliai, ill. lat. Quisque suas sustinet cruces = Mindenkinek megvan a maga keresztje.) mindenkinek megvan a maga gondja, baja, még ha más nem is tudja, még ha nem is úgy tűnik (l. Minden háznak megvan a keresztje, csak nincsen kitéve; Mindenkinek megvan a maga baja; Mindenki tudja a maga baját; Mindenki maga tudja, hol szorít a cipő/csizma.)

Semmi sem lehetetlen – (vö. Biblia, Újszövetség, Lk 1,37: Mert az Istennél

semmi sem lehetetlen, ill. lat. Volenti nil impossibile = Annak, aki akar valamit, semmi sem lehetetlen.) 1. az emberi akarat, törekvés számára szinte nincsen is lehetetlen 2. az emberi számítás szerint kizárt helyzetek is bekövetkezhetnek (l. Mindent lehet, csak akarni kell.)

Aki megtér, üdvözülni – bibliainak tartott mondás, ami ilyen formában a szentírásban nem fordul elő; a babona szerint aki útjában visszafordul, annak nem lesz szerencséje, ezért a valamilyen oknál fogva visszaforduló személyek helyzetét a vallásos helyzet „átértelmezésével” magyarázzák, enyhítik: aki visszafordul, megfordul, az jól jár

Semmi (sincs) új a nap alatt – (Préd 1,9, a latin Nil novi sub sole szállóigéből, ill. l. Nihil novi sub coelo = Semmi sem új az ég alatt.) semmi nem történhet olyan, ami már valamikor meg nem történt volna.

Üzenet a múltból

Média és testkép

Több ezer reklámfilmvet közvetítenek a tévécsatornák, ezen kívül ott vannak az utcai plakátok s a különböző sajtóhirdetések, valóságos dömping ér bennünket. Így felmerül a kérdés, hogy érdemes-e ezeket elemezni – és főleg melyeket – esztétikailag, lélektanilag, etikailag.

Anno a megrendelők az áru célszerűségére, hasznosságára és kedvező árára fektették a hangsúlyt. Aztán rájöttek, hogy ez nem elég, az élvezetekre került a hangsúly, amelyet az áru, vagyis a termék nyújt.

Megjelentek a különböző módszerek alkalmazása, a közvetett szándékok, amelyek csak részben fedik fel a lényegét, mintha el-eltérne a hirdetés a tárgyától.

Ezek a módszerek az emberek ingerküszöbét célozzák meg, azaz gondolkodóba ejti vagy zavarba hozza őket. Felmerül a kérdés, vajon mit akarnak eladni, szándékosan valami mögé rejtik, dugják az árut, a terméket, s ezzel fokozzák a kíváncsiságot, és így növelik a bizalmat a hirdetésekkel, a reklámokkal szemben?

A mai hirdetéseknek, reklámoknak van elejük, végük, vagyis van történetük. A reklámfilmeknek van forgatókönyvük, rendezőjük és a történet mellett ott van a termék s annak a bemutatása.

Ha esztétikailag szeretnénk egy reklámot értelmezni, azt a történetével tehetjük meg leghamarabb, mert van szereplője, film esetén van díszlete és zenéje.

A reklámok, a reklámfilmek nem szerzői művek, így gondolhatjuk, hogy a megrendelő véleménye is ott rejtőzik a képsorok mögött. De mégis, ha ízléses, akkor divatformáló, hogy hogyan viselkedjünk, hogyan nézzünk ki, a profi szakemberek összehangolt munkája (operatőrök, grafikusok, rendezők stb.) hozzák el a megrendelő számára a kívánt végeredményt. De mindent összevetve, a legfontosabb a fogyasztó.

Szakszerű felmérések és előkészületek előzik meg egy reklám, reklámfilm elkészítését. Felmérik a fogyasztók korát, nemét, anyagi helyzetét, szokásaikat. Ennek megfelelően készülnek el a képek, azok központi része, a mozgások, a színek, melyek felhívják a figyelmet. Ennek megfelelően igazi műremek készülnek, melyek itt-ott hasonlóságot mutatnak a klasszikus filmekkel.

Minden reklámban a termék kötődik egy jelképhez vagy egy ismert személyhez, ami vagy aki nemcsak a termék fogyasztására, használatára hívja fel a figyelmet, hanem egy élményre, egy életstílusra, egy követendő kinézetre.

Vegyünk egy reklámot, egy mozgóképet, amiben egy borotvát hirdetnek. Megjelenik egy fiatal férfi, egy világsztár labdarúgó, egy sikeres manus, és sejteni lehet, hogy nagyon gazdag. Aztán megjelenik a termék, mindenfelé guruló borotvafej. Ezek a képek a mi szemünkben eggyé válnak. Ha ezt a borotvát használjuk, nem számít, hogy nem vagyunk gazdagok, sem híresek,

de sikeresek vagyunk, mert egy beteljesült álomnak vagyunk a része.

Vannak reklámok, amelyekben ismeretlen arcok jelennek meg, de a cél ugyanaz. A termék mögött ott van a szimbólum, a kép, amilyenek mi nem vagyunk, még nem vagyunk – csinosak, vékonyak, erotikusak, ismeretlenül is szépek. Ez már valószínűbb és elérhetőbb cél. Most már nem kell a világsztárságra gyúrni, elég, ha leme gyünk edzeni, hogy olyan csinosak, vékonyak, erotikusak legyünk, mint az ismeretlen szép. Ha neki sikerült, nekünk is menni fog.

Ezek a képek számunkra fontossá válnak, kapcsolatban vagyunk velük. Teljesen mindegy, hogy hol látjuk őket, élményt okoznak és a befolyásuk alá kerülünk. Ezek a képek mindig társulnak valamilyen alakhoz, szimbólumhoz, mert tudatosan vannak így összerakva, komoly tanulmány előzi meg őket.

Egy jó reklámnak a képsorai mind-mind jelentőséggel bírnak. Készítőik mindig biztosra mennek, a szándékaik mindig ugyanazok, a hatás, a befolyásolás, a termék sikerességének az érdekében. De ne feledjük, ezek a képek tanúsítják számunkra a szabadságot, a békét, a jólétet, az egészséges embert és életet.

Az emberi történelemnek nincs célja, ha csak az nem, hogy összefoglalja számunkra a mindenkori elit tobzódását. Nincs ez másként a médiában sem. Persze van ennek értelme, ha a fentről érkező ingereket próbáljuk megszűrni és értelmezni.

A kommunikáció magas szintű fejlettségének köszönhetően megnőtt az információk mennyisége, minősége és sebessége. Szupergyors lett. A távolság

nem akadály, nem történhet úgy valami, hogy nagyon rövid időn belül ne váljon globális hírré. Ugyanez a helyzet az egymástól távol lévő kultúrák esetében is. Ahhoz, hogy tudomást szerezzünk távoli népek szokásairól, eseményeiről, nem kel odautaznunk. De mi a hírnek ahhoz a formájához jutunk el, amelyet a médiumok szolgáltatnak, így az információk felruházódhatnak bizonyos érzelmi töltettel. Például drámaibb lesz, vagy éppen bagatellizálób, mindenképpen „hozzányúlunk”.

A médiaközvetítések, a mindennapi események, legyenek politikaiak, gazdaságiak, mind az életünket befolyásoló tényezővé válnak, még akkor is, ha az a világ másik felén történnek. A reklámok is ugyanúgy média által közvetített, aktualizáló funkciót töltenek be. Kulturális üzenetet közvetítenek. Így kapjuk meg a készítményt egy új életstílushoz, ösztönzőt egy új bevásárláshoz.

A mennyiség miatt egy idő után a reklámokban bemutatottak egyre kevésbé hatnak ránk. Így esetenként szenzációkeltést érzékelhetünk. A médián és a reklámokon keresztül érkező ingereket, tőlünk idegen életstílusokat, új modelleket, nehezünkre eshet befogadni. A nagy választék miatt versengés lép fel a különböző kulturális kategóriák, stílusok között, és ez kollektív adaptációs problémákhoz vezetnek. Ilyenkor a média erősítő funkciót alkalmaz, egyes témákat kollektív érintettségű problémaként mutat be.

Az internetnek és a fejlett médiahálózatnak köszönhetően minden percben, órában újabb és újabb hírek, információk érkeznek, szörnyűségekről, katasztrófákról, gondokról, problémákról. Az elit gazdagságának

ajnározása, bálványozása fokozzák a bizonytalanságot, a frusztráltságot. Közben büntudatot érzünk, mert ki-
zsákmányoljuk a természetet, vissza-
élünk a környezetünkkel, hogy gyere-
kek milliói halnak éhen, s közben mi
hajszojuk a növekedést.

A gazdasági verseny és az állandó
törtetés, a megfelelési kényszer meg-
tanít minket figyelni, alkalmazkodni.
A médiumoknak ugyanúgy érdekük
bemutatni a különböző alkalmazko-
dási mechanizmusokat az újabb és
újabb kulturális mintákhoz. A reklá-
mok a termékek bemutatása mellett
segítenek elfogadni az új nyelvezetet,

magatartást, látásmódot. Segít a tabuk
fokozatos lebontásában. A média, il-
letve a reklám segít, hogy az új minél
könnyebben hozzáilleszthető legyen
az egyes fogyasztócsoporthoz. A
reklámokban azok az üzenetek iga-
zán hatásosak, amelyek célba érnek és
megtalálják a megfelelő csoportot. A
média és a reklámok nyitottabbá, ru-
galmasabbá és befogadóbbá tehetnek
egy társadalmat, legalábbis nagymér-
tékben hozzájárulnak, hogy szolidári-
sabbak legyünk és a változásokra, más
kultúrákra fogékonyabbak legyünk.

Haraji Adalbert

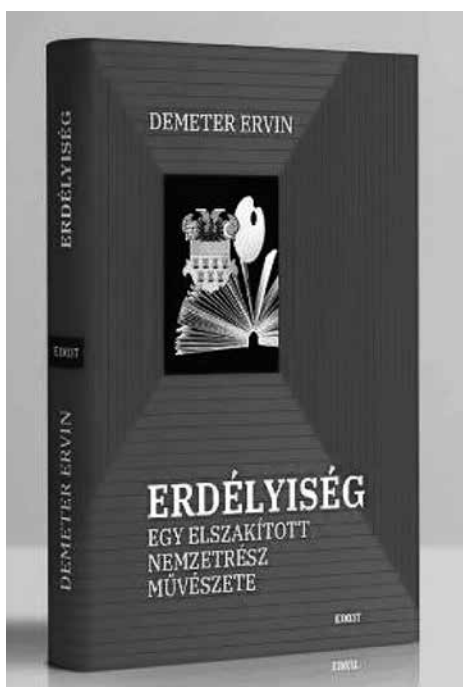

Máz-tesztek. Raku, 2024

Egy elszakított nemzetrészművészete

Mi mással kezdhethetnénk ennek a könyvnek* az ismertetését, mint a szerző ama megállapításával, hogy „egy hiánypótló, képzőművészeti ismereteket időben és térben összegző, de változó műfaji területeket integráló kötetet tart kezében az olvasó”? Mi volt a célja ezzel a rendkívül gazdag tartalmú, örömszerző szép munkával? Az bizony nem volt más, mint az, hogy „bemutassa a Trianon utáni erdélyi magyar képzőművészet alkotóinak saját művein, arcképein és önarcképein keresztül a fájdalmasan elszakított nemzetrészművészete (...) különlegesen gazdag alkotói korszakát”, azt a száz esztendő, amikor „a teremtés iránti készség, a tehetség és az elkötelezettség megáldott kényszere átszötte tiszta színeivel még a szürke hétköznapiakat is...”

Valóban hiánypótló kiadvány „hiszen ilyen jellegű, ennyire széleskörű áttekintése ennek az időszaknak ez idáig még nem történt meg”. Demeter Ervin számára rendkívüli élményt jelenthetett „ez a nem mindennapi szellemi utazás az erdélyi magyar művészek életének és munkásságának világába, hiszen lapról lapra egyértelműen kilálglik, hogy milyen gazdag, mennyire sokszínű és határtalanul izgalmas univerzum ez, amelyben eu-

rópai színvonalú alkotások születtek még a történelem érzéketlensége által kiváltott, igen viharvert időszak esztendeiben is”.

Tág összefüggésben szemlélve ezt a jelenségvilágot, lényegében ugyanerről tájékoztat bennünket Lyka Károly Bíró József *Erdély művészete* (1941) című könyvéhez írt előszavában: „Erdély művészetét nemcsak az ezeréves múlt fűzi hozzánk, hanem az a fontos küldetés is, hogy művésztünknek s vele az egyetemes európai művészetnek is legkeletibb végvára. A Székelyföldnél megszűnik a nagy eu-

* Demeter Ervin: *Erdélyiség – Egy elszakított nemzetrészművészete*, Exit Kiadó, Kolozsvár, 2024.

rópai stílusok váltógazdasága, amely létre tudta hozni a román, gótikus, reneszánsz, barokk formarendet, s a Kárpátokon túl kezdődik az a nekünk idegen világ, amely a bizánci stílus kései hajtásaiból alakult ki lassú menetű módosításokkal.”

A kiadványban gyönyörködve Kós Károlynak a *Kiáltó* szóban kifejtett gondolata jut eszünkbe: „A múlt ismerete és értékeinek megőrzése nélkül nem teremthetünk új értékeket sem, és akkor jövőnk sincs többé.” Kemény, de igaz szavak. Ennek az igazságnak a jegyében látott hozzá Demeter Ervin ennek a művészi világnak a bemutatásához. Ami bizony nem mindennapi nemzetszolgálat!

Miért kezdi a szerző az erdélyi művészek és munkásságuk számbavételét 1920-tól? A gyermekeinek tűnő kérdésre csak ez lehet a helyes válasz: azért, mert az első világháborút lezáró trianoni békediktátummal rútol megcsonkították Magyarországot. A nemzet nagy részét elszakították tőlünk. Ezért volt/van feltétlen szükség arra, hogy bemutassa az 1920-ban kialakult trianoni határok következményeként az anyaországiak számára „kevésbé követhető és voltaképpen hosszú időre csaknem láthatatlanná váló erdélyi magyar képzőművészet alkotásait, annak rendkívül gazdag világát a részt vevő művészek személyen keresztül”.

Demeter Ervin azokat az alkotókat veszi számba, akik a békediktátumot követően is jelentőset alkottak az elszakított területeken. A művészek művei révén a könyvben „felváltva jelen van a színek üdítő és depressziós csokra, jelen van a kő, a bronz, az agyag, a drapéria, a textília, és legfontosabb-

ként a gondolat érce, ami együttesen formálja teljessé, teremti meg és teszi széppé azt a harmonikus emlékművet, ami egy sötét kor falán mégis csodálni való képként ragyoghat fel, hiszen azt jelzi, hogy csak a művészeté lehet az az egyetlen, emelkedett szellemi szféra, ami nem ismer el soha semmiféle határokat. Mert a határok változhatnak, de a művészet örök...”

Természetesen nem szerepelnek a kötetben azok a művészek, akik már korábban elhagyták Erdélyt, és „az anyaországban vagy máshol munkálkodtak (Borsos Miklós, Bortnyik Sándor, Uitz Béla...). És azok sem, akik „művészi pályájukat már a szülőföldjüktől távoli országban kezdték el” (Szász Endre, Gross Arnold, Hajdú Étienne (István), Gyulai Líviusz...).

A szerző gondolatmenetét követve nyomatékosítanunk kell azt a megállapítást, hogy a történelmi Erdély mellett a köznyelv a „trianoni területek” fogalmát kiterjesztette azokra a korábbi magyar területekre is, a Partiumra és a Bánságra, amelyek azóta Romániához tartoznak. Így „a nagybányai művésztelep is az anyaországtól elszakított terület részévé vált”. Az itt alkotó művészek közül a szerző azokat a művészeket tekintette erdélyi magyaroknak, „akik továbbra is a városban maradtak, és ott folytatták következetesen művészi tevékenységüket.” (Agricola Lídia, Balla Béla, Szervátiusz Jenő, Thorma János, Vida Géza...)

Az 1989-es romániai események változást hoztak ezen a területen is, és „fokozatosan feloldotta az elzártságot”. Ezért „az ott élők művészi pályafutását és az ezt követő időszakban indulókét”, vagyis az 1970 után születetteket a kiadvány szerzője már az elzártság

időszakát követő, szabadon alkotó generációk tagjainak tekintette.

Demeter Ervin négy év (2020–2024) szorgalmas és kitartó kutatómunkájának eredményeként készült el a kötet. Ami hiánypótlásnak tekinthető első sorban azért, mert a Trianon utáni (1920–1990) időintervallumban az erdélyi magyar képzőművészeti írók tartalmát, terjedelmét, formátumát magában foglaló ilyen monumentális mű eddig még nem látott napvilágot. A kötetben több mint 450 művész van jelen egy-egy oldalon. Önarképpel vagy portréfotóval. Amennyiben egyik sem állt rendelkezésre, a szerző a Siklódy Ferenc csíkszeredai grafikusművész által készített „panteonból mutatja meg arcképüket, vagy ennek hiányában piktogramportré” használt jelzésként.

A sok-sok arra érdemes művész közül hadd említsük meg néhány rangosnak a nevét: Ady József, Árkossy István, Barcsay Jenő, Bardócz Lajos, Bocskay Vince, Botár Edit, Cs. Erdős Tibor, Cseh Gusztáv, Gergely István, Gy. Szabó Béla, Györkös Mányi Albert, Kedey Zoltán, V. Kedei Zoltán, Kovács Zoltán, Mattis Teutsch János, Miklóssy Gábor, Mózes Finta Edit, Páll Lajos, Szervátiusz Jenő, Szervátiusz Tibor, Thorma János, Veress Pál, Ziffer Sándor. A kiadvány nemcsak a műkedvelő közönség számára nyújt hasznos információkat, hanem gyűjtők, műértők, művészettörténészek számára is hasznos kézikönyv, lexikon. A kötetben szerepeltetett művészek névsora nem teljes, hisz a kötet terjedelme, technikai és egyéb feltételei határt szabtak ennek. A válogatás során a szerzőnek és segítőinek az volt a szándékuk, hogy a kötetbe azok a művészek kerüljen be, akik a jelzett

időszakban jelentősen hozzájárultak Erdély és a Partium sajátos művésziténititásainak kialakulásához.

A művészek életútjának feltérképezése során Demeter Ervin „egységes és objektív szempontrendszer” alkalmazott. Az így készült méltatások tartalmazzák a születés idejét és helyét, a művész gyakorolt szakterületét (pl. festő, szobrász, művésztanár, rajztanár stb.), iskoláit, tanárait, mestereit, az alkotópálya helyszíneit, jelentős közterületi alkotásait, elsősorban egyéni kiállításait, a róla megjelent fontosabb irodalmat, ha vannak, művészi írásait, elismeréseit, mindenekelőtt az állami kitüntetések, díjakat (pl. Szervátiusz Jenő-díj), a róluk készült monográfiákat, művészeti akadémiai tagságot, esetleg róla elnevezett intézményt, a nyughelyét és azt is, hogy miképpen ápolja az utókor az emlékét. A kötet tartalmazza továbbá az olyan különös tiszteletben lévő jeles személyiségek, szellemi nagyságok nevét és az őket méltató szövegeket, mint Kós Károly, gróf Bánffy Miklós, jeles iparművészeket, ötvösöket, textileseket, üvegművészeket. Az albumban ezernél több reprodukcióban gyönyörködhetünk.

A kötet összeállításakor Demeter Ervin „értékes szakmai segítséget” kapott Banner Zoltán, Murádin Jenő, Vécsi Nagy Zoltán művészettörténészekről. Árkossy István festőművész-grafikus, író pedig könyvtervezői tanácsaival segítette a szerzőt.

Az előszót író Banner Zoltán művészettörténész, művészeti író, költő, szerkesztő – tág ölelésű történelmi-társadalmi összefüggésbe helyezve Erdélyt – átfogó képet teremt az 1920–1990 közti időszakról. S mint az erdélyi magyar képzőművészeti élet kiváló ismerője,

értékel is. A lényegre figyelve, nagyon fontos megállapításokat tesz: „A szellemileg megvakult Európa már száz évvel ezelőtt képtelen volt (nem is kívánta) kitapintani Erdély energiaforrásainak az élettani rendszerét. Figyelmen kívül hagyta az erdélyi magyarság – illetve mivel már akkor 1920-at írunk, inkább a Kós Károly által a három nemzetiségű régió karakterét meghatározó erdélyiség: a transzilvanizmus – államalapító lehetőségeit. Elmulasztotta annak a valóban ízig-vérig európai kalandnak a megvalósulását, hogy a kontinens pénzügyőrségével, Svájccal szemben, illetve melléje megszervezze, fenntartsa a szellemi értékek tartalékolásának, őrzésének a jogával felruházott, ugyancsak háromnyelvű konföderációt. Pedig ez lett volna Erdély küldetése, hiszen már a 16–17. században példáját adta ennek a megőrző=közvetítő=megújító képességének – politikai képződményként; de az Erdélyi Fejedelemség funkciója a 20. században megismétlődött, hogy nem kapott rá mandátumot, s méghozzá éppen küldetéséből adódóan: szellemi erdélyi fejedelemségként.” „A konvergencia helyett a divergencia győzött 1920 után, mert a románság a Nagy-Románia mítoszt előbbvalónak ítélte a közös jövőépítésnél, a százszok pedig a második világháború utáni évtizedekben egyszerűen ’hazaköltöztek’ Németországba.”

A román hatalom érdektelenségét jelzi, hogy a három nemzetrész festői, grafikusai és szobrászai 1990-ig mindössze kétszer szervezhatték meg a három nemzetrészi közös kiállítást. A „nemzeti-szocialista jellegű kommunizmus évtizedeiben” egészen 1990-ig „csupán a közigazgatás (tartomány, illetve megye) szerinti hovatartozás,

tehát a véletlen és a Képzőművészek Szövetségének helyi fiókjai döntötték el a közös kiállítások személyi összetételét; a transzilvanista jelzőt vagy elvet pedig kiejteni sem volt tanácsos” – állapítja meg Banner Zoltán.

Kós Károly eszméje, a transzilvanizmus „nem fantazmagória”, hanem erős „történelmi valóság”, amelynek programszerű megfogalmazása nélkül is érvényesülnie kellett – „különösképpen a legveszélyeztetetebb közösség: a magyarság szellemi életében”. És „megtörtént a gyönyörű csuda (Kós Károly): az évszázadokon át halmozódott kézműves, háziipari szakmai hagyományok, alkotókészség és erkölcsi szilárdság vulkányszerű, együttes feltöréséből, különösen a II. világháborút követően, olyan művészeti kultúra született, amely az erdélyi magyarság lélekszámához viszonyítva mind a személyiségek, mind az esztétikai minőség tekintetében – az egyetemes magyar művészetben belül – páratlan európai jelenség.” Az irodalomban, a színház, a zene és a népművészetek mellett a képző- és iparművészetek területén.

Szívderítően igaz a művészettörténésznek az a megállapítása is, miszerint: „Ha a magyar állam ezeréves, akkor a magyar művészet is ezeréves (...), s ily módon az erdélyi magyar művészet is ezeréves.” És ha jelentkeztek is lokális jellegek abban, ami ebben az országrészben született, önálló létre kényszerült szellemiségről kizárólag az Erdélyi Fejedelemség (16–17. századi) és a trianoni békediktátumot (1920) követően tett tanúbizonyságot, tehát olyankor, amikor az anyaországtól kénytelen volt elszakadni, vagy erőszakkal elszakították.”

Demeter Ervin nem művészettörténész és nem kritikus, ezért nem értékel, hanem szakmai adatokkal felsorolja, bemutatja, nyilvántartásba veszi az Erdélyben született, élt, dolgozott, meghalt alkotókat. Olyan ez a szívet melengető kiadvány, mint egy óriási műterem: bejárhatatlan. Bizonyára lesz valaki, aki „rátalál a hiányra”: XY hiányzik a lajstromból. De hát a „legelitebb szaklexikonokból is mindig hiányzik valaki, hiányzanak valakik”. Ez a könyvgyönyörűség több mint 450 erdélyi magyar képző- és iparművész életrajzi lexikona.

Különös és bátor vállalkozó kedv volt a Demeter Erviné, aki édesapjával, Hajdú Demeter Dénessel már 1990-et megelőzően vállalta az Erdélybe való látogatás kockázatait. 1988-ban a fiával, annak feleségével, Kulcsár Edittel, Domokos Pál Péterrel és Csurka Istvánnal együtt létrehozták az Erdély Művészetéért Alapítványt azzal a szándékkal, „hogyan az erdélyi kortárs művészeknek kiállítási lehetőséget teremtsenek az anyaországban”. 1993-tól, több mint harminc éve pedig önálló galériát is működtetnek Budapesten. Amivel több száz művész bemutatását tették lehetővé a fővárosban.

A kötetet minden bizonnyal folytatni, kiegészíteni, gazdagítani fogják a „kellő rálátással rendelkező fiatalabb személyiségek, kortársak”.

Az erdélyi magyar képzőművészekről Banner Zoltán és Murádin Jenő készült egységes képet adni, átfogó művet alkotni már a nyolcvanas évek közepén, ám Ceaușescu fasisztoid politikája (eufemisztikus fogalmazásban: a történelem) nem tette lehetővé a megvalósítást. Így külön utakon igyekeztek eleget tenni az erdélyi művészet értékeinek

közzétételére, „természetesen a korszak többi krónikásának: Borghida István, Ditrói Ervin, E. Szabó Ilona, Mezei József, Szekernyes János, Gazda József, Kántor Lajos közreműködésével.”

Fentebb már jeleztük, hogy a történelmi Erdély mellett a köznyelv a „trianoni területek” fogalmát kiterjesztette azokra a korábbi magyar területekre is, amelyek a trianoni diktátum után Romániához tartoznak, a Partiumra és a Bánságra. Ezért indokolt megjegyezni, hogy ebben a kötetben harmincnolc nagyváradai alkotóművész kapott helyet. Hajdú László műgyűjtő a Trianon utáni Nagyvárad magyar művészeti emlékeinek pártfogója, támogatója, művészeti tárgyainak őrzője, gazdag ismereteivel, adatolásokkal és eredeti műtárgyak fotó-reprodukcióinak biztosításával hathatósan hozzájárult e kötet létrejöttéhez. Évekig tartó kitartó kutatómunkája révén jó néhány méltatlanul elfelejtett vagy nagyon is a perifériára szorult váradai képzőművész munkájának értékére, illetve fontosságára derült fény. Ugyanakkor azt is reméljük, hogy a kötet szerzőjének és segítőinek érdemes munkálkodásával sikerül felhívni a művészetszerető közönség figyelmét arra, hogy bizony Nagyváradon is volt/van jó néhány művész (Jakobovits Márta, Szalai József, Urszinyi Mária, Jakobovits Miklós, Kristófi János, Bartovics József, Balogh István, Tibor Ernő, Fleischer Miklós, Fux Pál, Macalik Alfréd, Jovián György, Deák Árpád, Mottl Román, Ujvárossy László, Ujvárossy Kerekes Gyöngyi, Onucsán Miklós...), akik magas művészi értéket képviselő munkáikkal, életművükkel, nemzetközi kiállításokon való részvételükkel nemcsak Erdély, közelebbről a Partium

kiválóságai lettek, hanem nemzetközi horizontú művészekké is váltak, érték.

Engedtessék meg, hogy végezetül kellő szerénységgel, ámde őszinte örömmel jegyezzem meg: lelki elégtétellel tölt el, hogy e reprezentatív kötetben több volt művészetegyetemi hallgatóm is szerepel. A magyarfaló román politikai hatalom legsötétebb – hetvenes, nyolcvanas – éveiben a Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán,

a Mátyás-házban tanárok-diákok együtt töprengtünk a művészet örök rejtélyén, megfejthetetlen misztériumán, s lám, e könyv tanúsága szerint néhányuknak sikerült felnőniük a legnagyobbak közé, hihetően európai szintre emelve művészi munkásságukat. Recenzensként innen is gratulálok nekik.

Aniszi Kálmán

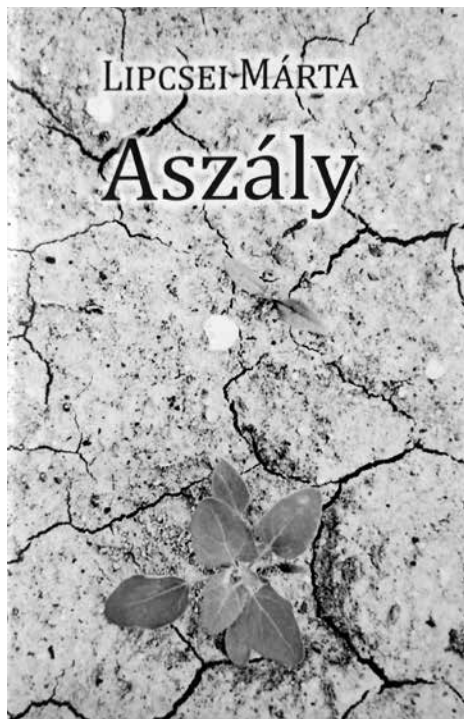
Türkiz csendélet, 2024

Jelek aszályban

Szürke, repedezett föld, megbarnult, pusztuló növények – talán többünkben is ezek a képek jelennek meg Lipcsei Márta nagyváradi költőnek, lapunk egyik alapítójának 2024-ben, a budapesti Hungarovox kiadónál megjelent verseskötetének címét olvasva. *Aszály* – szárazság, szomjúság, vízhiány aszszociálhatunk tovább a címről, bár a kötet borítóján (ezt Pereszlényi Helga tervezte) megjelenő élő, zöld növényke mégis azt üzeni, a föld – vagy éppen a lélek – mélye tartogat még annyi nedvet, ami a túléléshez, a jobb idők kíváráshoz kell.

A kötet két versciklusa, a címadó *Aszály* és a *Kitapintható jelek* két időszak verseit gyűjti össze. Az első, a címadó ciklus római és arab számokkal jelölve összesen kilenc, tíz-tíz verset magába foglaló csokrot tartalmaz, ezeket 2022 novembere és 2023 januárja között írta Lipcsei Márta. A második ciklus, a *Kitapintható jelek* versei 2023 októbere és 2024 februárja között keletkeztek, az *Elmulás*, a *Haláltánc*, az *Életerő*, a *Jövő észlelése* és a *Lélekvarázs* címeket viselő egységek szintén tíz-tíz verset tartalmaznak.

A második ciklus címei magukért beszélnek, és ugyancsak komoly, elgondolkodtató témák jelennek meg az első kör verseiben is. Mindannyian tudatában vagyunk annak, hogy földi életünk véges, hogy a betegség is lehet ennek része, ám hajlamosak vagyunk arra, hogy elhessegetsük a komor gondolatokat, míg viszonylag épek és egészségesek vagyunk. A

költő azonban szembenéz ezekkel a helyzetekkel is, nem rejtőzködik és nem hárít: „előbb a bölcső, majd a ravatal” (VI/8) – rajzolja meg az élet ívét egyetlen mondatban, és ez az a pálya, amit mindannyiunknak végig kell járnunk. Az út sokszor nehéz és fájdalmas, annak vége pedig minden szívdobbanással közelebb kerül: „látja beteg csigolyákban dalol az élet” (I/1), „véraláfutásos szemünk új gyötrelmeket / lát majd hozzáedződve a halálhoz” (III/5), „a fent és lent között / a fájdalom közönybe öltözött” (V/2), „Elhasznált életruhánk foszlik / egy időre talán tartósítjuk / az ifúságot (...)” (VIII/7), „A vörösvér-

sejteket kéne / a lábujjaidba eljuttatni / az artériában dugó keletkezett” (*Haláltánc*/4), „Bennünk az öregség / botra támaszkodik” (*Lélekvarázs*/7), „a vég csendje zümmögve / várja az érkező halált (*Lélekvarázs*/5).

Lipcsei Márta érzéketes képekkel festi meg az időskor nehézségeit, de a szerző nemcsak befelé, hanem kifelé, a külvilágba is tekint, hiszen a kötet verseinek visszatérő motívuma a háború is: „használatlanok a holtak / talán vége lesz a háborúnak” (III/1), „az események (géppisztollyal) / egymást magyarázzák” (III/2), „(...) míg a tankok / nyomain Isten vére folyik.” (VIII/3), „Drónok lebegnek / remeg a levegő / Házak romjain / háborús temető” (*A jövő észlelése*/8).

A földi, fizikai világ képei és a transzcendencia egyaránt megjelennek a versekben: „Sörény-sugarakkal

kel fel a Nap” (V/6), „halálfehéren havaz a Hold” (VI/4), „Gyantát izzad a zöld fenyő” (VIII/10) „napot nem látni / csupasz fák között” (*Életerő*/2), „Tavaszi méhek zümmögnek / keresik a kinyílt virágokat (*Lélekvarázs*/10), „Isten kötelessége az imákat meghallgatni” (I/8) „Krisztus keresztyére feszítjük megmaradt életünk” (VI/2) „néha visszarepülünk / a teremtés tág terébe” (*Elmúlás*/2), „Isten csak néz lehet megbánta / hogy saját képére teremtett (*A jövő észlelése*/9).

Az idézettek mellett azonban nagyon sok szépséget rejteget a szerző kötete, és a versekben megtaláljuk a reményt és a megbékélést is. Lipcsei Márta kötete megrendelhető például a konyvespolc.ro és a bookline.hu oldalakon is.

Fried Noémi Lujza

Az amerikai álom ismét megbukott

Sean Baker amerikai forgatókönyvíró-rendező tudatosan felépített életműve révbe ért az Arany Pálma- és Oscar-díjak bezsebelésével. Bár akinek kicsit is van rálátása az alkotó stílusára, világlátására vagy gondolkodásmódjára, tudhatja, hogy nagy valószínűséggel nem ez volt a cél.

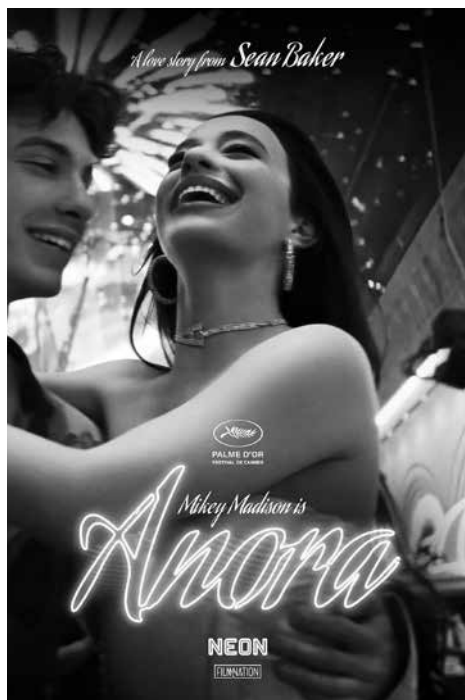
Baker azon alkotók közé sorolható, akiket felismerhető stílusjegyeik összetéveszthetetlené teszik. Filmjeiben olyan szereplők és azok környezete van bemutatva, akiket/amiket sokan lesajnálnak, elfordítják tekintetüket. Legyen szó bevándorlókról (*Take Out*, 2004),

hamis portékákkal üzletelőkről (*Prince of Broadway*, 2008) vagy leggyakrabban a különböző területeken dolgozó szexmunkásokról (*Starlet*, 2012, *Tangerine*, 2015, *Floridai álom*, 2017, *Vörös rakéta*, 2021).

A tavalyi Cannes-i fesztiválon fődíjas, majd az idei Oscar-gálán öt aranyszobrot elnyerő *Anora* című film az utóbbi csoportba sorolható. Címszereplőnk egy sztriptíz bár huszonéves táncosa, aki egy fiatal orosz oligarchagyerekekkel kötött villámházasságban találja meg a kitörési lehetőséget.

Itt álljunk is meg egy kicsit. Ha az olvasónak elsőre úgy tűnik, hogy a Garry Marshall által rendezett 1990-es *Micsoda nő* (*Pretty Woman*) remake-jének egysoros szinopszisát olvasta el az előző bekezdésben, az nagyot téved. Bár számos forgalmazó így próbálta a moziba csábítani a nézőket, nagyot csalódtak azok a romkomot kedvelő érdeklődők, akik ennek köszönhetően váltottak jegyet az *Anorára*.

A New York-i neonfényes sztriptíz bárban eltöltött éjszakák, majd a vasút melletti, szerény hajlékban történő alvások monotonításának az vet véget, hogy Anorát (**Mikey Madison**), orosz nyelvtudásának köszönhetően, egy dúsgazdag orosz milliárdos huszonéves fiacskája, Ványa (**Mark Eydelshbeyn**) mellé osztja be a főnöke. Bár átlagos munkának indul, a két

fiatal között beindul a kémia, és hamar egy Las Vegas-i házasságkötő kápolnában mondják ki az igent. És amikor a fiatalok éppen hogy a naplementébe autóznának, még csak a film egyharmadánál járunk.

Ekkor egy meredek stílusváltással burleszkbe fordul a történet, ugyanis Ványa szülei tudomást szereznek a frigyről, aminek megtörténtével egyáltalán nem értenek egyet, ezért a fiatalokra küldik a két örmény bérencet, Torost (**Karren Karagulian**) és Garnickot (**Vache Tovmasyan**), valamint Igort (**Yura Borisov**), az orosz intézőt, akiknek megjelenésekor Ványa elszökik, hátrahagyva újdonsült nejceskáját a nehézfiúkkal. A kvartett együtt indul a srác megkeresése és a házasság érvénytelenítésének intézése végett, hogy aztán a film utolsó húsz perce húsbavágó drámába forduljon.

A szuper párbeszéd, komikus helyzetek, valamint a színészek játéka mellett a film másik fő erénye, hogy nem ítélkezik és nem akar tanmesé-

vé válni. Baker ugyan lerombol egy sokak által éltetett tündérmesét, de ehelyett felépít egy olyan női figurát, akit mindez megerősít, és a végére megtanulja felismerni a valós érzelmeket, valamint azt, hogy mi is képvisel igazán értéket.

Bakerre jellemző a lesajnáltak felemelése mellett, hogy filmjeiben legtöbbször ismeretlen vagy pályájuk elején járó színészeknek ad lehetőséget a bizonyításra. Ez mit sem von le filmjei minőségéből, sőt talán ez adja meg a történetek hitelességét, életszagúságát.

Sean Baker az *Anorával* egy korpépet prezentál. Empatikus, sokatmondó üzenete tele van humorral, de kemény kritikát fogalmaz meg azokkal a Ványákkal szemben, akik álmodozó Anorákat fűznek be, használnak ki. Ahogy milliárdosok egy pillanat alatt döntenek el sorsokat, életeket, és ahogy a ranglétra legalján lévők élni és boldogulni próbálnak a mindennapokban.

Lencar Péter

Serdült Benke Éva

Apa és lánya

A laborfalvi Benkék a magyar színjátszás történetében

1942 nyarán, Budapesten, a Magyar Könyvnapon nagy feltűnést keltett Ignác Rózsa *Róza leányasszony* című regénye, mely a Dante Kiadónál jelent meg. A nagy sikerre való tekintettel a kiadó az utánnymást alig tudta teljesíteni. A korábban már több regényével is jelentkező Ignác Rózsa eredetileg színi pályára készült, a háromszéki Kovásznáról került fel Pestre, arról a vidékről, ahol Laborfalvi Róza ősei is éltek. Bizonyára nem lehet véletlen, hogy éppen a reformkor nagy színésze-gyéniségéről, Benke Józsefről és leányáról, Benke Juditról készült regényt írni. Nem életrajzi, hanem korfestő regényt, amely bemutatja a magyar nyelvű színjátszást a kezdeteitől, a Pesti Magyar Színház megalapításán át a Nemzeti Színházig, szerepét a reformkori kultúrában. (A magyar nyelvű színháztörténet korábbra nyúlik vissza, hiszen 1817-ben volt már Aradon kőszínház, 1821-ben Kolozsváron, 1831-ben Balatonfüreden, igaz, ez néhány év után bezárt, 1823-ban Miskolcon, míg nem végül felépült Pesten is, és 1837. augusztus 23-án meg is nyílt az *Árpád ébredése* című darabbal, Benke József címszereplésével.) A szerző színiiskolai tanulmányaiból sokat tudhatott a híres színésznő, a később Laborfalvi Róza művésznevet választó Benke Juditról.

Ignác Rózsa 1940-ben kezd hozzá az anyaggyűjtéshez, keresi a Benke

család nyomait. Miskolcra, Diósgyőrbe is elment, ahol Benke József letelepedett és élt haláláig, kereste a Benke-szintársulat fellépési helyszíneit, repertoárját, elolvasta Déryné százoldalas naplóját, Karacs Teréz visszaemlékezéseit, aki annak idején feljegyezte az 1830-as, 40-es évek színházi eseményeit. Egyik fő forrása Mikszáth Kálmán Jókairól írt életrajzi regénye volt. Felkereste a már nagyon idős Fáy Szerénát, hajdani tanárnőjét a színiakadémián, aki, bár már sok évtizedet megért, de mindenre jól emlékezett az előző századból, hiszen nyugalmazott színésznője volt a Nemzeti Színháznak, ráadásul Laborfalvi Róza keresztlánya is. Beszért Gál Gyula idős színésszel, aki még látta színpadon az utánozhatatlan, első „tisztafajú” tragikát, Laborfalvi Rózákat. De nem utolsó sorban felkutatta a Benke család leszármazottait, köztük e sorok írójának nagyapját, dr. Benke Jánost, aki ez időben Háromszék vármegye tiszti főorvosa volt. Kikereste Kálnokon az unitárius egyházi hivatalban Benke József adatait a keresztlő anyakönyvből.

Az erdélyi Benke-ág közül a legismertebb a laborfalvi lett, róluk a legkorábbi adatok a XVI. századból vannak, ekkor kezdődik a székely társadalmi rend hanyatlása János Zsigmond fejedelem idején. Az összeírásokban a székely székekben szétszórva élő

Benkék neve is szerepel, például Háromszéken Sepsiszentivánon, a szomszédos Laborfalva mellett. (A két település a 20. század elején egyesült Szentivánlaborfalva néven.) Bethlen Gábor idejéből, 1614-ből már szerepelnek a Benkék, majd Apafi fejedelemtől címeres nemesi levelet kap Benke Márton és fia, Gábor. Ettől kezdve viselik a laborfalvi előnevet. Az Erdélyben élő Benkék legfőbb székhelye mintegy negyven kilométer átmérőjű körben, a Sepsiszentgyörgy–Kézdivásárhely medencében, Kálnok–Sepsiszentiván–Laborfalva–Eresztevény–Maksa–Sárfalva–Oroszfalu térségben létezett. Az egyik Benke 1773-ban Laborfalván kúriát épít, ma már romjai se találhatók, helye is bizonytalan. A nemesi ág leszármazottai között van a Kálnokon 1781. július 18-án született Benke József, akinek családja már korábban Bikfalvára honosodott. A későbbi színész nagyapja, Benke Sámuel egyik fia, Gábor Kálnokra nősült. Majd a másik fiú, Ferenc is, elveszítve a lovaskatona (lófő) státusz betöltéséhez szükséges anyagi hátteret, gyalogszékely állapotában feleségül veszi a kálnoki unitárius pap leányát (vallást vált ezzel, hiszen a család ezen ága katolikus volt), Hévízi Borbálát, letelepszik Kálnokon, magisteri (tanítói) állásba kerül. Itt születik fia, József, aki mint ingyenes diák tanulhat az enyedi kollégiumban. Megüresedvén Laborfalván a magisteri állás, a szülők visszatérnek az ősi laborfalvi kúriába.

Meglepetéssel olvasta Ignác Rózsa a kálnoki egyházi anyakönyvből, hogy a szülők reménye, Benke József végre életben maradt, hiszen előtte négy fiútestvére halt meg újszülött korában, mindeniket Józsefnek keresztelték.

Jókainé Laborfalvi Róza (1817–1886)

Barabás Miklós metszete az 1850-es évekből

Tudjuk, hogy szüleinek milyen csalódást okozott, hogy az enyedi kollégiumot odahagyva a fiú végül felcsapott vándorszínésznek. Apja, Benke Ferenc papnak szánta, a fiút a jogi pálya vonzotta mindaddig, míg fel nem fedezte magában az actori (színészi) képességeket.

Bizonyára Ignác Rózsa könyvének sikeréhez az is hozzájárult, hogy a főhősnő, Laborfalvi Róza mellett ott van az apja is, a magyar színháztörténet kimagasló alakja, akinek a színjátszás elmélete és gyakorlata volt a hivatása, nem csupán a színpadon népszerűsítette a magyar színjátszást, de fordított darabokat, értekezett is a színház szerepéről.

Miután Benke József otthagyta a kollégiumot, Kolozsváron csatlakozott egy vándortársulathoz, de nem volt elégedett a szakmai előmenetelével, Bécsbe ment, hogy ott tanulja a színészetet, akár német nyelven is.

1806-ban visszaérkezett magyar földre, egy erdélyi társulattal Pesten játszott, de „regisseur”-i (rendezői) feladatokat is ellátott. Kemény Jánossal szintársulatot alapított, felléptek Komáromban, Győrben (ez alkalomból ismerkednek meg személyesen Katona Józseffel), erről a fellépésről maradt fenn az első magyar nyelvű színlap, Dugonics András *Báthori Mária* című történelmi drámáját adták elő. Benke József 1815-ben Miskolcon telepedett le, családot alapított, felesége Rácz Zsuzsanna volt, első gyermeke, Benke Judit 1817-ben született.

Benke József 1820-ig még rendszeresen fellépett, ezután már csak tanított. Otthagyta színészi karrierjét, addig 162 drámában játszott, későbbi méltatói 183 szerepét sorolják fel. Korának legműveltebb színésze volt, öt nyelven beszélt, írt és fordított drámákat, nem lévén elegendő repertoár magyar színművekből. Főszerepeket játszott, uralkodókat, főrangú történelmi hősokeket alakított. Hamletet 34 évesen játszotta el, a darabban előtte több szerepet is játszott, 1805-ben Horatiót, akit a magyar fordításban Gusztávnak neveztek. (A *Hamletet* Ludwig Schröder ültette át német nyelvre, Kazinczy Ferenc a német szöveget magyarra fordította Kassán 1790-ben.) Benke Józsefnek 19 fordítása maradt fenn, regényeket, hőskölteményeket is fordított, ő tolmácsolta elsőként francia nyelvből II. Rákóczi Ferenc önéletírását. (Színházelméleti írásait Kerényi Ferenc szerkesztésében 1976-ban adták ki.)

A korabeli színikritikákban sokszor írtak róla. (Ez az időszak egyben a magyar újságírás hőskora is, gyakran csak a sajtótermék címe szerepel a megmaradt dokumentumokban, vagy az

sem, csak egy híradás, a szerzők nevét nem őrzik a dokumentumok.) Pestről 1808 márciusából a következő híradás maradt fenn: „A Magyar Theátrumi Társaság bemutatta József császári főherceg tiszteletére a *Regulus* című darabot. Külön dicséretet érdemelt Benke úr mint *Regulus*.” Komáromban adja hírül a sajtó 1811. március 8-án a Kemény Jánossal közösen írt tájékoztatást a Kotzebue-adaptáció (*Papelli, vagy a csodálatos egybentalálkozás*) bemutatójáról, az aláírásból kiderül, hogy ők ketten egyben a Komáromi Magyar Játszó Társaság igazgatói. Miskolcon, 1815-ben a *Hamletet* adják, ezt írta a sajtó: „Akár milyen esztelenül viselte magát Hamlet, minthogy az idő megkívánta, hogy magát úgy viselje, itt tapasztaltam lefelől, a Magyar hazában mit tesz a Publikummal az Actor: minden mozdulásában cél volt, előre elrendelte szavait, ő tudja, mit, miért, hogy és hol beszél.” Az ismeretlen kritikus dicsérte Benke József szerepfarmálását, játékát. Kassán a *Nagyanya* című darabban játszik férfi főszerepet, Debrecenben 1835-ben adják elő az ő fordításában Kalchberg *Templáriusok* című darabját. Legjelentősebb műve az általa szerkesztett *Magyar Játékszíni Almanach*, melyben megírta a Nemzeti Játszó Társaság történetét 1806-tól 1810-ig.

Az utolsó fellépése Miskolcon ráébreszti, hogy a színpaddal fel kell hagynia, marad a tanítás, fordítás. 1836. április 17-én a *Szegény verselő* „érzékeny játékban” (ez bizonyára a szomorújáték műfaja volt) a hajdan-kori igen kedves színész, Benke József a címszerepet mint vendég „műértőleg jól játssza, csak hogy ’Fuimus Troes’, (Csak voltunk trójaiak), s talán az a

miatti nyelvcsikamlások némileg homályosíták különben dicséretes előadását”. Déryné írta róla, „univerzális jó színész volt”, és azt is, hogy értelmes tanult ember, beszélt németül, franciául, angolul, fordított magyarra nagy irodalmi műveket, Miskolcon franciául tanított. „A Lessing *Galotti Emíliájában* oly szünni nem akaró viharos tapsban tört ki a közönség, mely bizonyítást tett arról, hogy Benke nagy művész volt.”

Az ő fordításában évtizedekig játszották az ismert lovagtörténetet (*Abellino, a nagy bandita*), de fordította német átdolgozásból Shakespeare *Sok hűhó semmiért* című vígjátékát is. Maradt hát a tanítás, és leányának színészi pályára való állítása.

A színész, színlapszerkesztő, dramaturg Benke József nagy ívű értekezésekben mondta el gondolatait a magyar színjátszás fontos társadalmi szerepéről: *A theátrum célja és haszna; A Nemzeti Játzó Társaság története; A Pesten felállítandó magyar játékszínről*.

Mikor felhagyott a színészettel, leányiskolát alapított, tanár lett, kiköltözött Diósgyőrbe, ott is halt meg 1855. augusztus 15-én. 1882-ben hamvait a miskolci Mindszenti temetőbe helyezték át, síremléke most is áll.

Benke József indította el színészi pályáján Schenbach Rozáliát, akinek névváltoztatást javasolt: a Széppataki nevet vette fel a későbbi Déryné. Benke Juditnak ő volt a keresztanyja, példaképe is a kezdetektől. A fiatal színésznő a nagy előd iránti tiszteletből választotta 1835-ben – felhasználva apja nemesi előnevét – a Laborfalvi nevet, a Judit helyett pedig a Rózát.

Feszty Árpádné Jókai Róza 1923-ban *Akik elmentek* címen életrajzi visszaemlékezést írt dédapjáról, Benke

Józsefről, és nagyanyjáról, Laborfalvi Rózáról. „Dédapámmal kezdem. Regénybe illő alak. Hatalmas, nagyszabású, mégis fázik tőle az ember. Oszlopa a magyar kultúrának, de azt az oszlopot a legsivárabb sziklából faragták, olyanból, amelyiken nem nőtt se fű, se virág soha. Régi nemesi családból származott. Tanárnak készült, magán-szorgalomból megtanult angolul, franciául, olaszul, lefordította Shakespeare legtöbb darabját. Otthagyta a tanárságot, elment színésznek, hogy játszhassa a fordításait. Az első magyar színtársulat hős-színésze, rendezője, lelke volt. Húsz évig küszködött, hogy megértesse a publikumával a komoly művészetet, Shakespeare-t, megszerettesse a magyarokkal a magyar nyelvet. (...) letelepedett Miskolcon, és épp olyan híres lett tudásáról a katedrán, mint azelőtt játékaival a színpadon. (...) Csodálatos keverék: vad, brutális ősember mint családapa, tiszta, nagyszabású karakter mint hazafi és művész.”

Déryné közeli barátságban volt a Benke családdal, ő Juditot már kislány korától ismerte (keresztanyja volt), akinek szépségét, tehetségét már korán felismerték, apja is a színi pályára szánta.

Benke József 1833-ban felvitte a 16 éves leányát, Juditot, akit a családban Jucinak becéztek, Pestre Kántorné Engelhardt Annához, a kor legismertebb tragikájához, hogy a színi mesterségre tanítsa, „játszónét” csináljon belőle. Első szerepére 1833. október 27-én került sor Heinrich Cuno *Benjamin Lengyelországból vagy a nyolczgarasos atyafi* című „erkölcsi vígjátékában” Nina cseléd szerepében. A *Honművész* már október 31-én írt kritikájában megemlékezik róla: „Laborfalvi Róza

Laborfalvi Róza és Lendvay Márton Katona József művében mint Gertrudis és Bánk bán, 1853

leányasszony Nina szerepében, szép alakja, tiszta orgánuma és helyes szöejtése szép reményt nyújtja jövődjére felől.” Döbrentei Gábor biztatására egymást követik az új szerepek a budai Várszínházban, majd 1835 júliusában a *Honművészet* című lap írja, hogy Dugonics András színművének, a *Báthori Máriának* a bemutatóján olyan sikere volt, hogy a „vox populi” ezután csak Laborfalvi Róza leányasszonyt kívánta látni a főszerepben.

Laborfalvi Róza a XIX. század legkiválóbb drámai színésznője lett, a realista színjátszás első képviselője, bátor, erős akaratú egyéniség volt, a színpadon és a magánéletben egyaránt. Vállalta házasságon kívüli gyermekét, aki egyik pályatársától, a rajongásig szeretett Lendvay Mártontól született 1837-ben. (1.) Még ez évben a Pesti Magyar Színházhoz szerződtek. A

már beteg Kántorné helyett ő alakította a tragikái szerepeket. Nagy sikert aratott a *Toldi Miklós, avagy a kőszegi erős asszonyok* című műben, Alois Gleich németből magyarított darabjában, melynek magyar címe *Medve Albert* volt. Ekkor is írt róla a *Honművészet* a novemberi számban, 1837-ben. Laborfalvi Róza királynői termetű, mély zengésű hangú, kifejező tekintetű nő volt.

Első főszerepe Schenk Eduárd *Belizar* című drámájában volt, Vörösmarty nagyon jó kritikát írt róla, neki ajánlotta az *Árvízi hajós* című versét is, melyet ő szavalt először. Laborfalvi Róza ettől kezdve első vonalbeli színésznő lett. „Laborfalvi sonorus alt hangja a legszebb muzsika, amit hallottam valaha” – írta róla Széchenyi István. Egymás után jöttek a nagy tragikái szerepek, a *Bánk bán*ban Gertrudis, melyet szinte kizárólag ő játszott a Nemzeti Színházban, nemes harag, viharos szenvedély jellemezte játékát. Shakespeare tragédiájában, a *Macbeth*ben főszerep, a schilleri *Ármány és szerelemben* Lady Milford. Nyúlánk termete, igéző tekintete, határozott alt hangja, mélyen átélt monológjai szinte predesztinálták a tragika szerepkörre. Királyi megjelenése volt maga varrta jelmezeiben. Visszavonulása után szerepköre szinte betölthetetlen lett egészen Jászai Mari megjelenéséig. Ha nem lett volna Jókai Mór felesége, akkor is drámai színésznőként nevet szerzett volna a magyar színháztörténetben. Kolozsváron először 1839 októberében lépett fel, a már országos nagyhírű színésznő a kolozsvári nézőket is elbűvölte Vörösmarty *Árpád ébredése* című darabjában.

Szigligeti Edééknél ismerte meg a nála nyolc évvel fiatalabb Jókait, aki ekkor még kezdő író, majd március 15-én, amikor a forrongó pestiek akaratából félbeszakad a Nemzeti Színház *Bánk bán* előadása, hogy a forradalmárok hallathassák hangjukat, Jókai a színpadon beszédet is mondott. Akkor pecsételődik meg kettőjük sorsa: Laborfalvi Róza kokárdát tűzött a felhevült ifjú szónok keblére, a tömeg tapsolt, a románc elkezdődött. Minden tiltás, akadály ellenére ősszel összeházasodtak. Jókai legjobb barátja, Petőfi állítólag így fakadt ki: „Egy fiatal ember nem vesz el egy többszörös családanyát, hogy aztán a fél világ a sógora legyen!” A pesti pletykák szerint a heves költő azt is mondta volna, hogy „várj még egy-két évet, és vedd el a lányát, Kisrózát”, aki ekkor 11 éves volt. Ez utalás volt arra, hogy a színésznő háztartásában ott nevelkedett öccse, Babus (Benke Albert) meg féltestvére, Jozefa is, apja második házasságából született húga. Saját lánya, Kisróza, intézetben volt, de mindenki tudta, hogy a híres hódító, Lendvay Márton az apja. És utalás volt arra a Pesten keringő pletykára is, mi szerint Laborfalvi Róza nem egyszer fogadta gazdag arisztokraták hódolatát.

A házasságkötés hírére Jókai anyja Komáromból Pestre utazott, hogy fiát lebeszélje erről a „rettenetes” lépésről, de minden hiába volt. 1848. augusztus 29-én nagy titokban Pilisvörösváron házasságot kötöttek, násznagyuk a harangozó és az egyházfi voltak. Az esketéshez szükséges okmányokat Szigligeti Ede szerezte meg Jókai részére. Ám hogy Jókai Móric nem akárkit vett el feleségül (alakját több regényében meg is örökíti, pl. *A tengerszemű hölgyben*),

az hamarosan kiderült, amikor 1849 őszén az aradi kivégzések, a várfogságba való hurcolások, a vég nélküli fogságok, a császári hadseregbe való besorolások hírére férje után ment Gyulára. Onnan a Bükk-hegység egyik kicsi falujának, Tardonának a lelkészéhez menekítette Kossuth titkára, Rákóczi János segítségével, majd kieszközölte, hogy Klapkától (2.), Komárom védőjétől menlevelet kapjon és visszatérhessen Pestre. Az ifjú férj Tardonán rettegve várta a porosz-
lőket, Csányi Béla földbirtokosnál lelt menedéket, négy és fél hónapig volt ott, de megmentője, a felesége megérkezett, hozta a Kovács János névre szóló menlevelet, és vitte haza urát Pestre. A menlevelet Szigligeti Ede testvére, Szatmáry Károly juttatta el Laborfalvi Rózához. Az író titokban tartózkodott Budán ezután is, mert egy Hegyessy nevű magyar köztudló 34 író, köztük Jókai Mór ellen is halálos ítéletet kért. Romantikus regénytéma ez, melyet Jókai nem írt meg, csak újra és újra kiszínezte, beleszötte történeteibe, míg nem Mikszáth Kálmán is felhasználta a Jókairól írt életregényében. Jókai nagy-lelkűen átengedte a főszerepet ebben a történetben feleségének. A későbbi korok történészei a tényeket kibogarászták, de az igazságot már nem köthették Jókai orrára...

Ezután bontakozik ki igazán Jókai írói pályája, felesége napirendet állított fel, hogy naponta mennyit írjon, zavar-talanul alkothasson, ontsa a regényeket, növelje írói hírnevét. Az idős Jókainé is megbékélt menyével látva, hogy fia neki köszönheti szabadulását, elismerte, hogy a híres színésznő jó feleség, kitűnő háziasszony és férjének megmentője. Ők immár összetartoznak a

közüvélemény szemében is, 1857-ben Miskolcon, felesége szülővárosában, a kőszínház megnyitásának alkalmából Jókai beszédében ezt mondta: „Mi ketten együtt, elválhatatlanul, múltban és jelenben élesztjük, öntudatra serkentjük a nemzetet. Élőszóval az én angyalom, a holt, de maradandó betűvel én.” Az évadot Vörösmarty Mihály *Maróti bán* című történelmi drámájával nyitották, az előadás díszvendége Laborfalvi Róza volt. Ma szobra ott áll a Miskolci Nemzeti Színház előtti téren, Szanyi Borbála alkotása, 2010-ben avatták fel. Ma már az irodalomtörténet elismeri, hogy sok Jókai-művet köszönhetünk Laborfalvi Rózának.

A nagy színésznő 1859-ben vonult nyugdíjba. Egész pályája során számtalan sikerben volt része. Jókai több drámai hősnőjét róla mintázta, Szigligeti Ede, Hegedűs Lajos, a kor ismert drámaírói neki írták darabjaikat. Ezután csak alkalmi fellépéseket vállalt. 1883-ban a Nemzeti Színház Laborfalvi Róza színpadra lépésének 50. évfordulóját ünnepelte, a király a Koronás Arany Érdemkereszttel tüntette ki, ez volt a legnagyobb udvari kitüntetés, melyet nő kaphatott, hacsak királyi vér nem folyt ereiben.

Ahogy megszűnt számára a színpadi világ, egyre többet foglalkozott legendás háztartásának tökéletesítésével, férjének napirendjével, jó feleség volt, de már nem férjéért rajongó nő, megelégedett azzal, hogy birtokolja a megszerzett férfit. A férj a hiányzó szereelmet a munkában kereste, felejthetetlen, ragyogó nőalakokat álmodott, és rajzolt meg regényeiben, sokukat gyakran a fiatal Laborfalvi Rózáról mintázva. Unokája, Feszty Árpádné a már említett könyvében így ír róla:

„Dicsvágyán kívül még egy szenvedélye volt nagyanyámnak, a régiségek gyűjtése. Pompás darabokat szedett össze, 'udvari szállítóktól' pár forintért, mikor azok még kevés embernek kellettek. Olyan bútorai voltak, melyeknek ma párját múzeumokban őrzik. Királyasszony volt, színpadon, otthon is mindig királyasszony szeretett lenni. Két szenvedélye volt, a tudásvágy és a dicsőség. Nem asszony, királynő akart lenni. Nem szeretetet, tiszteletet, hódolatot várt, követelt. Kemény, méltóságteljes, gyengeséget nem ismerő nagyasszony volt nagyanyám. Jó feleség akart lenni, ez sikerült is neki. Megőrizte a férfi becsületét, szikla volt a forradalmárnak és hazafinak, erős fal, amire az író mindig támaszkodhatott. De boldogságot adni nem tudott. Nem tudott cirógatni, mosolyogni, otthont teremteni. Mikszáth Jókairól írott könyvében megjegyzi: „Túl sok volt abban a házban a titok.”

Ugyancsak Mikszáth Jókairól írt életrajzában olvashatjuk, hogy 1854-ben Laborfalvi Róza leánya, Kisoróza (Benke Róza) a felvidéki Betlérén, az Andrásy-kastélyban (3.) ismerte meg a házigazda, Andrásy Manó gróf ott vendégeskedő öccsét, Andrásy Gyulát. A lány is színpadra vágyott, de anyja minden társaságtól eltiltotta, szinte háziőrizetben tartotta, hímzéseket varrt anyja színpadi ruháira, az életről semmit nem tudott. A gróf széptevő udvarias szavaira bódultan reagált a férfitársasághoz nem szokott Kisoróza. Elhitte a gróf minden szavát, ellenállni nem is akart, megadta magát, a széptevő karjaiba dőlt. A gróf házasember, három gyerek apja, fényes politikai karrier várományosa volt, szóba se jöhetett semmiféle vállalhatat-

lan kapcsolat. (A gróf elintézte röviden az ügyet: „Csak egy csók, csak egy éjszaka, semmiség!”) A viszonyból egy kislány született, a sorban ő a harmadik Róza. Édesanyja fiatalon meghalt Grafenbergben 1861-ben, a gyermeket dajkához adták, anyja halála után Jókai rájött, hogy van egy „unoka”, „a kislány hozzánk tartozik” kijelentéssel természetesnek találta, hogy ők nevelik fel. A gyermek kilencévesen tudta meg, hogy akik nevelik, nem a vér szerinti szülei. Később, 1886-ban törvényesen

is örökre fogadták, ettől kezdve a neve Jókai Róza. Kisgyermekként nevelőapja, a híres író tanítja írni-olvasni, rajzkészségét hamar észreveszi a szintén jól rajzoló-festő Jókai, később támogatja, hogy a festészet felé forduljon figyelme. Rózát Székely Bertalan tanítja festeni, hangoztatta, hogy Jókai kisasszonyban van spiritusz. 1881-ben Münchenben a festőiskola növendéke, ez időben ismerkedik meg Jászai Marinál egy vacsora alkalmából Feszty Árpáddal. (4.) Jókai Róza vér szerint apjával, gróf Andrassy Gyulával csak egyszer, férjhez menése előtt találkozott.

Talán nem közismert, hogy Jókai Mór 1876-ban bárói címet és Szent István-rend kitüntetését kapott a császártól. Majdnem harminc év telt el a forradalom óta, a kiegyezés is megtörtént, a megtorlásokat feledni látszik a

AZ EGYESÜLT MAGYAR EGYLETEK
1982. MÁRCIUS 14-ÉN
 vasárnap délután 1/2 4 órai kezdettel
SZABADSÁG
ÜNNEPÉLYT
 rendez
 a Szent Imre Egyházközség nagyertermében
 (West 22. utca)

Műsor

1. AMERIKAI ÉS MAGYAR HIMNUSZ — Énekli a Mindszenty Kamara Kórus.
2. BEVEZETŐ IMA — Főt. Kárpai Ferenc, a Szent Imre Egyház plébánosa.
3. MÜSORNYITÓ BESZÉD — vez. Kemes László elnök.
4. ZONGORA — Grüber Judith cserkész őrsvezető.
5. A MÁRCIUSI IFJÚSÁG — Jókai Mór — Előadja Kerecseny Bárány Ida.
6. ÉNEK — B. Ormay Ildikó énekművész.
7. ÜNNEPI BESZÉD — Nt. Bertalan Imre, a Magyar Református Egyesület elnöke.
8. SZÁVALAT — Petőfi Sándor: Talpra magyar! Előadja Bogárdy Péter cserkész.
9. KÓRUS — Naptalok, Kodály Zoltán gyűjtéséből.
Énekli a Mindszenty Kamara Kórus.
10. JÓKAI ÉS LABORFALVY RÓZA — Előadja Bócsay Klári cserkész tisz.
11. SZELECZKY ZITA, a régi Nemzeti Színház tagja
1848 A MAGYAR KÖLTÉSZETBEN
12. ZARÓ IMA — Nt. Juhász Imre, a nyugat-clevelandi evangélikus egyház pásztor.
HISZEKEGY — Énekli a Mindszenty Kamara Kórus.

A Mindszenty Kamara Kórust vezényli: B. Ormay Ildikó karnagy.
 Zongorán kísér: Györményi Mező Margit.
 Rendező: SZABADKAI SÁNDOR rádió-műsor szerkesztő.
 Műsorvezető: Horváth Mihály cserkész s. tisz.

Clevelandi (USA) megemlékezés az 1848-as magyar forradalomról, a szervezők között ott volt nagynéném, dr. Lovichné Benke Mária

magyar társadalom, úgy tűnik, maga Jókai is. Az idős, egyre házsártosabb feleség, aki már rég visszavonult a színpadtól, sokat betegeskedett; férje nagy türelemmel ápolta, de a rossz pesti nyelvek szerint „féltékeny fúria” lett. Erős kezekkel tartotta kézben álmodozásra hajlamos író férjét. 1883-ban még egyszer megjelenik hajdani rajongói előtt, amikor 50 éves színészi pályájának jubileumát ünneplik a Nemzeti Színházban. Elismerések özönét kapja, nyugdíját is megkészszerzik. Ezután már nem mutatkozott a nyilvánosság előtt, 1886. november 20-án halt meg,

Feszty Árpád és Jókai Róza 1888-ban házasodtak össze, kislányuk, Masa 1895-ben született, keresztapja Jókai Mór volt. Később Feszty Masa, Laborfalvi Róza dédunokája a XX. század első felének ismert festője lesz,

Belépés a létezésbe és kilépés a semmibe. Mázazott samott, egyéni mázak, 2021

Dialógus a kövekkel. Részlet egy nagyobb installációból

nem csak Feszty Árpád lányaként tekint rá a műkritika és a művészetet szerető közönség. (5.) Az öreg Jókai Mórt felesége halála után nevelt lánya és férje gondozták, egy háztartásban éltek megőrizve az író függetlenségét, alkotáshoz szükséges csendjét. Jókai egyik művéből, a *Levente* című verses történelmi mondából színpadi adaptáció készült, a próbák folyamatában az író is részt vett. A bemutatóból végül semmi sem lett, a darabot egy színház se merte műsorra tűzni, szövege és tárgya alkalmatlan volt a bemutatásra. Egy ilyen próba alkalmából ismerte meg a kezdő, botladozó színésznő-jelölt Nagy Bellát (sz. Grósz, 1879, Jákó – 1947, London). A nő húszéves, az ismét szerelmes Jókai pedig hetvennégy. Házasodni készül, családja ellenkezése nem téríti el szándékától. Még a gondnokság alá helyezés is szóba jött Fesztyék részéről, de Jókai nem tágitott. 1899-ben szökve mint egy ifjú szerelmes elveszi feleségül Nagy Bellát, elköltözik korábbi otthonából, nászútra az Adriára indul ifjú nejével, aki erre a luxusutazásra még édesanyját is magával viszi. A pesti pletykaújságírás számára kimeríthetetlen témáról gondoskodik a nemzet nagy írója. Feszty Árpádné Jókai Róza (1861–1936) *Akik elmentek* című könyvében azt is elmeséli, hogy az új feleség halottak napján koszorút vitt a Kerepesi temetőbe Laborfalvi Róza sírjára, melynek felirata ez volt: „Jókainé-Laborfalvi Rózának”. Feszty Árpádné barátnői, a nagy színésznő rajongói eltávolították ezt a sértő feliratú koszorút.

1853. április végén Jókait Erdélybe még csak a Székelyföld iránti érdeklődés vezette feleségének köszönhetően, Laborfalvi Róza Kolozsváron

vendégszerepelt, őt látogatta meg férje május 8-án, a Biasini Szállóban volt a szállásuk, ott, ahol pár évvel korábban, 1847-ben Petőfi és ifjú felesége is megszálltak. Az író több helyre is kirándult Erdélyben, majd feleségével együtt gyorskocsin utaztak vissza Pestre. (Később, a nyolcvanas évek elejétől gyakrabban utazott Erdélybe, a Székelyföldre, élményeiből több regényt is írt: *Egy az Isten; Bálványosvár; Damokosok*). Erre az első utazására felesége Kolozsvárra történő meghívása adott alkalmat, ő is részesül a neje hallatlan népszerűségéből. Május 5-én indultak Pestről, május 10-én volt a fellépés a kolozsvári színházban, nagy tömeg várta és üdvözölte Laborfalvi Rózát, „a magyar színészet legszebb gyöngyét”. A művésznő a *Koldusnő* című darabban lépett fel. A pár fürdött az ünneplésben, „a gyengédség és a figyelem megtestesülése volt feleségével szemben, amit az mondott, az maga volt a szentírás” – jegyezte fel a Jókai család egyik rokona, Váli Mari a naplójába. Jókai ekkor Kővári László erdélyi történész kíséretében még pár napos erdélyi útra indul. Most végre láthatta ezt a romantikus tájat, melyet 1848 előtt csak Kővári leírásaiból ismert, de ez nem zavarta abban, hogy írjon róla mint valós élményről. Ekkor kezdődik egy életre szóló rajongása a Székelyföld iránt. Uzonba is ellátogatnak, háromszéki élményeiből született *Háromszéki lányok* című elbeszélése. Erről az első látogatásról keveset tudunk, nem volt még szabad magyar sajtó, nem tudósítottak a nagy regényíró útjáról. Vargyas, Barót, Szent Anna-tó – a látogatás élményei csak az író naplójából maradtak fenn, de őrzi élményeit a sepsiszentgyörgyi

vártemplomról készült rajza is. Ekkor két napot töltött Háromszéken, május 23–25. között.

1858-ra esik második erdélyi útja, ekkor lóháton járta be az Erdélyi-érchegységet, Mócvidéket, tizennégy napon át járja kísérijével a hegyeket, ez a táj lesz később a *Szegény gazdagok* című regényének helyszíne.

A következő útra ismét csak egy meghívás adott lehetőséget: a kolozsvári Farkas utcai színház megnyitásának 50. éves jubileumán együtt vesz részt feleségével, Laborfalvi Róza díszvendége volt a megemlékezésnek. Ott volt Szigligeti Ede, Szerdahelyi Miklós, sok ismert író, színész. Több napon át tartó ünnepelés következett, minderről beszámolt a *Magyar Polgár* című lapban K. Papp Miklós. 1871. március 31-én vonattal érkeztek Csucsára, ott már várta őket egy küldöttség. Kolozsváron a művésznő is fellépett április 2-án a *Szigetvári vártanúk* című történelmi drámában. „Jött, látott és győzött, mit mondjunk még?” – írta róla Hermann Ottó, az Erdélyi Múzeum természetjárójának igazgatója. A Jókai párt a közönség fáklyás zenével ünnepelte.

Ezekben a napokban figyelt fel Laborfalvi Róza egy Kassainé nevű színésznő alakítására, hangjára, játékára. Úgy beszélt róla, mint aki előtt szép jövő áll. Azt is megígérte, hogy majd visszatérve Kolozsvárra, készséggel lesz tanácsadója, útmutatója a színházi munkájában. Jókainé jóslata bevált, Kassainéból Jászai Mari lett, a következő években már a pesti Nemzeti Színházhoz szerződötték, ahol mint tragika Jókainé utódja lett. Első szerepe a *Bánk bán*ban volt, Gertrudis, akit addig évtizedeken át Laborfalvi Róza alakított. 1874-ben Jókainé még egy-

szer fellépett Kolozsváron, ahol mindig szívesen látott vendég volt. Ezután már csak új „szerepkörben” látjuk otthon, megvédve férje munkaidejét, a nagy művésznő Jókai méltó, megértő és önfeláldozó felesége akart lenni és lett is. „Ilyen volt az én egybekelése – írja Jókai –, és az a nő, akit mindenki el akart tőlem szakítani még erőszakkal is, hűséges, szerető társam, haláltól, bujdosástól megszabadítottam, dicsőségemnek osztályosa, büszkeségem.”

Újabb látogatás 1876-ban, egy erdélyi tárgyú regény megírása a cél, anyaggyűjtés, érdekli felesége családjának unitárius múltja, a gyökereket Torockón keresi az író, így születik meg az *Egy az Isten* című regénye. Jókait Szamos-völgyi útjára Teleki Sándor kíséri el, egyik pihenőjük éppen Szamosújvár. A hajdani Martinuzzi-féle kastéllyal szemben ez időben készült el a háromemeletes fegyház, ott raboskodott a híres-hírhedt Rózsa Sándor. Jókai engedélyt kapott a vele való beszélgetésre, az alföldi betyár Jókait nem ismerte, de Kossuthra emlékezett, aki neki és betyárjainak menlevelet adott, hogy csatlakozzanak a szabadságharchoz. De a vér nem válik vízzé, a betyárok nem tagadták meg magukat, hamarosan csendőrkézzre kerültek, sorsuk nem volt olyan romantikus, ahogy majdnem száz év múlva Móricz Zsigmond a regényeiben leírta. Rózsa Sándor földi maradványai ott pihennek a szamosújvári rabtemetőben, sírja ma nosztalgikus látogatások színtere.

Jókai eddig útjainak középpontjában az irodalmi érdeklődés állt, valamilyen tervbe vett regény megírása, anyaggyűjtés. De 1878 után már a politika játszik szerepet az erdélyi utazásokban.

Két látogatását emléktábla is őrzi Uzonban a községháza falán. Ezen olvashatjuk, hogy 1881-ben látogatása alkalmából „nem került el felesége rokonainak faluját, Laborfalvát.” Uzonban felkereste a Temesváry családot és Ujvárosi József királyi tanácsost.

Ebben az évben a Sepsi Református Egyházmegye esperese Jókait jelölteti az illyefalvi képviselőségre: „... kinek múltja hazafisága, országos neve garanciát nyújt a választóknak...” „Jókai nálunk nem idegen, ő az egész nemzeté, ő a mienk...” – írja a *Nemere* c. lap 1881. május 1-jén. Az író június 4-én érkezik gyorsvonattal Barcaföldvára, Hídvégen és Árapatakon át kocsizik Háromszékre, Előpatakon díszes fogadtatás várta, köztük voltak a laborfalviak is. Talán ennek is volt köszönhető, hogy az író-politikus nem került el felesége rokonainak faluját, Laborfalvát sem. Június 6-án Uzonban beszédet is mondott. Sepsiszentgyörgyön díszpolgári címet adományozott számára a város. Mi sem természetesebb, mint hogy választói megszavazták képviselőjüknek. Programjában szerepelt Uzon, Nagyborosnyó, Szentiván és Laborfalva meglátogatása. Gyorsvonattal érkezett Földvára, onnan kocsival Sepsiszentgyörgyre. „Szent kapocs fűz engem Háromszék megyéhez: ez adta családi boldogságomnak legdrágább kincsét, nőmet.”

1883. június 6-án ismét Háromszéken van, átkocsizik Laborfalván, Nagyborosnyót is felkeresi. E látogatás emlékére helyezik el 2000-ben az uzoni községháza oldalán Vetró András kézdivásárhelyi szobrász plakettjét. Egy évvel később, 1884. április 19-én újra ellátogatott székely választóihoz, hogy képviselői beszámolóját

megtartsa. Nagyborosnyón felkereste felesége távoli rokonait, Uzonban Pünkösti Ferenc lelkész fogadta, a helyi Temesváry család látta vendégül.

Pártpolitikai érdekek miatt, bár győzött a választásokon, mégis lemondott október 18-án, ekkor búcsút vett illyefalvi választóitól. Sepsiszentgyörgyön ünnepi búcsúztatás várja, egy jótékony célú műsoros est, melynek végén a már szinte hatvanéves Jókai „lassú csárdást járt... a közönség viharos tapsai között, délcegen, mint azelőtt negyven évvel” – tájékoztat a *Székely Nemzet* című szentgyörgyi lap. Háromszékre többé nem tért vissza.

1902. október 14-én Kolozsvárra és Nagyváradra már fiatal felesége társaságában érkezett, erről a látogatásról Ady Endre tudósított a *Nagyvárad* című napilomban. Jókai Adyt átölelve köszönte meg együttérző szavait: „Amit rólam írtál, a mélyen érző igazi költő írása volt. Meg fogom őrizni írásodat s az emlékedet is halálomig.”

Ignác Rózsa sikeres regénye, a *Róza leányasszony* már 1942 májusában eljutott nagyapámhoz, maga az író vitte el és dedikálta Uzonban: „laborfalvi Benke János dr.-nak Uzonba, üdvözléssel Ignác Rózsa 942. május” A regényről Egyed Zoltán író, újságíró, kritikus, a *Film, Színház, Irodalom* főszerkesztője 1942-ben ezt írta: „Csupa kis gyöngyszemből összefűzött ékszer, remekművű collier.” A könyv nagy utat járt be, 1963-ban nagyanyánk kivitte Amerikába a lányának, akit 1944 nyara óta nem látott, nagynénénk, dr. Lovichné Benke Mária pedig elhozta nekem Paksra egyik látogatása alkalmából. A Budapesten működő Erdélyi Gyülekezet 2016 őszén meghívta Makkai Ádámot (1935–2020), az

írófiát, köszöntendő abból az alkalmából, hogy a legmagasabb magyar kormánykitüntetés, a Magyar Szent István Rendet kapta meg. (Makkai Ádám angol nyelvre fordította a magyar költészet legismertebb alkotásait, az *In Quest of the Miracle Stag: The Poetry of Hungary* című antológiájával szerte a világon megismertette a magyar irodalom kincseit.) Az előadásra magammal vittem Ignác Rózsa

már említett regényét, odaléptem az ünnepelthez, megmutattam édesanyja dedikációját. Feleségéhez fordult, nézd, Ágnes, édesanya kézírása, mondta elérzékenyülve, végigsimítva az íráson. Így szerzett ismét örömet ez a könyv, most nem az olvasóknak, hanem a szerző időse fiának. Amilyen regényes története volt a könyv szereplőinek, maga a könyv kalandos sorsa is ezt tükrözte.

Jegyzetek

1. Lendvai Márton (Nagybánya, 1807. november 11. – Pest, 1858. január 29.) apja sóházi mázsálótiszt, anyja Starg Júlia. A fiatal Lendvai Márton először műkedvelő társulatban lépett színpadra, majd 1828-ban már egy vándorszínész társulat tagjaként Kolozsváron is fellépett, később a kassai társulattal bejárta Magyarországot. 1837-ben Pesten az új Magyar Színházban ő mondta ki az első magyar szót a megnyitón. Szülővárosában, Nagybányán 1844-ben díszpolgári címet kapott, szülőházán ma is olvasható az 1881-ben elhelyezett emléktábla szövege. 1848-ban rövid ideig a honvédhadsereg tagja volt. Felesége Hivatal Anikó, színésznő, 1830-ban fia született, 1837-ben Laborfalvi Rózától egy leánya, aki nevét nem viselhette.
2. 1849 augusztusában egymás után esnek el a magyar erődítmények, már csak a komáromi erődön leng magyar zászló. A parancsnok, Klapka György nem volt hajlandó feltétel nélkül kapitulálni. Végül szeptember 27-én megegyeznek a császáriakkal a szabad elvonulásban (Gleitschein) és a várórségnek biztosított büntetlenségben. Ezt megelőzően Klapka a várba menekült politikai civil személyiségeknek honvédtiszti rangot adott, hogy a szabad elvonulás lehetősége rájuk is vonatkozzon. Jókai nem volt a várban, az összeomlás éppen Aradon érte, sikerült visszamennie Gyulára, az álház Rákóczi János, Kossuth titkára segítségével, ahol felesége várta. Laborfalvi Róza Tardonára vitte, ahol az egyik színházi alkalmazott rokona református lelkész volt. Jókai nem volt honvéd, nem harcolt, de felségsértő írásai miatt élete veszélybe került. Feleségétől október végén jött levél, melyből megtudta, hogy Aradon milyen kivégzések voltak. December 24-én hagyhatta el Tardonát, amikor a református lelkész, Rácz Endre kihasználva, hogy a falu jegyzője nincs a településen, kiállított egy Kovács János névre szóló útlevelet, melynek segítségével az író visszajutott Pestre. Jókai évtizedeken át csiszolgatta megmenekülésének történetét, színeztette, végül Mikszáth is átvette a *Jókai Mór élete és kora* című monográfiájába. Jókai már 1850-ben Sajó álnéven rendszeresen publikált Pesten, olvasói tudták, ki rejtőzik az álnév mögött.
3. Csíkszentkirályi és krasznahorkai Andrássy Gyula (1823–1890) miniszter, szabdkörműves, 1867–71 között miniszterelnök az Osztrák–Magyar Monarchiában. Az Andrássy család első ismert tagja, Andrássy Márton Csík-Gyergyó-Kászonszék főembere (primor) volt 1539-ben, később ott volt az erdélyi fejedelem, János Zsigmond megválasztásán. Fia, Péter 1578-ban már Habsburg Rudolf szolgálatában áll, 1578. július 1-jén Krasznahorka várkapitánya. A család hírneve innen emelkedik, óriási vagyon felett rendelkeznek, később grófi rangot kapnak.
4. Feszty Árpád eredeti neve Rehrenbeck, előnevük martosai, földbirtokos apja 1868-ban változtatta meg a familia nevét. (A család hagyomány szerint a Feszty név az apa, Szilveszter becenevéből: Vesztiből ered.) Született Ógyallán, Szlovákiában 1856-ban, meghalt 1914. június 1-jén a horvátországi Lovranában. Legismertebb műve *A magyarok bejövetele* című körkép.
5. Feszty Mária (Budapest, 1895. január 31. – Budapest, 1979. március 1.) Münchenben és Firenzében tanult festészetet, első kiállítása 1922-ben volt az Ernst Múzeumban. Közel száz oltárképet festett megrendelésre, édesanyjáról és Kallós Ede szobrászról készült portréi a Magyar Nemzeti Galériában láthatók. Sírhelye a Fiumei úti temetőben található, egy sírban nyugszik dédnagyanyjával és édesanyjával, a síremlék Zala György alkotása.

„Szeretem, ha a fiatalok szeretik a munkáimat” – mondta örömmel Jakobovits Márta

Mesék az Ullmann-palotából

Két gyerekkori barátnő visszaemlékezései

Néhány évvel a II. világháború után a Néptanács elkezdte új lakókkal feltölteni a deportálások nyomán üresen maradt vagy jogtalanul elfoglalt szecessziós bérházakat Nagyváradon. De a kiutalások nem konkrét lakásokra szólnak. A jelölteket összecsiszítják az épület bejáratánál, majd – aki kapja, marja módon – mindenki elfoglalhat magának annyi szobát, amennyit bír. Az impozáns, századeleji polgári lakásokat így kisebb lakrészekre szabdalják, és a legkülönbözőbb emberek válnak egymás tőszomszédjaivá.

Így történik ez az Ullmann-palotában is, ahol az '50-es évek elején románok és magyarok, munkásosztálybéliek és mélyszegénységben élők, ügyvédek és pártaktivisták, neves művészek és egyedülálló özvegyek élnek egymás mellett olyan szorosan, hogy némelyeknek egy közös előszobán vagy folyosóvégi cselédvécén is osztoznuk kell.

Ilyen közegben nő fel elválaszthatatlan barátként két gyermeklány. Próbálnak élni és túlélni ebben a kultúrákat és generációkat összeolvasztó tégelyben, egy olyan rendszerben, ahol talán csak a gyermekek érezhették magukat igazán szabadnak, és amelyre nemcsak a korabeli diktatúra, hanem a másfél évtizeddel korábban végbe ment népiirtás emléke is rávetette az

árnyékát. A két protagonista, **Mărcuțiu Bea** (szül. Iván) és **Szombati-Gille Annamária** (szül. Bányai) visszaemlékezései legyenek mementói a '60-as, '70-es évek letűnt korszakának, amely a maga nehézségeivel együtt is nagyon emberi és boldog tudott lenni, és amelyet a gyermeki megélés és a múlt távlata csak még színesebbé tett.

Gyermekszemmel

„Óriási, zezugos épület volt az Ullmann-palota: négyemeletes, két lépcsőházzal, egy szépen karbantartott antik lifttel, egy óriási pincével, egy zárt belső udvarral és egy hátsó udvarral, melynek közepén a fáskamrák sorakoztak. A bejáratú kaput este tíz után zárva tartották, s aki később ment haza, annak fel kellett csengetnie a házmestert. Volt megszabott délutáni csendidő 15–17 óra között, amit csengővel jelzett a házmesterné. Rengeteg olyan hely volt, ahol gyerekként imádtunk játszani, bújószkázni. Néha sötétedés után elindultunk a pajtasainkkal, és a negyedik emeletről lefelé haladva becsengettünk minden szomszédhoz, aztán szaladtunk és elbújtunk a sötét-lépcső alá – az egykori cseléd-lépcsőt neveztük így. Képesek voltunk mind az 54 családot felcsengetni ilyen játékok alkalmával. A kedvenc helyünk

Mărcuțiu Bea az Ullmann-palota második emeleti folyosóján

mégis a hátsó udvar volt. A fáskamrák tetején kiválóan tudtunk fogócskázni, átugorva egyik tetőről a másikra. Innen át is lehetett mászni oda, amit mi zsidó-udvarnak nevezünk. Ez a rész az Ullmann-palota mögött helyezkedett el, és a Zsidó Hitközséghez tartozott. Ott működött a 8-as Általános Iskola,

Korabeli divat szerint miniszoknya, térdig érő csizma és ballonkabát. Mărcuțiu Bea és nővére az egykori Garasos hídon, háttérben a Markovits-Mathézer palota, 1970 körül

ahová elemibe jártam. Az udvarán volt egy szerényebb épületsor, ami régen a pedelluslak lehetett. Ott nagyon szegénynek elkönyvelt családok laktak” – emlékszik vissza Mărcuțiu Bea.

Lakásfoglalások

Az '50-es évek elején akut lakáskriszisz alakult ki Nagyváradon. Rengeteg ember maradt fedél nélkül a háború után, mások faluról húzódtak volna a nagyvárosba, ugyanakkor a deportálások nyomán sok régi bérház maradt tisztázatlan helyzetben. A krízist megoldandó ezeket kezdte el „repartizálni” a Néptanács az igénylőknek.

„A szüleim akkoriban három generációval laktak egy fedél alatt a nagyvárad hegyen, a régi Táncsics Mihály (ma Bartók Béla) utcában, ezért fiatal házasokként ők is feliratkoztak a lakásprogramra. Sikerült is kiutalást kapniuk az Ullmann-palotába. Ezt normálisan úgy képzelné az ember, hogy közlik velük, konkrétan melyik lakrész az övék. De a gyakorlat úgy működött, hogy egy adott reggelen odahívtak fél-száz embert, aki egyszerre próbált bemenni a kapun, és megmondták nekik, hogy az a lakás lesz az övék, amelyiket elfoglalják maguknak. El lehet képzelni, mi volt ott. Anyámék elbeszéléséből tudom, hogy az emberek épphogy nem verték egymást fejbe, hogy lakáshoz jussanak. Rohangáltak egyik ajtótól a másikig, és aki bírta, marta alapon valahogy mindenki bezsúfolódott egy lakrészbe viták és verekedések árán. Így működött a lakáskiutalási program az '50-es években” – idézi fel Szombati-Gille Annamária.

Az így kialakított lakások alig egyötödének jutott saját fürdőszoba, és az

épületben nem volt sem meleg víz, sem távfűtés. Néhány évig még vízellátási gondokkal is küzdöttek, az első emeletnél ugyanis nem jutott magasabbra a vezetékes víz, ezért a felsőbb szintek lakói vödrökben cipelték fel maguknak a főzéshez, mosdáshoz szükséges mennyiséget az udvari kútból. Ez később megoldódott.

„Az első emeleten a Liliom, ma Crinului utcára néző lakás lett a miénk. Én már oda születtem 1956-ban. Apám, Bányai János a néptanácsnál volt revizor, anyám, Schwartz Mária pedig könyvelőnként dolgozott. A beosztottjai szerették, mert sosem várt el tőlük többet, mint önmagától. Velünk élt még az imádott nagymamám, aki mindent elveszített a háborúban, majd az államosítás következtében azt a keveset is, amit a háború utáni két-három év alatt sikerült részben visszaszerezni, részben összespórolni. Csupaszív, segítőkész asszony volt, akit minden

Szombati-Gille Annamária házibulin

szomszédunk Mamának szólított, mert mindenkinek nagyon sokat segített. Bizony, nem egyszer fordult elő, hogy drága húsból főzött ételt egy-egy beteg szomszédnak, nekünk otthon pedig csak paprikáskrumpli jutott, de nem haragudtunk érte. A családhoz tartozott még nagyapám, aki munkaszolgálaton, aknaszedés közben elvesztette a látását a légnyomástól és vakon gyalogolt haza Szibériából nyolc hónap alatt, majd itthon megalapította a hadirokkantak munkaszövetkezetét, kenyeret adva ezzel sok hasonló sorsú embernek. Sajnos ő hamar meghalt, 1961-ben, amikor még az ötödik életévemet sem töltöttem be” – teszi hozzá Szombati-Gille Annamária.

Látogatás a görögök által elfoglalt barokk palotában

„Édesapám, Iván József először a barokk palotába kapott kiutalást, ahová már korábban beköltöztek a görögök. Mire odaértünk, a lakásunkat rég szétverték, de annyira, hogy még az antik parkettát is felszedték, hogy azzal tüzeljenek. Egy decemberi nap volt, amikor odamentünk, a lakáson se ablak, se ajtó, a görögök meg álltak kint és bámultak minket, mint a cirkuszbán. Télvíz ideje volt, én meg kicsi voltam, úgyhogy apám szépen visszaültetett bennünket a kocsira, amire fel voltak pakolva a bútoraink, és elmentünk a nagyszülőkhöz lakni. Velük is maradtunk, amíg 1964-ben át nem adta nekünk az Ullmann-palotai lakást apám egyik kollégája az Alfa bútorgyárból. A második emeleten a két középső erkély lett így a miénk. Gyerekként nagyon szerettem az új helyet. A szüleimmel és a nővéremmel laktunk ott. Apám két

Moca doktor bejárata előtt az Ullmann-palotában

állást vállalt, de úgy is nehezen tudta el-
tartani a családot” – mondja el a maga
rendjén Mărcuțiu Bea.

Művészek a sokszínű forgatagban

Az Ullmann-palota lakásai közé
művész-stúdiók ékelődtek. Egy ideig
Fekete József szobrász tartott műter-
met az emeleten, később Egyed Judit
dolgozott ugyanabban a helyiségben,
de az „Ullmannban” volt műterme a
Jakobovits házaspárnak és Coriolan
Hora román festőművésznek, majd
később a lányának is. Ott lakott még
Széles Kálmán szobrász, a híres szí-
nész, Széles Anna nagybátyja is,
akihez gyakran jött látogatóba a mű-
vész.

Már a '60-as évektől sok közismert
személy élt és alkotott ott. Voltak, akik
onnan kiindulva váltak Várad megbe-
csült alakjává. A fent említett képzőmű-
vészekon kívül az Ullmann-palotában

élt még a neves román orvos, Moca
doktor, Lengyel Béla vízilabdázó, va-
lamint a negyedik emeleten lakott csa-
ládjával a későbbi költő és közíró, Tóth
Ágnes is, akit derékig érő szőke hajá-
val a ház legszebb fiatalasszonyaként
tartottak számon. A földszinten lakott
még egy Németh nevű nyugdíjas cuk-
rász, aki fantasztikus tortákat készített
és sajátkezűleg állított elő marcipánt.

„Nagyon jó közösség volt. Sokfélék
voltak az emberek. Etnikai vagy val-
lási összekülönbözések nem voltak.
Igazából ilyen kérdésekkel egyáltalán
nem is foglalkozott senki” – idézi fel
Mărcuțiu Bea.

A múlt árnyékai

Mivel az épület közvetlenül az or-
todox zsinagóga mellett helyezkedett
el, és az ottlakók közt voltak holo-
kausz-túlélők, a gyerekek elsőkézből
hallották a háborús történeteket és tisz-
tában voltak az Ullmann-palota sötét
múltjával, amely 1944-ben a nagyvá-
radi gettó része volt. Ez egyesek szá-
mára az emlékezést jelentette vagy egy
szomorú fejezetet a családi históriában,
másoknak viszont esélyt a nyereszke-
désre. „Volt örült, aki nekiállt a lakását
szétszedni és a falakat kibontani, mert
úgy hallotta, annak idején oda rejtettek
el értékeket. Többen is nagy szorga-
lommal keresgéltek kincset a házban
– leverték az ajtókeretet, fölszedték
a padlót. A pletyka meg nőtt, mint a
dagály – az egyszem eldugott gyűrű
történetéből idővel egész kazetta lett,
meg ládányi vagyon. Az ilyen mende-
mondák is hozzájárultak ahhoz, hogy
az Ullmann-palota később romos ál-
lapotba kerüljön” – emlékezik vissza
Annamária.

A hátsó udvar farkastörvényei

Bár a szomszédság együttélését a kölcsönös segítségnyújtás jellemezte, a gyermekek játéka néha elvadultak a felnőttek tekintete elől rejtett hátsó udvaron, ahol nemegyszer ököljoggal döntötték el a konfliktusokat.

„Apám, aki Tücsöknek becézett engem, mindig arra tanított, hogy legyek becsületes, segítőkész, és álljam meg a helyemet az életben. Kiskoromtól igyekeztem ennek megfelelni, de ez nem jelentette azt, hogy ne álltam volna ki magamért, amikor kellett. Volt például egy Bobó nevű fiú a házban, aki mindig kötekedett és kínozza a kisebbeket. Egy ideig túrtuk, de ettől csak romlott a helyzet, mindaddig, míg egyszer a földre nem vittem, és a sárban fetrengve összeverekedtünk. Ennek két eredménye lett: tönkrement a kedvenc kék pöttyös szoknyám, és Bobó soha többé nem terrorizált” – meséli Mărcuțiu Bea.

Voltak ennél súlyosabb konfrontációk is. „Én egy Radu nevű fiú gúnyolódásának váltam rendszeres célpontjává” – teszi hozzá Annamária. „Ágakkal szurkált a szemüvegem alá, vagy kergetett és közben pápaszemes kígyótól kezdve mindennek hívott. Egy idő után már nagyon féltem tőle, mert két-három évvel idősebb volt, én meg összesen 20 kilót nyomhattam vasággyal. A zaklatás addig folytatódott, amíg egyszer menekülés közben meg nem botlottam valamiben az udvaron. Nem is láttam, hogy mi volt az, csak felkaptam a tárgyat, amiben elestem, és ijedtemben hátra dobtam a vállam fölé. Homlokodon találtam vele a szerencsétlen kölyköt. A fejét rögtön elöntötte a vér. Nem tudom, melyikünk

rémült meg jobban. Ő bömbölve rohant az anyjához, én meg otthon bebújtam az ágy alá. Biztos voltam benne, hogy apám, aki szigorú ember volt, majd jól kiráz a bőrömből. Életem egyik első kellemes meglepetése volt, hogy amikor apám keze benyúlt utánam és kihúzott az ágy alól, ahelyett, hogy kikaptam volna, magához ölelt és azt mondta: jól tetted, fiam!” – meséli Annamária, aki hozzáteszi: a szülők elrendezték egymás között a dolgot, mindenki elnézést kért mindenkitől, és többé nem kellett a fiútól tartania.

Közösségi élet

Ezt a néhány kirívó esetet leszámítva az Ullmann-palota parányi lakói felhőtlenül töltötték a gyermekkorukat. Vakációban reggelente egy szelet zsíros kenyérrel a kezükben mentek ki játszani az Augusztus 23. park gyönyörű rózsalugasai közé, és jó esetben csak ebédelni mentek haza. Naphosszat fogócskáztak, bújócskáztak, ugróiskoláztak. Akkoriban még volt csósz a parkban, aki egy szöges bottal felszedte a szemetet, rendet tartott, s féltek tőle a suhancok, így a lányok biztonságáért nem kellett aggódni. Uzsonnaidőben, ha meghallották a triciklis árus csengőjét, már szaladtak is puncsfagylaltot vásárolni rumos mazsolával, 25 baniért, vagy kandiscukrot és rongyoskiflit vettek a sarki vegyesboltból.

Gyermekek jelenlétükkel gyakran bearanyozták az Ullmann-palotabéli szomszédok életét is. Felhordták az emeletre a tűzifát az idősebbeknek, ételt vittek a betegeknek, vagy megvásárolták a főzéshez használt petróleumot, sőt gyakran kosztümös előadásokkal szórakoztatták a lakókat az

udvaron. Ami viszont garantáltan összehozott mindenkit, az a közös esti televíziózás volt.

„Miután elváltak a szüleim, anyám azzal vigasztalta a családot, hogy az apám által elvitt bútor meg könyvtár helyett részletre vett egy televíziót. 1964-et írtunk, és akkoriban kevés lakónak volt tévékészüléke, úgyhogy onnantól kezdve esténként háromnegyed nyolckor óraműpontossággal elkezdtek beszállingózni hozzánk a szomszédok konyhaszékekkel, sámlival felszerelve. Minden este nyolcan vagy többen is átjöttek, hogy együtt nézzük a televíziót” – meséli Szombati-Gille Annamária.

A kiapaszthatatlan kekszforrás

Történt egyszer, hogy az udvaron játszó gyermekek észrevették, hogy az egyik deszka meglazult a belső udvar falán, amely szomszédos volt az utcáfronti vegyesbolttal. Akkor még egyikük sem tudta, hogy a bolt raktárának hátsó fala esik arra a részre. Csupán azt észlelték, hogy valahányszor benyúlnak a deszka mögötti részbe, egy újabb csomag keksz akad a kezükbe. Az édesség csak jött és jött. A felnőttek körében is csakhamar híre ment a kiapaszthatatlan kekszforrásnak.

„Az 54 lakás mindenikéből leszaladtak és vödörrel, zsákokkal, kötényvel hordani kezdték a kekszet haza. Legalább egy hétig azt ette mindenki. Másnap persze kijöttek a rendőrök és nagy patáliát csaptak, de a lakók egyöntetűen állították, hogy nem tudtak semmit az eltűnt áruról, és szerencsére házkutatásra nem került sor. Néhány lakót így is annyira megijesztett a hatósági jelenlét, hogy hirtelen kinyjukban lehúzták a kekszet a vécén,

és így több szennyvízcső is eldugult a házban, amit aztán meg kellett javítani” – meséli Annamária.

Felcseperedés

„Tizenöt éves lehettem, amikor megszokásból csókolommal köszöntöttem a szomszéd Kuli bácsit a folyosón. Ekkor ő megállított, és azt mondta: »Figyelj ide, bogaram! Eltelt az idő, te már igazi kis hölgy vagy. Mostantól én köszönök neked kezitcsókolomot!«. Nagyon jólesett. Más világ volt” – idézi fel Annamária.

Az új életkor újfajta életélményt hozott a '70-es évek fiataljainak. A barátnők heti rendszerességgel jártak a közeli Oradea moziba (korábban Puskin), ahol olasz spagetti-westerneket és a francia újhullám filmjeit nézték. A háromlejes jegyet még a kevésbé tehetősek is megengedhették maguknak.

Eljártak még sportolni, valamint Ombódi Éva balettóraira, amit a központi könyvtár földszintjén tartottak. Persze rendeltetésének megfelelően is használták az intézményt. A baráti társaságból mindenkinek volt könyvtári bérlete, és jellemzően szerettek olvasni a fiatalok, mivel akkoriban kevesebb volt a szórakozási lehetőség. „Mindenevők voltunk. Eleinte lányregényekkel kezdtünk, később Zola, Maupassant, Szabó Magda, Remarque és Hemingway lettek a kedvenceink” – meséli Bea.

A barátnők nyaranta idénymunkát vállaltak, hogy saját keresetből finanszírozzák vakációs időtöltéseiket. Gyakran szedtek gyümölcsöt napszámosként, de volt, hogy a Ghillányi úton működő Avintul konzervgyárban címkézték fel a befőttesüvegeket és helyez-

ték raklapra az árut. „Néha benzinkút-
nál is kaptam diákmunkát. Segítettem
az autósoknak tankolni vagy szélvédőt
mosni. Hat hét alatt annyi borraivalót
szedtem össze, mint amennyi anyám
egyhavi fizetése volt, így fedezni tud-
tam magamnak egy Lengyelország-
Csehszlovákia–NDK körutat” – idézi
fel Szombati-Gille Annamária.

Tinédzserélet a '70-es években

A fiatalok néha eljártak diszkózni az
ARLUS művelődési házba vagy az egy-
kori Constructorul klubba, de sokkal
jobban kedvelték a házibulikat. „15-
20 személy gyűlt össze egy lakásban,
és a buli legtöbbször hajnalig tartott.
A részvétel batyus alapon működött,
vagyis mindenki hozott magával italt
vagy harapnivalót, amit betett a közös-
be. A legjobb bort a zsidó hitközségtől
szereztük be. Népszerű volt még a vod-
ka és a konyak is, de nemvolt jellem-
ző, hogy lerészegedjünk, inkább csak
kiültünk az erkélyre egy pohárkával,

rágyújtottunk, fújtuk a füstöt, és azt
hittük, hogy mi fogjuk megváltani a
világot” – mesélik.

Tinédzserek lévén lelkesen követték
a korabeli divatot. A lányok Sasson-
frizurát hordtak, és miniszoknyában
jártak térdig érő csizmával és ballonka-
báttal, míg a fiúknál a hosszú haj és tra-
péznadrág volt a menő. „A *Love Story*
1970-es bemutatója után a legtöbb lány
kötött sapkát kezdett hordani kötött
virággal az oldalán, amilyen a fősze-
replőnőnek volt a filmben. Akkortól
jött divatba a vállig érő haj is egyenes
bretonnal” – idézi fel Bea.

A „B. család” törzshelye

Nyári vakációkban rengeteg időt
töltöttek vízparton. Főként a városi
strandra jártak, ahová egy komp se-
gítségével akár be is tudtak lógni a
Kolozsvári útról, de néha kimentek
a Félixfürdőre is, gyalog szelve át az
odáig vezető pipacsos szántóföldeket.
„Általában reggel 10 órakor mentünk

Házibuli a '70-es években

Bea és nővére a színháznál

ki a strandra a lányokkal, és délután ötig maradtunk. Mindig vittünk magunkkal labdát. Mikor jött egy fiú, és megkérdezte, hogy beállhat-e közénk röplabdázni, mi megnéztük magunknak, és ha tetszett, igent mondtunk, ha meg nem, akkor azt mondtuk, hogy sajnos már mindjárt indulnunk kell haza” – meséli Bea.

Generációjuk meghatározó helyei voltak a városi strand deszkaépületének nyikorgó falépcsői, öltözői, a fedett terasz, ahol a felnőttek söröztek és kártyáztak, valamint a nagymedence mögött magasló négy gyönyörű nyírfá, melyeknek árnyékában volt a „B. család” törzshelye. Az elnevezés – melyet egymás közt használtak – a lánytársaság boldog családjára utalt, bár néha tetszés szerint „bolondnak” is interpretálták a rövidítést. Létezett ugyanakkor egy magas léckerítéssel elkerített rész a strand közepén, ame-

lyet nudisták számára tartottak fenn. Abba az irányba csak pislogni mertek a tizenévesek, akik a távoli ivóutak biztonságából, nevetve figyelték, ki halad át a bejáraton.

Olga néni rémtörténetei

Mindeközben az Ullmann-palotában a jól megszokott medrében folydogált az emberek gondos-bajos élete. A lakók szomszédolni jártak egymáshoz – elbeszélgettek, kártyáztak, televízióztak. A lakások ajtaját napközben nyitva hagyták, hogy bárki betérhessen.

A ház egyik emblemikus lakója a harmadik emeleten lakó Olga néni volt, aki egyéniségének és kóros túlsúlyának köszönhetően egy jelenségnek számított az Ullmann-palotában. „Az utcára már nem tudott kijárni, de 150 kilójával még lecammogott a lépcsőn egy emeletet, hogy meglátogasson minket. Ilyenkor könyökével belökte az ajtót és leült beszélgetni a recsegő-ropogó konyhaszékre, amíg anyám főzött. Egy emlékezetes alkalommal akkor tért be hozzánk, amikor anyám épp fánkot készített. Amint kiemelt egy frissen sült darabot az olajból és tányérra helyezte, Olga néni nyomban be is kapta azt, és így beszélgetés közben szép lassan megeszegette az egész családnak szánt adagot. Mikor anyám kisütötte az utolsó fánkot, akkor vette észre, hogy egy darab sem maradt az asztalon” – meséli nevetve Bea.

Olga néni emellett rajongója volt az akkoriban divatos misztikus sorozatoknak. Minden, természetfeletti jelenségekkel foglalkozó műsornak és kiadványnak hitt. Ezekből inspirálódva aztán hátborzongató rémtörténeteket mesélt a házban lakó gyermekek-

Az Ullmann-palota homlokzata

nek. Például arról, hogy a szomszédokban lakó mozgássérült kislány, Aurica – aki a polio elleni védőoltástól bénult le – azért járt szerencsétlenül, mert szüleivel egy elátkozottnak a lakásába költöztek az Ullmann-palota „sötétfolyosóján”, ahol korábban meghalt valaki. A bérház lakóközösségének összetartását kiválóan illusztrálja, hogy mikor a kövér Olga néni elhunyt, halotti torának megrendezésében mindenki összefogott – a szomszédok ételt készítettek a Szatmárból érkező rokonságnak, és segítették Olga néni lányát és özvegyét.

Az élet körforgása

Egy másik tragikomikus esetet eredményezett, amikor az első emeleten lakó Tasnádi családhoz befogadták a magatehetetlen állapotba került vidéki dédmamát. Bár ötven szűkösen fértek meg az egyszoba-konyhás rezidencián,

mégis maguk mellett akarták tudni, hogy ápolhassák végnapjain, s gondozásában a szomszédok is segítettek. Az idős asszony hosszú napokon át haldoklott, de elmenni nem tudott. A körülötte levők, tehetetlenül nézve szenvedését, már azon tűnődtek, hogy valamilyen rendezetlen világi ügy tartja vissza lelkét a békés távozástól.

„Természetesen nagymamám is átjárt segíteni, mert ő minden beteget előszeretettel pátyolgatott az Ullmann-palotában, és felfigyelt rá, hogy a haldokló asszony delíriumában gyakran a szájára mutogat. Valószínűleg nehezen kapott levegőt szegény. De mama ebből arra következtetett, hogy talán az ínyét törheti a műfogor, úgyhogy segített neki kivenni a szájából a protézist, mire az asszony egy utolsó lélegzetet vett, és meghalt. Évek múltán is avval ugrattuk Mamát, hogy miatta halt meg a Tasnádiék dédanyja” – idézi fel Annamária. Így váltották egymást ge-

nerációk, és így zajlott az élet az 1913-ra felépült bérházban.

A palota hanyatlása

„Mindent együttvéve nagyon jó és kiegyensúlyozott gyerekkorunk volt. A szegénységből sem csináltunk problémát. Nem volt szégyellnivaló, mert nem volt akkora különbség a gazdagok és szegények között. Depresszióról, félelemtől nem hallottunk. És ha valakivel valami baj történt, a közösség összeállt és segített” – meséli Bea.

Az Ullmann-palota homlokzatát a '60-as évek derekán újíttatták fel utoljára, és a lépcsőházat is kifestették, így akkoriban sokkal jobb állapotban volt, mint manapság. Azokban az időkben természetes volt, hogy egy ház, amelyben laknak, karban legyen tartva. Az épület állapota a '80-as évek második felétől kezdett leromlani, de addigra a régi lakók közül már kevesen maradtak ott. A fiatalabb lányok férjhez mentek és kiköltöztek, mások külföldre szöktek, vagy egyszerűen

csak komfortosabb lakhatást kerestek a darabokra szabdalt régi úri lakásoknál, ahol nem lehetett saját fürdőszobájuk.

„Az igazság az, hogy az Ullmann-palota akkoriban a legtöbbször számára csak egy ugródeszka volt. Egy ideiglenes megoldás, amíg nem találtak valami jobbat – mondja el Annamária. A nagyobb hanyatlás azután következett be, hogy megszűnt a házimesteri poszt, vagyis a felelős nem kapott tovább fizetést. Jött ugyan a helyébe lakó, aki elvégezte az adminisztrációt, de a házimesteri feladatokat onnantól kezdve senki nem látta el, és az épület állapota romlásnak indult, párhuzamosan sok más szecessziós épülettel Nagyváradon, eljutva mai siralmas állapotáig. Bár azóta is felújításra vár, a palotából továbbra is sugárzik az ódon szépség. Omladozó falai sok ismeretlen és elfeledett emberi sors titkait zárták magukba némán, melyből ez a riport csak szemezgetni tudott.

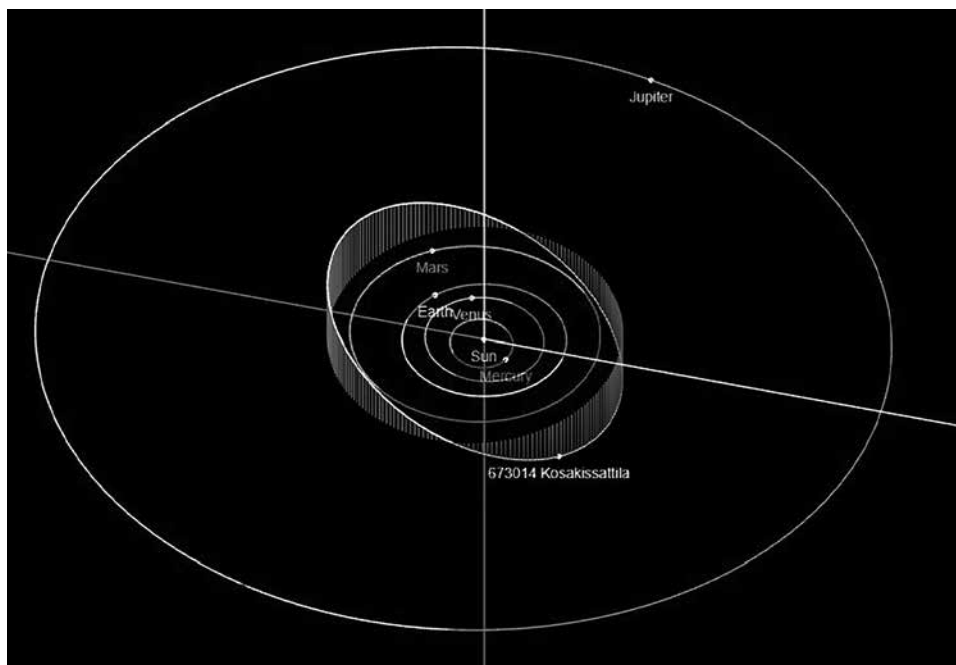
Szombati-Gille Tamás

Kósa-Kiss Attila

A kisbolygók

A kisbolygók, más néven planetoidák vagy aszteroidák a Nap körül, többnyire a Mars és a Jupiter nagybolygók között keringő kisebb, szilárd felszínnel rendelkező bolygószerű égitestek. Szabálytalan alakúak, forognak a saját tengelyük körül. A Naptól számítva, attól távolodva hat nagybolygó, a Merkúr, a Vénusz, a Föld, a Mars, a Jupiter és a Szaturnusz pályájának méreteloszlása nem véletlenszerű, hanem jól meghatározott törvényszerűséget követ. Minél távolabb vannak ezek az objektumok a Naptól, annál nagyobb az enyhén ellipszis alakú bolygópályák közötti távolság.

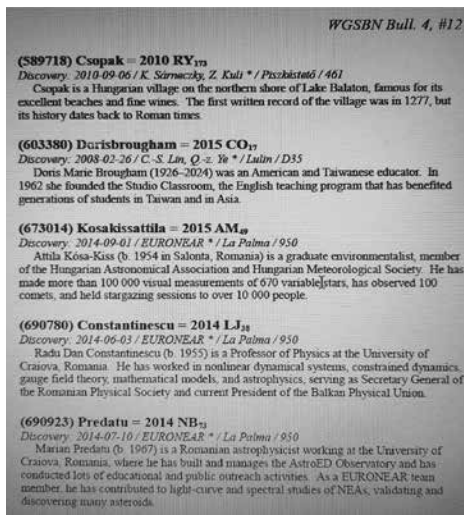
A tizennyolcadik században Titius (eredeti nevén Johann Daniel Tietz) és Johann Elert Bode német fizikusok megfigyeléseken alapuló szabályt alkottak, egy számsort, képletbe is foglalták. Szembeötlőnek tűnt, hogy a Mars és a Jupiter között jókora hézag tátong. A Titius-Bode szabály azt sugallta, hogy 2,8 csillagászati egységre (1 CSE=149,6 millió km) egy addig ismeretlen bolygónak kell lennie. Tüzetes vizsgálat alá vették az égboltnak azt a régióját a csillagászati teleszkópokkal. Giuseppe Piazzi olasz csillagász a tizenkilencedik század első napján, 1801. január elsején fedezett fel egy

A Kósa-Kiss Attiláról elnevezett kisbolygó jelenlegi helyzete a Naprendszerben

égitestet abban a térségben. Meglepő módon a következő években további bolygókra bukkantak, majd egyre fokozottabb ütemben találtak újabb és újabb égitesteket. A teleszkópokra szerelt fényképezőlemezek segítségével számuk hatalmasra nőtt. Időközben kiderült, hogy ezek a bolygók kis méretűek. Az is világossá vált, hogy az 500 méternyi nagyságtól 1000 kilométeres méretig napjainkra valószínűleg már valamennyit felfedezték, számuk eléri a 700 ezret. Az 500 méteres és az 1000 kilométeres számok eme égiszklák legnagyobb méretét jelentik, ha például olyanok, mint egy kutyacsont vagy szivar (erre a legszebb példa a 216 Kleopatra), akkor annak hosszát jelöli a megadott méret.

Kísérletet tettek annak kiszámítására, mekkora lenne egy olyan égitest tömege, amelyet akkor kapnánk, ha az összes létező kisbolygót egyetlen bolygóvá egyesítenénk. Kiderült, hogy ennek a feltételezett égitestnek a tömege a Földének csupán négy tizedezred (0,0004) része volna. Ez meg annyit jelent, hogy a kisbolygók a korábbi feltevésekkel ellentétben mégsem lehetnek egy szétrobbant nagybolygó maradványai. Ennek alapján azt is kijelenthetjük, hogy az aszteroidákat alkotó anyag azon őanyag közvetlen maradványa, amelyből a Naprendszer bolygói, azok holdjai és az üstökösök keletkeztek, s a viszonylag kis mennyiségű megmaradt anyag nem tudott önálló bolygóvá alakulni. Bármennyi ideig is tartotta magát a „szétrobbanásos” elmélet, Otto Juljevics Schmidt szovjet csillagász 1944-ben vetette fel azt a gondolatot, miszerint az ősi Naprendszerben 2,8 CSE távolságban egy úgynevezett felhalmozódási fo-

A Nemzetközi Csillagászati Unió értesítője a Kósa-Kiss Attiláról elnevezett kisbolygóról

lyamat mehetett végbe, mely során az anyagrészecskék néhány ezer kilométer átmérőjű bolygócsírákká álltak össze, de a Jupiter óriásbolygó erős gravitációs tere nem engedte tovább egyesülni ezeket. Ezt az elméletet mások továbbfejlesztették, s napjainkban már egészen bizonyosak vagyunk abban, hogy a Mars és a Jupiter között sohasem létezhetett nagybolygó. Schmidt elmélete mellett szól még az a tény is, hogy a tömörebb, nagyobb sűrűségű kisbolygók inkább a Mars közelében lelhetők fel, a lazábbak, kevésbé sűrűek pedig a Jupiter közelében. Ez megegyezik a Naprendszer keletkezésének legmodernebb elméletével, jelesül azzal, hogy a szilárd felszínnel rendelkező nagybolygók központi csillagunk közelében tömörülnek, a gázbolygók viszont a bolygórendszer külső régiójában, és ez az eloszlás 4,6 milliárd éve létezik, amikor is a nagybolygók összeálltak.

A kisbolygók kialakulásuk idején egymással gyakran ütköztek, ez ma-

gyarazza azt, hogy egynéhány kivételével mind szabálytalan alakúak, olyanok, mintha jókora repeszdarabok lennének. Az eddig ismert aszteroidák 95 százaléka a Mars és a Jupiter között van. Mások pályája a Naprendszer belső térségébe vezet, így megközelíthetik a Földet, a Vénuszt, sőt a Merkúrt is. Bolygónk veszélyes közelségébe az Apolló típusú kisbolygók kerülnek. Színképelemzések szerint a kisbolygók a Földet is alkotó anyagokat tartalmazzák, amelyek alapján egy tucat típusba sorolják őket. Összetételükben fellelhető a szén, nikkel, vas, magnézium, számos szilikát. Felületük erősen szabdalt, mélyedésekkel, kidomborodásokkal tagoltak, laza portakaróval fedettek. Legtöbbjüket meteor ütötte kráterek borítják. Felszínükön a gravitáció, azaz a nehézségi erőter oly csekély, hogy egy eldobott kődarab több kilométernyi távolságot is megtehet, a leejtett tárgyak hosszú másodpercek vagy percek alatt hullanak le. Hatalmasat tudnánk ugrani. A légkör teljes hiánya miatt róluk a csillagok nappal is látszanának.

***

Felfedezésükkor a Nemzetközi Csillagászati Unió (NCSU, angolul International Astronomical Union) egy ideiglenes nevet ad a kisbolygónak. Több megfigyelést követően, ha sikerül az égitest pályáját annyira pontosan meghatározni, hogy az égi helyzete hosszú időre megbízhatóan előrejelezhető legyen, a kisbolygó kap egy végleges sorszámot. Ezt követően a felfedező tesz javaslatot az égitest elnevezésére, amit az NCSU-nak jóvá kell hagynia. Az EURONEAR (European Near Earth Asteroids Research, magya-

(16144)	Korsten
(2966)	Korsunia
(9685)	Korteweg
(673014)	Kosakissattila
(21686)	Koschny
(90698)	Kosciuszko
(188576)	Kosenda
(12440)	Koshigayaboshi
(18161)	Koshiishi
(31874)	Kosiarek

Részlet a kisbolygók névlistájából

rul Földközeli Kisbolygók Kutatásának Európai Központja) egy kutatási projekt és hálózat, amely a földközeli égitestek, aszteroidák felfedezését célozza bolygónk északi és déli féltekéjén elhelyezett csillagászati teleszkópok felhasználásával. 2014. szeptember 1-én a Kanári-szigetek egyikén, La Palmán működő óriásteleszkóppal felfedeztek egy addig ismeretlen kisbolygót. Az NCSU azt 2015 AM49 ideiglenes névvel látta el. Miután a kutatócsoport sok észlelést követően pontosan meghatározta az objektum égi pályáját, az NCSU-tól megkapta a végleges sorszámot: 673 014.

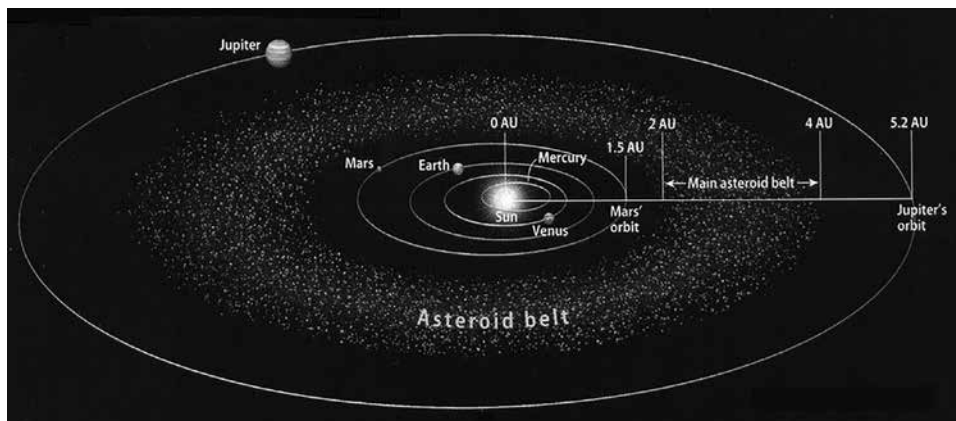
Az EURONEAR megkért, készítsem el és küldjem el nekik a szakmai önéletrajzomat. Megtettem. A WGSBN (Work Group Small Bodies Nomenclature, magyarul Kis Égitestek Nevezéklísta Munkacsoport) Bulletin 4. évfolyamának 12. száma, ami 2024. szeptember 2-án jelent meg, azt közölte, hogy a 673 014. sorszámú kisbolygó ezentúl a Kósa-Kiss Attila nevet viseli, a következő indoklással: „Attila Kósa-Kiss (born 1954 in Salonta, Romania) is a graduated environmentalist, member of the Hungarian Astronomical Association

and Hungarian Meteorological Society. He has made more than 100000 visual measurements of 670 variable stars, has observed 100 comets, and held stargazing sessions to over 10000 people.” Magyar nyelven: „Kósa-Kiss Attila (született 1954-ben Nagyszalontán, Romániában), diplomás környezetvédő, tagja a Magyar Csillagászati Egyesületnek és a Magyar Meteorológiai Társaságnak. 670 változó fényű csillaggal kapcsolatban végzett több mint 100 000 fénymérést, 100 üstököst figyelt meg, 10 000-nél több érdeklődővel osztotta meg távcsövével a csillagos égbolt látnivalóit.”

A **673 014 Kosakissattila** kisbolygó a Mars bolygó közelében kering a Nap körül több olyan aszteroidával, mint a 2001 Einstein, 2047 Smetana, 2074 Shoemaker, 3043 San Diego, 3103 Eger, 4483 Petofi, amelyek a Hungária-csoporthoz (434 Hungaria) tartoznak. Ezen égitestek pályája a Mars viszonylagos közelében vezet, felszínüket ún. ensztatit kondritos (magnézium tartalmú szilikátásvány, belsejében üveges kondrumokkal, azaz gömböcskékkel) anyag borítja, amelyek a rájuk eső fény 30 százalékát verik vissza. A

népes Hungária-csoport kisbolygói a Jupiter által kitisztított térségben helyezkednek el, kiszórva onnan a kisebb szikladarabokat. Nagy pályahajlásuk (útjuk ugyanis többnyire a nagybolygók pályasíkjá fölött és az alatt vezet) évmilliárdok óta óvja őket a nagybolygók zavaró hatásaitól. A 4483 Petofi kisbolygót Ljudmila Karacskina szovjet csillagász fedezte fel és nevezte el 1986-ban, a 434 Hungaria kisbolygót pedig a német Max Wolf német asztronómus. Eddig négy Bihar megyei vonatkozású kisbolygót ismerünk, amelyek a felfedezés sorrendje szerint: 1436 Salonta (felfedező Kulin György), 3019 Kulin (felfedező Kulin György), 89 973 Aranyjanos (felfedező Sárneckzy Krisztián), 673 014 Kosakissattila (felfedező EURONEAR).

Befejezésképp lássuk, mivel búcsúzott Saint-Exupéry kis hercege a sivatagban repülőgépeével leszállásra kényszerült pilótától: „Éjszaka majd fölnézel a csillagokba. Az enyém sokkal kisebb, semhogy megmutathatnám, hol van. De jobb is így. Számodra az én csillagom egy lesz a többi csillag közt. Így aztán minden csillagot szívesen nézel majd... Mind a barátod lesz.”

A kisbolygóövezet helyzete a Naprendszerben

A kapcsolatról

Bagdy Emőke pszichológus, pszichoterapeuta, egyetemi tanár, író, a Magyar Tudományos Akadémia tagja egyik gondolatát idézzük a rejtvényben a **vízszintes 1.** és a **függőleges 35.** alatt.

VÍZSZINTES: 13. ... iacta est (A kocka el van vetve). 14. Elektroncső. 15. Övezet. 16. Csárdás jelzője (is lehet). 18. Illatos fűszernövény. 20. Lyuk (tájsz.). 21. Momentum része! 22. ... Lescaut – Puccini operája. 24. Török tiszt rank volt. 26. Mutatószó.

27. Női hangnem. 28. Sikeres norvég popzenekar. 29. Jód és foszfor vegyjele. 30. Konyhai tisztítóeszköz. 32. Század (röv.). 33. Buddhista pap. 35. Vonatkozó névmás. 37. Drágakövek súlyegysége. 39. ... Milian – kubai születésű amerikai filmszínész. 40. Előtag, vegyi kapcsolatra utal. 42. Állam az Arab-félszigeten. 44. ..., a véres költő – Kosztolányi regénye. 45. Hódoló. 46. Megbízható, segítő társ. 48. ... Blas – Lesage francia író regénye. 49. Émile Zola francia író regénye. 50. Gyakori

1	2	3	4	E	5	6	7	8	9	G	10	11	12	I
13					14						15			
16				17		18				19		20		
21				22	23					24	25			A
26			27						28				29	
		30				31		32			33	34		
35	36			37			38			39				
40			41		42				43		44			
45						46				47		48		
49					50			51			52			A
53			54	55			56		57				58	
M		59				60		61				62		
63	64			65	66					67	68			
69			70		71				72		73			
K				B						S				R

kötőszó. **51.** Ókori római hármashogat. **53.** Tova. **54.** Város Pest megyében. **57.** Az ott lévő. **58.** Űrmanó (film). **59.** Skandináv váltópénz. **60.** Község Vas megyében. **62.** A rosszra csábítás istennője a görögöknél. **63.** A magasba. **65.** Pásztory ... – zongoraművész, Bartók Béla felesége. **67.** Német festő, grafikus (Albrecht). **69.** Kossuth-díjas festő (József, 1883–1951). **71.** Delibes operája. **73.** Norvégia, Hollandia és Thaiföld gépkocsijele.

FÜGGŐLEGES: **1.** Nemes gesztenye. **2.** Iskola-féle (rég.). **3.** Rovarevő énekesmadár. **4.** Vuk apja. **5.** Lásd – rövid. **6.** Trópusi növény. **7.** Szervadományozó. **8.** A germánok főistene. **9.** Lazítani kezd! **10.** A nagy varázsló. **11.** Francia író (1840–1902). **12.** Nitrogén és nikkal vegyjele. **17.** Zúdul. **19.** Perzsa uralkodó. **23.** Roham. **25.** Állam Közép-Afrikában. **27.** Névelő. **28.** Haza közepe! **29.** Nagy finn tó. **30.** Egyszerűen. **31.** Telivér jelzője. **32.** Rajt. **34.** Elismert zenekar. **36.** Atatürk személyneve. **38.** Kantáta vége. **41.** Időben megy. **43.** A tetejére pakol. **47.** Törtérsz. **50.** Félédes. **52.** Locomotiv ... **55.** Piros – Londonban.

56. Község Nógrád megyében az Ipoly völgyében. **58.** Attila régi névváltozata. **59.** ... megy – birokra kel. **60.** Pan társa (burleszkfilm). **61.** Nobel-díjas orosz fizikus (1958). **62.** Kísértet (ék. h.). **64.** Legtöbb része! **66.** Sziget – franciául. **68.** Ünnepekezés! **70.** Fordított kettős betű. **72.** Párosan nézik!

Barabás Zsuzsa

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos *Várad*-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: *Várad* folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; varadszerkesztoseg@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket!

Beküldési határidő: **2025. május 1.**

Márciusi számunkban megjelent rejtvényünk – *Kányádi Sándor (1929–2018) gondolata* – helyes megfejtése: „A jóhiszemű kételkedés viszi előbbre a világot.”

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A *VÁRAD* előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy bankkártyával, postán pénzesutalvánnyal (mandat postal) az „Abonament *Várad*” megjegyzésnek a feltüntetésével: Consiliul Județean Bihor; CUI 4244997; Cod IBAN: RO19TREZ07621360250XXXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431–257, 116-os mellék; 0771/269–647; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

Lapszámunk szerzői

AKNAY TIBOR (1944, Érsekújvár) költő, fotóművész. Magyar–oroszl szakos tanárként végzett, könyvtáros. Az eddigi nyolc könyvéből az utolsó három verseskötet. Elbeszéléseiért 2010-ben Gyulai Pál-díjat kapott.

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON (1951, Csíkkarcfalva) költő, ny. egyetemi oktató. Gyerőszentmiklóson érettségizett, Kolozsváron szerzett filozófiatanári diplomát, teológiából doktorált. 1976 óta Marosvásárhelyen él, szakmai munkáját öt könyv, egy szerkesztett kötet és több tucat cikk, tanulmány kíséri. Féltucat verseskötete jelent meg.

ANISZI KÁLMÁN (1939, Magyarakucs, Bihar m.) író, esszéíró, szerkesztő, egyetemi oktató. Kolozsváron járt egyetemre, ott is dolgozott, tanított, a rendszerváltáskor költözött Budapestre. Kéttucatnyi önálló kötete jelent meg, többnek volt a társszerzője, szerkesztője, *Az út bennünk van* címmel tavaly adta ki válogatott novelláit, elbeszéléseit.

BALIZS DÁNIEL (1986, Ladánybene, Bács-Kiskun vm.) költő, geográfus, 2017 óta a Budapesti Műszaki Egyetemen oktató-kutató, Százhalombattán lakik. 2023 januárja óta szerkesztője a *Litera-Túra* online művészeti magazinnak. Első kötete 2024 augusztusában jelent meg *A kíváncsiság Istene* címmel.

FERENCZFI JÁNOS (1967, Vásárosnamény) költő, író, szerkesztő, kereskedelmi, értékesítői munkából él Magyarországon. A *Hetedik c.* online irodalmi folyóirat alapítója (2016). Írt drámát, színpadi adaptációt, értékezéseket, verseket, regénye *A megvetettek napja* (Litera-Túra Kiadó, 2022).

HARAJI ADALBERT (1963, Csíkszereda) szociológus, gitáros, Nagyváradon él, ahol főállásban a bábszínház hangmestere. A Partiumi Keresztény Egyetemen diplomázott és mesterezett, több felsőfokú tanintézet és alapítvány munkatársa.

JUHÁSZ ZSUZSANNA (1958, Dunaiújváros) költő, pszichológus. 1980 óta jelennek meg írásai magyarországi periodikákban. Első prózakötete *Hát micsoda nő ez!* címmel 2021-ben jelent meg az AJ Téka Kiadónál. Legutóbb a múlt év végén jelent meg kötete ugyanott *Ha szerető vagy* címmel.

KÓSA-KISS ATTILA (1954, Nagyszalonta) diplomás környezetvédő, amatőr csillagász.

Földfizikai, meteorológiai és csillagászati megfigyeléseit európai és egyesült államokbeli tudományos intézetek, szervezetek, egyesületek gyűjtik. Tudományos ismeretterjesztő írásait 1978 óta romániai és magyarországi lapok, folyóiratok közlik. Második kötete: *Egy égi figyelő naplójából* (2024).

LENCAR PÉTER (1983, Nagyvárad) 2017-től a Kolozsvári Rádió Bihar megyei tudósítója, 2016–2024 között az Ér Hangja médiacsoport szerkesztője, podcastere, rádiós műsorvezetője volt. 2024-től hírszerkesztő, tudósító az Erdély Tv-nél.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD (1965, Székelykeresztúr) író, költő, újságíró, szerkesztő, Székelyudvarhelyen él. Versei, novellái, gyermekirodalmi írásai, fordításai és riportjai, néprajzi gyűjtései több önálló kötetben jelentek meg. Legutóbbi kötete: *Gergé halhatatlanná tétele. Novellák, történetek* (Székelyudvarhely, 2023.).

PÓSA ZOLTÁN (1948, Debrecen) író, költő, irodalomtörténész, újságíró, 40 önálló, 120 antológiás kötet, 33 díj birtokosa és 33 irodalmi és egyházi szervezet tagja. Tavaly jelent meg az Időjel kiadó *Önreflexiók 1. (1948–1973)* – *Vaskori tekercek a remény országából* című kötete, ennek folytatása *Önreflexiók 2. (1973–1976)* – *Barna Márta, az igaz szerelem regénye* címmel megjelenés előtt áll.

SZOMBATI-GILLE TAMÁS (1986, Nagyvárad) újságíró, 2008-ban végzett angol szakot a Partiumi Keresztény Egyetemen, 2011–2018 között a *Reggeli Újság* munkatársa volt. Jelenleg a Caritas Catolica sajtóreferense Biharban. R riportokat, interjúkat és kritikákat publikál kulturális, egyházi és gasztronómiai folyóiratokban.

WESSELY GÁBOR (1957, Szolnok) író, újságíró, Tolnán él, nyugdíjas. Napi-, heti- és havilapokban mintegy hatezer cikke látott napvilágot az elmúlt 35 évben. Könyve eddig 29 jelent meg (versek, kisprózák, naplók, válogatott cikkek). A „Kézjegy” Tolnai Tollforgatók Klubjának alapító elnöke (1993). Az egyesület 23 antológiáját rendezte sajtó alá. Idén megjelent kötetei: *Szövegsvözet és Anekdoták az ezredforduló tájkáról*.

ZSIRAI LÁSZLÓ GÉZA (1956, Sopron) író, költő, újságíró, szerkesztő. Számos lap munkatársa volt az évek során, jelenleg a *JEL* című spirituális és kulturális online folyóirat szépirodalmi rovatát szerkeszti. Verset, novellát, esszét és kritikát ír.

